

ΣΤΑΘΗΣ ΑΣΗΜΑΚΗΣ

**ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ
ΣΤΑ ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ
ΜΕ ΚΑΤΑΛΗΞΗ -ΟΒΑ, - ΟΒΟ**

**ΑΘΗΝΑ 2014
ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ**

ΣΤΑΘΗΣ ΑΣΗΜΑΚΗΣ

**ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ
ΣΤΑ ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ
ΜΕ ΚΑΤΑΛΗΞΗ -ΟΒΑ, - ΟΒΟ**

**ΑΘΗΝΑ 2014
ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ**

Τίτλος: ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΑ ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΤΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ ΜΕ ΚΑΤΑΛΗΞΗ - ΟΒΑ, - ΟΒΟ

Συγγραφέας : Στάθης Ασημάκης.

Ψηφιακή επιμέλεια : Χαράλαμπος Ν. Παπαλουκάς

Εκδότης: Στάθης Ασημάκης

Εκτύπωση - Βιβλιοδεσία: ΑΛΦΑΒΗΤΟ ΑΒΕΕ. Γραφικές Τέχνες,
Βριλησσού 80 Αθήνα, 114 76, tel. 210-6466086, Πολύγωνο
Αττικής. url: www.alphabet.gr.

Copyright 2014 :

Στάθης Ασημάκης

Λητούς 7, 162 31 Βύρωνας

Τηλ.: 210 7645106

E-mail: stathisas@gmail.com

ISBN: 978-960-93-5660-2

Επιτρέπεται η αντιγραφή κειμένου του έργου, χωρίς την άδεια
του συγγραφέα, με απλή αναφορά στην πηγή.

*Αφιερώνεται
με σεβασμό, στους Μεγάλους Ευεργέτες
της πατρίδας μας,
με Βλάχικη καταγωγή.*

Περιεχόμενα

Αφιέρωση.....	3
A. Πρόλογος.....	7
B. Εισαγωγή.....	13
Γ. Η τοπωνυμική κατάληξη -οβα, -οβο.....	35
Δ. Τρία σημαντικά τοπωνύμια	47
I) Αράχοβα.....	47
II) Αράκλοβο.....	60
III) Άκοβα.....	61
E. Πρόταση ερμηνείας των τοπωνυμίων του ελληνικού χώρου με κατάληξη -οβα, -οβο.	63
1. Περιοχή Ιωαννίνων - Θεσπρωτίας.....	64
2. Περιοχή Άρτας	82
3. Περιοχή Πρέβεζας.....	82
4. Περιοχή Αιτωλίας και Ακαρνανίας	83
5. Περιοχή Ιονίων Νήσων	89
6. Περιοχή Ευρυτανίας	89
7. Περιοχή Τρικάλων - Καρδίτσας	91
8. Περιοχή Λάρισας.....	97
9. Περιοχή Μαγνησίας.....	98
10. Περιοχή Φθιώτιδας.....	99
11. Περιοχή Εύβοιας.....	100
12. Περιοχή Φωκίδας	100
13. Περιοχή Βοιωτίας.....	102
14. Περιοχή Αττικής	102
15. Περιοχή Κορινθίας.....	102
16. Περιοχή Αργολίδας	103
17. Περιοχή Αχαΐας.....	104
18. Περιοχή Ηλείας	109
19. Περιοχή Τριφυλίας.....	109

20. Περιοχή Αρκαδίας.....	110
21. Περιοχή Μεσσηνίας.....	113
22. Περιοχή Λακωνίας	116
23. Περιοχή Κρήτης.....	119
24. Περιοχή Κοζάνης - Γρεβενών	119
25. Περιοχή Φλώρινας - Καστοριάς.....	123
26. Περιοχή Πέλλας - Κιλκίς.....	127
27. Περιοχή Θεσσαλονίκης - Βέροιας - Χαλκιδικής.....	134
28. Περιοχή Σερρών - Νιγρίτας - Σιδηροκάστρου.	141
29. Περιοχή Καβάλας - Δράμας	150
30. Περιοχή Ξάνθης	158
ΣΤ. Επίλογος	159
Βιβλιογραφία	161

A. Πρόλογος

Η **Τοπωνυμολογία** είναι ένας πολύ ιδιαίτερος και σημαντικός επιστημονικός τομέας, και παρότι δεν έχει την αίγλη άλλων επιστημών, όπως π. χ. η Ιστορία, η Αρχαιολογία, η Εθνολογία και η Λαογραφία, εντούτοις, συνεργάζεται με αυτές καθώς και με τη Γλωσσολογία και την Τοπογραφία, για να μπορέσει να φέρει σε πέρας το έργο της. Πολλές φορές, όμως, προκειμένου να λύσει τους "γρίφους" της, παλεύει επίμονα για πολύ καιρό, και εξ αυτού του λόγου εκπέμπει μια ιδιαίτερη γοητεία, που ελκύει πολλούς ερασιτέχνες ερευνητές για να δοκιμάσουν ... "την τύχη τους" και, δυστυχώς, τις πιο πολλές φορές με αμφίβολα αποτελέσματα.

Όποιος, όμως, ασχολείται με τοπωνυμικά ζητήματα, καλό είναι να έχει πάντα υπόψη του το ολιγοσέλιδο, αλλά πολύ σημαντικό βιβλίο: **"Η Τοπωνυμολογία και οι εφαρμογές της", του Παύλου Γεννηματά**, έκδοση του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας (Τ.Ε.Ε.), Αθήνα 1984. Προσωπικά, το θεωρώ κάτι σαν "ευαγγέλιο" στον τομέα της Τοπωνυμολογίας.

Στο εν λόγω βιβλίο μεταξύ των άλλων παρατίθενται δέκα (10) τοπωνυμικοί νόμοι, ή διαφορετικά θα έλεγα ... δέκα (10) τοπωνυμικές εντολές, που κάθε ερευνητής σε τέτοιου είδους θέματα πρέπει να ακολουθεί και να μην παραβαίνει, διαφορετικά οι όποιες ερμηνείες του θα πέσουν αργά ή γρήγορα στην... "τοπωνυμική γέεννα".

Συγκεκριμένα, οι νόμοι που διέπουν την τοπωνυμική έρευνα είναι οι ακόλουθοι:

1^{ος}. *"Η ερμηνεία ενός συμβόλου, με έννοια σκοτεινή, που προέρχεται από τα βάθη των χρόνων, όπως είναι η λέξη που αντιπροσωπεύει το τοπωνύμιο,*

δηλαδή η φανέρωση της σημασίας και λειτουργικότητάς του, απαιτεί πρωταρχικά **την επίσκεψη** και θεώρηση του τοπίου όπου γεννήθηκε και άνθισε το τοπωνύμιο”.

2^{ος}. “Γνήσιο είναι το τοπωνύμιο, εφόσον είναι το όνομα, το οποίο δόθηκε από το λαό που πρώτος χρησιμοποίησε και πρώτος χαρακτήρισε τον τόπο, και ας μην είναι φανερή η σημασία του στους μεταγενέστερους”.

3^{ος}. “Η γνησιότητα και η ερμηνεία ενός τοπωνυμίου εξετάζεται κατά το χρόνο της ονοματοθεσίας και με τις **τότε** φυσιογραφικές, πολιτιστικές και οικονομικές συνθήκες”.

4^{ος}. “Η ερμηνεία ενός τοπωνυμίου γίνεται πάντοτε σύμφωνα με τους φθογγικούς κανόνες της γλώσσας του ονοματοθέτη, αλλά συγχρόνως σύμφωνα και με τις εκφραστικές συνήθειες αυτού, όπως αυτές φαίνονται στην ιστορική και λαϊκή Παράδοση της περιοχής”.

5^{ος}. “Ξένα τοπωνύμια σε μια χώρα είναι μόνο εκείνα που δημιούργησαν και έθεσαν ξένοι λαοί με τα δικά τους γλωσσικά στοιχεία”.

6^{ος}. Αντίθετα στον προηγούμενο νόμο: “Τοπωνύμια μιας χώρας με ξενικά γλωσσικά στοιχεία, αλλά τα οποία δημιούργησε και έθεσε ο λαός της Χώρας αυτής **δεν** είναι ξενικά”.

7^{ος}. “Τα τοπωνύμια μιας Χώρας σε μεγάλη πλειονότητα έχουν ομοιογένεια και ομοιομορφία”.

8^{ος}. “Εφαρμογή τοπωνυμίου σε μια θέση νοείται όχι μόνο ο γεωμετρικός (τοπογραφικός) προσδιορισμός αυτού στο έδαφος, αλλά και η σύνδεση και συναρμολόγηση αυτού προς τα στοιχεία με τα οποία δηλώνεται η αρμονική συνύπαρξη του τοπωνυμίου προς το περιβάλλον της θέσης του, τόσο στο χρόνο που εξετάζεται όσο και σε κάθε χρόνο, παρελθόντα και

μεταγενέστερο”.

9^{ος}. “Το τοπωνύμιο αποτελεί μια ενότητα σύμφυτη με τον ονοματοθέτη του”.

10^{ος}. “Το τοπωνύμιο, ως γεγονός, περιέχει τρία χωριστά στοιχεία: το σύμβολο (λέξη ή αντικείμενο [σταυρός, βράχος]), την έννοια του συμβόλου και τη σημασία του τοπωνυμίου, η οποία ως εξωγλωσσικό φαινόμενο σχηματίζεται από τοπικούς παράγοντες και μόνον”.

Προκειμένου να ερμηνεύσουμε κάποια τοπωνύμια, χωρίς να παραβούμε τους παραπάνω νόμους, θα πρέπει, αφού πρώτα τα κατανοήσουμε να προχωρήσουμε σε αυτοψία τους, για τη μελέτη της γεωμορφίας - φυσιογραφίας των αντίστοιχων τοποθεσιών τους, αφήνοντας στο τέλος τη γλωσσική μετάφραση των εννοιών των τοπωνυμικών λέξεων, εξοπλισμένοι όμως από πριν με τις τοπικές ιστορίες και τις τοπικές παραδόσεις των περιοχών, μέσα στις οποίες τα υπόψη τοπωνύμια άνθισαν και διασώθηκαν.

Στην παρούσα μελέτη, που αφορά μια μόνο κατηγορία τοπωνυμίων, όπως και ο σχετικός τίτλος αναφέρει, αρχικά έγινε προσπάθεια να κατανοηθούν, στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε αυτοψία των τοποθεσιών τους, όχι μέσω δια ζώσης επίσκεψης, αλλά μέσω του σύγχρονου εργαλείου, που λέγεται **Διαδίκτυο**, και συγκεκριμένα μέσω του προγράμματος **Google Earth**, με τη βοήθεια του οποίου μπορεί κάποιος να κάνει τηλεπισκόπηση από το γραφείο του σε οποιαδήποτε γεωγραφική περιοχή του πλανήτη επιθυμεί, και έτσι να δει τη γεωμορφία της, τη βλάστησή της, τους οικισμούς της, τα χαρακτηριστικά της εν γένει, με πολύ μεγάλη ακρίβεια και κάθε άνεση.

Τέλος, λήφθηκε υπόψη η ιστορία που κατά κάποιο

τρόπο τα συνδέει, ανατρέχοντας στο πολύτιμο έργο του **Αστέριου Ι. Κουκούδη: “Μελέτες για τους Βλάχους”**, Εκδόσεις Ζήτηρος, Θεσσαλονίκη 2000, το οποίο τιμήθηκε με βραβείο Ακαδημίας Αθηνών, και ειδικότερα ανατρέχοντας στον τόμο: **“Οι Μητροπόλεις και η Διασπορά των Βλάχων”**.

Από τον εν λόγω τόμο έχουν αντληθεί τα περισσότερα στοιχεία που αναφέρονται στο επόμενο (B) κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, και για αυτό ιδιαίτερα ευχαριστώ τον αξιότιμο συγγραφέα.

Βεβαίως, δεν κατέστη δυνατή η συγκέντρωση και αξιολόγηση χρήσιμων τοπικών ιστοριών και παραδόσεων κάθε σχετικού τόπου - χωριού (που θα βοηθούσαν στο να διευκρινιστούν ακόμα καλύτερα τα θέματα, για τα οποία δημιουργούνται κάποιες αμφιβολίες). Αυτό προϋπέθετε μεγάλο αριθμό επισκέψεων σε όλο σχεδόν τον ελλαδικό χώρο από τη Λακωνία - Μεσσηνία μέχρι την Ήπειρο, Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, πράγμα ακατόρθωτο για μένα.

Έρευνα, όμως, σημαίνει, πρώτα απ' όλα, να μην επαναπαύεσαι σε απαντήσεις που έχουν μέχρι τώρα δοθεί από άλλους, είναι δηλαδή μια διαρκής αναζήτηση, γιατί η στρέβλωση της αλήθειας ενός πράγματος, ζητήματος ή συμβάντος με το πέρασμα του χρόνου, μπορεί να γίνει τόσο μεγάλη, ώστε να μην έχει καμία σχέση το υποτιθέμενο ως αληθές με αυτό που όντως κάποτε υπήρξε ή συνέβη.

Βεβαίως, εκτός από τη λήθη που γενικώς αμβλύνει και ισοπεδώνει, καιροφυλακτεί και η σκοπιμότητα, για να δώσει τη δική της υπερβάλλουσα διάθλαση, δεδομένου ότι υπάρχει πάντα η κακοβουλία πολλών ξένων και όχι μόνον, αναφορικά με τα ξενόγλωσσα ή και απλώς "κακόηχα" τοπωνύμια του ελληνικού χώρου, που

καραδοκούν να ρίξουν τα ανθελληνικά βέλη τους.

Έχω επίγνωση αναφορικά με τις παγίδες και τους “αντικατοπτρισμούς” που κρύβει μια τέτοιου είδους έρευνα, διότι, πολλές φορές, ενώ νομίζεις ότι πλησίασες την πολυπόθητη “ερμηνευτική όαση”, βρίσκεσαι, εξουθενωμένος, μακριά σε “ψηλούς ερμηνευτικούς αμμόλοφους”. Προχώρησα όμως στην παρούσα πρόταση πιστεύοντας ότι μπορεί, ίσως, να συνεισφέρει κάποιο χρήσιμο υλικό σε άλλους πιο έμπειρους περί τα τοπωνυμικά. Αυτοί αφού εντοπίσουν τα τυχόν λάθη και τα διορθώσουν ή τυχόν ελλείψεις και τις συμπληρώσουν, και εφόσον αποδεχτούν κάποια ορθά συμπεράσματα, να δομήσουν εν τέλει πιο στέρεα την ερμηνεία των υπόψη τοπωνυμίων, τα οποία αποτελούν έτσι και αλλιώς μια πάρα πολύ ενδιαφέρουσα και σημαντική κατηγορία μέσα στο βαλκανικό τοπωνυμικό σύμπαν.

Εν πάση περιπτώσει, η παρούσα εργασία δεν φιλοδοξεί να δρέψει επιστημονικές δάφνες ούτε προσφέρει μια οριστική και βέβαιη ερμηνεία των τοπωνυμίων με τα οποία καταπιάνεται, πράγμα που απαιτεί άλλωστε συλλογική προσπάθεια. Αυτό που κομίζει, όμως, είναι μια πρόσθετη θεώρηση των τοπωνυμίων με κατάληξη **-οβα, -οβο**, τα οποία μέχρι τώρα έχουν χρεωθεί συλλήβδην και αβασάνιστα ως σλαβικά και έχουν φέρει στρεβλώσεις στην τοπωνυμική έρευνα του ελληνικού χώρου.

Τέλος, θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι στην παρούσα εργασία δεν περιλαμβάνονται τοπωνύμια με κατάληξη: **-νοβα, -νοβο**, - πλην των **Τύρνοβο, Σάνοβο** και **Κούρνοβο**, που θεωρώ ότι ανήκουν στην πρώτη κατηγορία (**-οβα, -οβο**) - δεδομένου ότι απαρτίζουν άλλη ειδική κατηγορία, καθόσον παραπέμπουν είτε στη λατινική λέξη **novos** = νέος (απ' όπου και η βλάχικη **vo^{ou}**)

ή στην παλαιοσλαβική **пону** = νέος.

Κλείνοντας, θέλω να ευχαριστήσω θερμά τον κ. **Χαράλαμπο Ν. Παπαλουκά**, εκλεκτό Βοιωτό - συγγραφέα, για την πρόθυμη και αφιλοκερδή βοήθειά του στη σελιδοποίηση του παρόντος, και βεβαίως τον αγαπητό μου φίλο **Νίκο Τασιόπουλο**, Πρόεδρο του Συνδέσμου Συγγραφέων - Λογοτεχνών Βοιωτίας και ακούραστο ερευνητή - συγγραφέα σε θέματα βοιωτικά και όχι μόνο, που αφενός με ενθάρρυνε να προχωρήσω στην παρούσα έκδοση και αφετέρου με σύστησε στον κ. **Παπαλουκά**.

Στάθης Ασημάκης

23/11/2013, Βύρωνας

B. Εισαγωγή

Στο πληθυσμιακό πολυώνυμο του ελληνικού χώρου για την περίοδο που ξεκινάει τον όγδοο (8^ο) αιώνα, ο οποίος σηματοδοτεί, ουσιαστικά, τις σλαβικές εποικίσεις μέχρι την Πελοπόννησο, και φτάνει έως το 1923 με την ανταλλαγή πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, υπάρχουν οι εξής πρόσθετοι όροι με τη χρονική σειρά που εμφανίστηκαν: Ο βλάχικος, ο σλαβικό - βουλγαρικός, ο αρβανίτικος, ο τουρκικός και τέλος ο ιωνικός-θρακικός-ποντιακός. Αυτά τα πληθυσμιακά μονώνυμα έχουν σίγουρα διαφορετικούς συντελεστές, διαφορετικές μεταβλητές και διαφορετικούς εκθέτες.

Εάν κάποιος είχε τη δυνατότητα να εκτιμήσει με ικανοποιητικό βαθμό τους παραπάνω όρους, θα μπορούσε επίσης να κατανοήσει και το βαθμό φυλετικής κράσης του λαού μας. Επειδή αυτό, βεβαίως, είναι ακατόρθωτο, τουλάχιστον θα πρέπει να γίνονται προσπάθειες, ώστε οι όποιες προσεγγίσεις στα ευαίσθητα αυτά ζητήματα να είναι σε σωστή κατεύθυνση, για να μη δημιουργούνται λαθεμένες εντυπώσεις και βγαίνουν αυθαίρετα συμπεράσματα.

Στην παρούσα εργασία παραθέτουμε κάποια σημαντικά στοιχεία που αφορούν το βλάχικο πληθυσμιακό όρο, διότι αυτός σχετίζεται άμεσα με την υπόψη τοπωνυμική μας έρευνα. Συγκεκριμένα, η Ελλάδα υποτάχθηκε στους Ρωμαίους το 146 π.Χ. και τα ελληνικά έγιναν επίσημη γλώσσα του Βυζαντίου επί αυτοκράτορα **Ηρακλείου**, δηλαδή τον 7^ο αι. μ.Χ.

Ο **Ιωάννης Λυδός**, σύγχρονος του αυτοκράτορα Ιουστινιανού, αναφέρει εκτεταμένη χρήση των λατινικών για δημόσιους σκοπούς, ανάμεσα στους Έλληνες.

Η γενική αυτή παρατήρηση του Λυδού, λέει ο ιστορικός **Βακαλόπουλος**, ενισχύει την πιθανότητα, οι κάτοικοι ορισμένων ελληνόφωνων περιοχών της Βαλκανικής, ιδίως της υπαίθρου να είχαν χάσει τελείως τη γλώσσα τους και να μιλούσαν μόνο τα λατινικά. Και ρωτάει: Τι απέγιναν αυτοί οι λατινόφωνοι ή οι δίγλωσσοι; Εξαφανίστηκαν χωρίς να αφήσουν κανένα ίχνος; Η απάντηση στο καίριο αυτό ερώτημα σίγουρα συμβάλλει στη λύση του προβλήματος της καταγωγής των Βλάχων¹.

¹ Οι **Αρμάνοι**, γνωστοί στην Ελλάδα κυρίως ως **Βλάχοι**, είναι μία πληθυσμιακή ομάδα τα μέλη της οποίας κατοικούν κυρίως στην Ελλάδα, στην Αλβανία και στην Π.Γ.Δ.Μ.. Τα μέλη της μιλούν διάφορες προφορικές βλάχικες διαλέκτους γνωστές επίσης υπό το νεολογισμό αρωμουνική γλώσσα. Η αρωμουνική είναι το σύνολο των προφορικών μη συστηματοποιημένων βλάχικων διαλέκτων που ομιλούνται στα νότια Βαλκάνια. Οι προφορικές αυτές ντοπιολαλιές είναι λατινογενούς προέλευσης. **Οι βλάχικοι πληθυσμοί ήσαν κάποτε κατά κύριο λόγο δίγλωσσοι.**

Σήμερα, στον ελλαδικό χώρο ένα μέρος τους συνεχίζει να μιλά, παράλληλα με την ελληνική, και τα βλάχικα, ωστόσο το μεγαλύτερο μέρος των ατόμων βλάχικης καταγωγής μιλάει, σήμερα, μόνο τα ελληνικά. Στα βλαχοχώρια η μόνη γλώσσα γραπτής χρήσης, ήταν ανέκαθεν, τα ελληνικά. Στις χώρες της διασποράς χρησιμοποιούσαν την ελληνική και τις εκεί επίσημες γλώσσες. Στην προφορική τους γλώσσα οι βλαχόφωνοι ονομάζονται **Αρμάνοι** ή "**Ρεμένοι**" ενώ στα ελληνικά και τις περισσότερες γλώσσες του κόσμου ονομάζονται "Βλάχοι".

Ο βλάχικος αυτοπροσδιορισμός Αρμάνοι είναι σύνθετη λέξη από το a + Romani, δηλαδή α + ρωμάνοι, όπως ονομάζονταν οι λατινόφωνοι Ρωμαίοι στις νότιες επαρχίες του Ανατολικού Ρωμαϊκού Κράτους. Ως Ρωμάνοι είναι γνωστοί στους βυζαντινούς χρόνους οι λατινόφωνοι υπήκοοι του ρωμαϊκού κράτους και ως Ρωμαίοι οι ελληνόφωνοι υπήκοοί του. Οι όροι **Αρωμόνος / Αρωμόνοι** και **Αρμάνος / Αρμάνοι** είναι νεολογισμοί. Ο πρώτος προήλθε από το γερμανικό όρο Aromunen, που εισήγαγε ο Γκούσταβ Βάϊγκαντ στο δεύτερο

Η αναφορά του **Ιωάννη Λυδού** επηρέασε τους ξένους ερευνητές, πολλοί από τους οποίους δέχτηκαν όχι μόνο την εντοπιότητα των Βλάχων, αλλά και υποστήριξαν την ελληνικότητα των λατινόφωνων της Χερσονήσου του Αίμου, πλην αυτών της Δακίας (σημερινής Ρουμανίας). Έτσι αναγνωρίζεται πλέον όχι μόνο «"ελληνικός" Ελληνισμός» αλλά και «"λατινικός" Ελληνισμός».

Η λατινοφωνία των Ελλήνων του βόρειου ελληνικού χώρου οφειλόταν, εκτός από τους γενικότερους δημόσιους σκοπούς, και στις υπηρεσίες φύλαξης σημαντικών οροδιαβάσεων, ιδιαίτερος δε των στρατιωτικών οδών (viae militares) που χρειάζονταν όχι μόνο φύλαξη, αλλά και τακτική εποπτεία - συντήρηση, κάτω από τη διεύθυνση Ρωμαίων αξιωματούχων ή απόμαχων του ρωμαϊκού στρατού - ας μην ξεχνάμε ότι ο αυτοκράτορας **Καρακάλλας** (211-217μ.Χ.) που ήταν θαυμαστής του Μεγάλου Αλεξάνδρου, είχε οργανώσει ολόκληρη φάλαγγα, αποκλειστικά από Μακεδόνες - οι οποίοι παρέμεναν μόνιμα στις θέσεις όπου στέλνονταν, δημιουργούσαν οικογένειες και οικισμούς διαδίδοντας τη λατινική γλώσσα, που ήταν η επίσημη γλώσσα της αυτοκρατορίας, σε περιοχές κοντά στις κύριες - σημαντικές οδικές αρτηρίες, οι οποίες ένωναν την τότε δυτική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία με την ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία (αργότερα Βυζάντιο).

Η επικράτηση της λατινοφωνίας σε εκείνες τις περιοχές γινόταν ευκολότερα, επειδή τα μέρη αυτά

μισό του 19^{ου} αιώνα, και καθιερώθηκε στην ελληνική του μορφή από τον Αχιλλέα Λαζάρου. Ο δεύτερος όρος εμφανίστηκε στην ελληνική βιβλιογραφία, αρχικά, στη μορφή Αρμάνιοι από το Σωκράτη Λιάκο και στη σημερινή του μορφή Αρμάνοι από τους Νικόλαο Μέρτζο και Γιώργη Έξαρχο.

βρίσκονταν μακριά από τα μεγάλα ελληνικά αστικά κέντρα, όπου μόνο εκεί αντηχούσε αδιαλείπτως η ελληνική γλώσσα. Έτσι, άλλοι από τους ντόπιους Έλληνες του βόρειου ελληνικού τόξου έχασαν τη γλώσσα τους εντελώς και έγιναν λατινόφωνοι και άλλοι παρέμειναν δίγλωσσοι.

Κάτι ανάλογο, εξάλλου, είχε συμβεί και στα χρόνια του Μεγάλου Αλεξάνδρου και των επιγόνων του στην Ασία. Ο Πλούταρχος κάνει λόγο για εβδομήντα (70) Αλεξάνδρειες (!) που είχε ιδρύσει στην Ασία ο Μέγας Αλέξανδρος, όπου μέσα από αυτές προσδοκούσε να διοικήσει καλύτερα τα αχανές βασίλειό του.

Οι νέες πόλεις κατοικούνταν από τοπικούς πληθυσμούς από τις γύρω περιοχές, αλλά η διοίκησή τους παραδιδόταν από την αρχή σε αξιωματούχους του Αλεξάνδρου και είχαν ως πυρήνα απόστρατους άνδρες του. Οι διοικητές τους μιλούσαν ελληνικά. Πρωταρχικός στόχος ήταν να συγκεντρώνονται σε αυτές στρατεύματα ικανά για την αντιμετώπιση εξεγέρσεων. Επιπλέον, μεταφύτευσαν σε ένα τελείως ξένο περιβάλλον τον πολιτισμό των Ελλήνων. Χάρη λοιπόν στις νέες αυτές πόλεις δημιουργήθηκαν δίγλωσσες ομάδες τοπικών πληθυσμών εξοικειωμένες με τον κόσμο και τη σκέψη των Ελλήνων για πολλούς αιώνες.

Η γλώσσα των Βλάχων του βόρειου ελληνικού χώρου μαρτυρεί ότι έχει λατινική βάση, χωρίς όμως δακικές επιδράσεις που έχει η ρουμανική γλώσσα, πράγμα που είναι ευεξήγητο, αφού πολύ δύσκολα θα άφηναν οι λατινόφωνοι της Δακίας (σημερινής Ρουμανίας) τις εκεί εύφορες πεδιάδες τους, για να εγκατασταθούν σε ορεινές και άγονες περιοχές της Ηπείρου και της Μακεδονίας.

Η σημαντικότερη κοιτίδα των Βλάχων, που τροφοδότησε συστηματικά τον ελληνικό χώρο, ήταν οι περιοχές, οι οποίες βρίσκονταν γύρω από τους παρακάτω νοητούς άξονες :

α) **Δυρραχίου - λίμνης Αχρίδας** (από όπου διερχόταν η Αρχαία Εγνατία Οδός),

β) **Αυλώνα - Δυτικής Μακεδονίας,**

γ) **Ηγουμενίτσας - Πίνδου - Δυτικής Μακεδονίας,** που συνέκλιναν προς τη Θεσσαλονίκη, στο δρόμο προς τη Βασιλεύουσα.

Πράγματι, οι Ρωμαίοι χρησιμοποιούσαν, εκτός από τα λιμάνια του Δυρραχίου και της Αυλώνας, ως λιμάνι και τον κόλπο της σημερινής Ηγουμενίτσας. Μάλιστα, στο σημείο όπου σήμερα βρίσκεται το Δικαστικό Μέγαρο της πόλης αυτής, οι ανασκαφές έδειξαν ότι υπήρχε εκεί όντως ρωμαϊκό λιμάνι.

Έτσι, μπορούμε εύλογα να θεωρήσουμε ότι η βασική κοιτίδα των Βλαχόφωνων άνθισε αρχικά μέσα και γύρω από αυτό το γεωγραφικό τετράπλευρο που ορίζεται με κορυφές: το Δυρράχιο, την Αυλώνα, τη σημερινή Ηγουμενίτσα και τη Θεσσαλονίκη.

Από τις περιοχές αυτές, σταδιακά, τόσο στην εποχή του Βυζαντίου όσο και στην εποχή της τουρκοκρατίας οι Βλάχοι εξακτινώθηκαν και απλώθηκαν σε όλο σχεδόν τον ελληνικό χώρο, καθώς και σε όλη τη Βαλκανική χερσόνησο ακόμα και σε περιοχές της Μεσευρώπης, όπως η Αυστρία και Ουγγαρία, έχοντας διαχρονικά, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, ελληνικό προσανατολισμό και ελληνική συνείδηση.

Το όνομα **Βλάχοι** αναφέρεται για πρώτη φορά από τον βυζαντινό **Γεώργιο Κεδρηνό**, ο οποίος έγραψε ότι ο αδελφός τού μετέπειτα Βούλγαρου αυτοκράτορα Σαμουήλ φονεύθηκε το 976 από *“οδίτες Βλάχους”*

μεταξύ Καστοριάς και Πρεσπών.

Γύρω στα 980, ο αυτοκράτορας **Βασίλειος Β' Βουλγαροκτόνος** απένειμε στον Λαρισαίο πρόκριτο **Νικολίτσα** τον τίτλο του: "*Αρχηγού των Βλάχων της Ελλάδας*". Ο γεωγραφικός προσδιορισμός του τίτλου θα πρέπει να περιελάμβανε εκτός από τη Θεσσαλία και περιοχές της σημερινής Ρούμελης, Ηπείρου και νοτιοδυτικής Μακεδονίας.

Σύμφωνα με κάποιο κώδικα της **Μονής Βαρλαάμ** των Μετεώρων, τα σημερινά βλαχοχώρια: Περτούλι, Άγιος Νικόλαος, Χαλίκι, Κλεινός, Καστανιά και Ελάφι, στην περιφέρεια του Ασπροπόταμου, υπήρχαν ήδη ως οικισμοί από τις αρχές του 10^{ου} αιώνα.

Βυζαντινά χρυσόβουλα των Μετεώρων αναφέρουν ότι στα 1040 υπήρχαν ομάδες βλάχικων οικογενειών, που κατοικούσαν και εργάζονταν σε εκκλησιαστικά κτήματα της **Επισκοπής Σταγών**, της σημερινής Καλαμπάκας.

Στοιχεία από το **Άγιον Όρος** δείχνουν ότι υπήρχαν Βλάχοι στη Χαλκιδική κατά το 1000. Ο **Ιωάννης Κεκαυμένος** στο "*Στρατηγικόν*" του περιέγραψε πολεμοχαρείς Βλάχους γύρω από τα Τρίκαλα και τη Λάρισα.

Στα 1066, κατά τη διάρκεια της βασιλείας του **Κωνσταντίνου Ι' Δούκα** ξέσπασε στάση στη Θεσσαλία, με κέντρο τη Λάρισα, λόγω της φορολογικής πολιτικής του αυτοκράτορα.

Στη στάση συμμετείχαν Ρωμαίοι (Γραικοί), Βλάχοι και Βούλγαροι της Λάρισας και της περιοχής της. Μέσα από τις πηγές αυτών των γεγονότων πληροφορούμαστε ότι οι Βλάχοι ήσαν μάλλον πολυάριθμοι και ιδιαίτερα στην περιοχή των Φαρσάλων.

Η **Άννα Κομνηνή** κάνει, εκτεταμένα, λόγο για

Βλάχους της Θεσσαλίας. Το 1083 και μέσα από τις γραφές της **Άννας της Κομνηνής** έχουμε την πληροφορία ότι στην ανατολική Θεσσαλία, κάπου ανάμεσα στον Όλυμπο και τον Κίσαβο, υπήρχε κάποιο χωριό Βλάχων με το όνομα **Εζεβάν**.

Στα 1160, ο Ισπανοεβραίος περιηγητής **Βενιαμίν εκ Τουδέλης** ταξιδεύοντας στις ελληνικές χώρες του Βυζαντίου επισημαίνει την ύπαρξη βλάχικων πληθυσμών στα βουνά της περιοχής της Λαμίας, στα όρια της σημερινής Θεσσαλίας, σε μία περιοχή την οποία αποκαλεί **Βλαχία**, πιθανότατα λόγω της ύπαρξης αξιόλογης δημογραφικής παρουσίας Βλάχων κατοίκων, αλλά και του ισχυρού πολιτικού ρόλου που έπαιζαν.

Το 1183 οι Βλάχοι της Θεσσαλίας επαναστάτησαν κατά της βαριάς φορολογίας που επέβαλε ο **Ισαάκιος Άγγελος**, για το γάμο της θυγατέρας του.

Από το 13^ο αιώνα, και σύμφωνα με την αναφορά του βυζαντινού ιστορικού **Νικήτα Χωνιάτη**, η Θεσσαλία ονομαζόταν, ξεκάθαρα πια, **Μεγάλη Βλαχία** ή **Άνω Βλαχία**, σε αντιδιαστολή με τις περιοχές κυρίως της Αιτωλοακαρνανίας και Ευρυτανίας, που επικράτησε να είναι γνωστές με το όνομα **Μικρή Βλαχία**.

Η διάλυση του Βυζαντίου, και η πτώση της Κωνσταντινούπολης στα χέρια των Σταυροφόρων το 1204, ίσως βοήθησε στο να αποκτήσουν οι Βλάχοι της Θεσσαλίας μια σχετική τοπική αυτονομία, όπως και άλλες ομάδες και τμήματα της αυτοκρατορίας.

Οι εστίες τους βρέθηκαν μέσα στην επικράτεια του Δεσποτάτου της Ηπείρου, συμβάλλοντας σημαντικά στην εδραίωση και εξέλιξή του. Η σποραδική εγκατάσταση Βλάχων σε διάφορα σημεία της Θεσσαλίας επιβεβαιώνονται από έγγραφες βυζαντινές αναφορές.

Γύρω στα 1228, αρκετοί οικισμοί που κατοικούνταν

από Βλάχους, ίσως κάπου πάνω στην Πίνδο, είχαν παραχωρηθεί ως πρόνοιες, κάτι σαν τσιφλίκια, σε στρατιωτικούς αξιωματούχους του Δεσποτάτου. Στα 1266 και 1273, ομάδες Βλάχων φέρονται να κατοικούσαν ως δουλοπάροικοι σε μοναστηριακά κτήματα της Μακρυνίτσας και της Πορταριάς, στο Πήλιο.

Στα 1258-59 οι Βλάχοι της Θεσσαλίας, υπό την αρχηγεία του Ιωάννη Α΄ Άγγελου Δούκα, νόθου γιου του Μιχαήλ Β΄ Άγγελου, αρχικά προσέτρεξαν σε βοήθεια της συμμαχίας Δεσποτάτου Ηπείρου - Φράγκων Μοριά και Ρούμελης εναντίον του Ιωάννη Παλαιολόγου. Στη συνέχεια, όμως, ο Ιωάννης Β΄ με τους Βλάχους Θεσσαλούς του άλλαξε στρατόπεδο και στην κρίσιμη **μάχη της Πελαγονίας** (κοντά στην Καστοριά) τάχθηκε με το μέρος του Παλαιολόγου κόντρα στους Φράγκους, που απόμειναν μόνοι τους, δεδομένου ότι αποχώρησε από τη συμμαχία και ο Δεσπότης της Ηπείρου Μιχαήλ Β΄ Άγγελος.

Μετά το θάνατο του **Μιχαήλ Β΄ Άγγελου** (1271) και μέχρι τα 1289, ημιανεξάρτητος κυβερνήτης της Μεγάλης Βλαχίας παρουσιάζεται να είναι ο **Ιωάννης Α΄ Άγγελος Δούκας**.

Εκείνα τα χρόνια, η πρωτεύουσα της Μεγάλης Βλαχίας ή καλύτερα το διοικητικό της κέντρο βρισκόταν στην οχυρή **Υπάτη**, τη λεγόμενη **Νέα Πάτρα**, στις βόρειες πλαγιές της Οίτης, κοντά στη Λαμία.

Αν και τα σύνορα της Μεγάλης Βλαχίας μεταβάλλονταν συχνά κατά την περίοδο της μεγάλης ισχύος του Ιωάννη Α΄, αυτά ξεκινούσαν από το Λιδορίκι και το Γαλαξίδι στον Κορινθιακό κόλπο, και έφταναν μέχρι το Σαραντάπορο την Ελασσόνα, τα Σέρβια και τις πλαγιές του Ολύμπου.

Ο Ιωάννης Α΄ απεβίωσε πιθανότατα το 1289 και η

ηγεμονία της Μεγάλης Βλαχίας πέρασε στους δυο μικρότερους γιους του, τον Θεόδωρο και τον Κωνσταντίνο, καθώς ο πρωτότοκος Μιχαήλ βρισκόταν αιχμάλωτος του αυτοκράτορα, στην Κωνσταντινούπολη.

Οι νέοι ηγεμόνες συνέχισαν μια πολιτική σύγκρουσης με τους συγγενείς τους και ηγεμόνες του Δεσποτάτου της Ηπείρου, για εδάφη που ανήκαν στο Δεσποτάτο. Πολύ γρήγορα, ο Θεόδωρος χάθηκε από το προσκήνιο και ο Κωνσταντίνος παρέμεινε ηγεμόνας της Μεγάλης Βλαχίας μέχρι το θάνατό του στα 1303. Τη θέση του πήρε ο ανήλικος γιος του Ιωάννης Β΄, η κηδεμονία του οποίου ανατέθηκε στο θείο του Δούκα των Αθηνών **Γουίδων Β΄ ντε λα Ρος**. Η βλάχικη ηγεμονία στην κεντρική Ελλάδα φαίνεται ότι διαλύθηκε μετά το θάνατο του Ιωάννη Β' Δούκα το 1318 και την άφιξη των Καταλανών.

Δεδομένου ότι τρία σημαντικά τοπωνύμια της Πελοποννήσου : **Αράχοβα, Αράκλοβο** και **Άκοβα** που μνημονεύονται στο **“Χρονικό του Μορέως”** - για τα οποία γίνεται εκτενής αναφορά σε επόμενο κεφάλαιο - έχουν λατινική (βλάχικη) και όχι σλαβική προέλευση, μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι στην Πελοπόννησο εισέδυσαν Βλάχοι νομάδες κτηνοτρόφοι πολύ πριν το δέκατο τρίτο (13^ο) και δέκατο τέταρτο (14^ο) αιώνα, δηλαδή πολύ πριν την Δ' Σταυροφορία.

Είναι πιθανό, Βλάχοι νομάδες της Ηπείρου (Βορείου και Νοτίου) αλλά και της κεντρικής Ελλάδας να έφτασαν στην Πελοπόννησο κατά κύματα από τον 8^ο κιόλας αιώνα - εποχή που τα σλαβικά φύλα έκαναν, ουσιαστικά, την εμφάνισή τους στο Μοριά - μέχρι και τον 12^ο αιώνα, προς κάλυψη πληθυσμιακών κενών, τα οποία είχε δημιουργήσει ο λοιμός (πανώλη) που συνέβη εκεί

στις αρχές του 8^{ου} αι., καθώς επίσης και οι συσσωρευμένες κακουχίες των προηγούμενων εποχών.

Έτσι μόνο μπορεί να εξηγηθεί το πολυπληθές των κατοίκων της **Αράχοβας Οινούντος**, η οποία στα χρόνια της Φραγκοκρατίας χαρακτηριζόταν ως **“Αράχοβα η Μεγάλη”**, σε αντιδιαστολή με τις υπόλοιπες Αράχοβες της Πελοποννήσου, πράγμα που μας επιτρέπει να υποθέσουμε ότι και αυτές θα πρέπει να δημιουργήθηκαν τις ίδιες εκείνες εποχές.

Τα τέλη του 13^{ου} αι. και κυρίως κατά τη διάρκεια του 14^{ου} αιώνα, ακολουθώντας τους μετακινούμενους αρβανίτικους πληθυσμούς, πολυάριθμοι Βλάχοι, ολόκληρες “φυλές” νομαδοκτηνοτρόφων από τη Βόρεια Ήπειρο, έρχονται να προστεθούν και να ενισχύσουν το προϋπάρχον βλάχικο στοιχείο της Θεσσαλίας.

Οι επονομαζόμενοι **Μαλακάσιοι** ή **Μαλακασιώτες Βλάχοι** φέρονται να εγκαταστάθηκαν σταθερά και οριστικά κατά μήκος της νότιας Πίνδου, ανάμεσα στη Θεσσαλία και την Ήπειρο, και οι **Βόιοι** ή **Μπούιοι Βλάχοι** στα εδάφη ανάμεσα στη σημερινή Θεσσαλία και τη Στερεά Ελλάδα.

Το 1334, αυτές οι νομαδοκτηνοτροφικές φυλές, που φέρονται να αριθμούσαν συνολικά περίπου 12.000 ψυχές, αναγκάστηκαν να αποδεχτούν και αναγνωρίσουν την υποταγή τους και τη βυζαντινή κυριαρχία στα εδάφη της Θεσσαλίας. Η υποταγή τους σημειώθηκε, όταν ο αυτοκράτορας **Ανδρόνικος Γ' Παλαιολόγος** έστειλε δυνάμεις από την Κωνσταντινούπολη, για την επικύρωση της τοπικής κυριαρχίας του.

Είναι παραδεκτό πάντως ότι Βλάχοι νομάδες κτηνοτρόφοι και συγκεκριμένα: **Μπούιοι, Μαλακάσιοι** και **Μεσσαρίτες Βλάχοι**, πέρασαν στην Πελοπόννησο

μαζί με τους Αλβανούς, τους οποίους ο Δεσπότης του Μιστρά **Μανουήλ Κατακουζηνός** (1348-1380), έχοντας ανάγκη από εργατικά χέρια, προσκάλεσε για να την εποίκισουν. Σε αυτό το κάλεσμα εκτιμάται σήμερα ότι είχαν τότε ανταποκριθεί περίπου 10.000 οικογένειες Αλβανών και Βλάχων μαζί.

Ενδιαφέρουσα μαρτυρία, για την εξάπλωση λατινόφωνων πληθυσμών στην Πελοπόννησο, παρουσιάζει μια αρκετά μεταγενέστερη αναφορά του **Χαλκοκονδύλη** για τους Βλάχους, οι οποίοι ίσως βρέθηκαν να κατοικούν στη Μάνη μαζί με σλαβικούς πληθυσμούς που είχαν εγκατασταθεί εκεί. Επίσης, έχει ενδιαφέρον η παρακάτω αναφορά του **E. M. Cousinery**, Γάλλου Πρόξενου της Θεσσαλονίκης, στο βιβλίο του: «*Voyages en Macedoine*», Παρίσι, 1839 :

“Βλάχοι δεν υπάρχουν μόνο στη Μακεδονία, αλλά ακόμη και στην περιοχή του Άργους, όπου ασκούν κυρίως τα επαγγέλματα του κτηνοτρόφου και του εμπόρου. Μπορώ να μιλήσω γι' αυτούς, γιατί τους γνώρισα καλά και τους άκουσα στο παζάρι να μιλούν... Με διαβεβαίωσαν, ότι κατοικούν στα γειτονικά βουνά. Ήταν κτηνοτρόφοι και μιλούσαν την ίδια γλώσσα με τους βλάχους της Μακεδονίας και ταυτόχρονα τα ελληνικά”.

Οι **Οθωμανοί Τούρκοι** έκαναν την πρώτη εμφάνισή τους στη Θεσσαλία στα 1393. Το σίγουρο είναι ότι στην αρχή, όπως όλοι οι προηγούμενοι κύριοί της, περιορίστηκαν στην κατοχή των πεδινών περιοχών, των κάστρων και των πόλεων. Στα 1430 περνούν τις διαβάσεις της Πίνδου, ανάμεσα από τα βλαχοχώρια, με σκοπό να καταλάβουν τα Γιάννενα. Από τότε, ίσως, χρονολογείται η πρώτη παραχώρηση προνομίων από τους Οθωμανούς προς τους ορεινούς πληθυσμούς της Πίνδου, Βλάχους και μη. Το πιθανότερο είναι ότι οι νέοι

κατακτητές αδυνατούσαν να τους υποτάξουν με τα όπλα και είχαν ανάγκη της συνεργασίας τους, για την απρόσκοπτη διάβαση των περασμάτων. Επιπλέον, προσπαθώντας να αποφύγουν τις ληστρικές τους επιδρομές αναγνώρισαν σε αυτούς κάποιο βαθμό αυτονομίας.

Το 1440 οι Βλάχοι και άλλοι ορεινοί πληθυσμοί της Πίνδου σε συνεργασία με τον τελευταίο Βυζαντινό αυτοκράτορα **Κωνσταντίνο Θ΄ Δραγάση Παλαιολόγο**, που τότε ακόμη βρισκόταν στο Μιστρά, επιτέθηκαν κατά των Τούρκων στα πεδινά της Θεσσαλίας. Ανάλογες επιθέσεις φαίνεται πως επανέλαβαν και το 1444. Όμως, σταδιακά, η αντίσταση ήταν πια μάταιη. Έτσι, γύρω στα 1480, οι Βλάχοι της Πίνδου υποχρεώθηκαν, για να αποφύγουν την ολοκληρωτική υποταγή, να υπαχθούν στην οθωμανική εξουσία, κάτω όμως από το προνομιακό καθεστώς φορολόγησης από το ταμείο της **Βαλιδέ Σουλτάνας**, της μητέρας του εκάστοτε σουλτάνου.

Το αντάλλαγμα ήταν η διατήρηση μέρους της αυτονομίας τους. Παράλληλα, η εκ των πραγμάτων προνομιακή αντιμετώπιση των ορεινών, σηματοδότησε τη μετακίνηση ενός σημαντικού αριθμού των πεδινών χριστιανικών πληθυσμών, Βλάχων και μη, οι οποίοι αποτραβήχτηκαν στις ασφαλέστερες περιοχές των ορεινών. Η προσαύξηση του ορεινού πληθυσμού οδήγησε στη μετεξέλιξη των απλών ορεινών κατούνων σε δυναμικότερους οικισμούς, που έπαιρναν τη μορφή των εδραίων χωριών, μια διαδικασία που σαφώς ευνόησε τα βλαχοχώρια κατά μήκος της Πίνδου. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι χάθηκαν εντελώς οι πεδινές βλάχικες εγκαταστάσεις ή ότι οι Βλάχοι έπαψαν τις επαφές τους με το θεσσαλικό κάμπο.

Την ίδια περίοδο σημειώνεται η γέννηση, η

ανάπτυξη και η εδραίωση του **αρματολισμού**. Η ενδυνάμωση των ορεινών, η νομαδοκτηνοτροφική οικονομία και ο αρματολισμός αποτέλεσαν ένα σύστημα συγκοινωνούντων δοχείων που το ένα τροφοδοτούσε το άλλο. Δίχως αμφιβολία, οι Βλάχικοι πληθυσμοί υπήρξαν συστατικό στοιχείο και των τριών. Βρέθηκαν να κατοικούν στις περιοχές σημαντικών ορεινών διαβάσεων που αντιμετωπίστηκαν ως προνομιούχες, με αποτέλεσμα να γίνουν ρυθμιστές, τόσο της ασφάλειας όσο και της διαμετακομιστικής οικονομίας. Αναπτύσσοντας και ελέγχοντας την κτηνοτροφική παραγωγή μπόρεσαν να ξεπεράσουν τους καθηλωμένους και εξαρτώμενους πληθυσμούς των πεδινών αγροτικών περιοχών. Σταδιακά, εξελίσσονται σε εμποροβιοτέχνες, μεταφορείς και κεφαλαιούχους, με άμεσο αντίκτυπο τη συμμετοχή τους στην ανάπτυξη της νεοελληνικής πνευματικής αναγέννησης και του διαφωτισμού. Το πληθυσμιακό τους πλεόνασμα συμμετέχει ενεργά στην ανάπτυξη των αστικών κέντρων. Παράλληλα, όπως χαρακτηριστικά το περιγράφει ο **Νικόλαος Κασομούλης**, οι κτηνοτροφικοί πληθυσμοί των Βλάχων επανδρώνουν συστηματικά τις τάξεις των πολεμιστών, των γνωστών μας αρματολών. Οι κοτζαμπάσηδες των βλαχοχωριών και οι δυναμικοί εμποροβιοτέχνες, οι αρχιτσελιγκάδες και οι απλοί πιστικοί, οι καπεταναίοι των αρματολικίων και οι ανυπότακτοι κλέφτες, πολλές φορές ταυτίζονται ή συνδέονται μεταξύ τους με ισχυρούς και συχνά συγγενικούς δεσμούς.

Στα χρόνια αυτά και παρά την κινητικότητα τους, οι Βλάχικοι πληθυσμοί βρέθηκαν αποτραβηγμένοι κατά μήκος της Πίνδου και των ορεινών προεκτάσεών της, και εκεί δημιούργησαν και ανέπτυξαν τα μητροπολιτικά τους κέντρα.

Από τη **Μοσχόπολη** μέχρι το **Περτούλι** μπορεί να μετρήσει κανείς περισσότερα από 80 βλαχοχώρια. Ωστόσο, το ανήσυχο πνεύμα τους σε ειρηνικές περιόδους, αλλά και οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν σε περιόδους ανασφάλειας και πολεμικών γεγονότων τους διασκόρπισαν στις ελληνικές χώρες, αλλά και στις γύρω βαλκανικές, μέχρι και τις ελληνορθόδοξες παροικίες της Ευρώπης και της Μεσογείου.

Μετά τις αποτυχημένες επαναστάσεις του 1600 και 1611, όπου οι χριστιανοί της Θεσσαλίας και της Ηπείρου ακολούθησαν το κάλεσμα του **Μητροπολίτη Τρίκκης Διονυσίου του Φιλόσοφου**, παρουσιάστηκε ένας ακόμη αρνητικός παράγοντας για την ασφάλεια των βλαχοχωριών της Πίνδου. Ήταν ο σταδιακός περιορισμός του αριθμού των χωριών που υπάγονταν στο προνομιακό καθεστώς ένταξης στο Ταμείο της Βαλιδέ Σουλτάνας. Οι οθωμανικές αρχές παραχώρησαν πολλά από τα πρώην προνομιούχα χωριά σε διακεκριμένους Οθωμανούς ή εξισλαμισμένους πολεμιστές, τους γνωστούς **σπαχήδες**, για οικονομική αποκατάστασή τους. Αποτέλεσμα αυτού ήταν τα περισσότερα χωριά να χάσουν την αυτοδιοίκησή τους και να πέσουν σε οικονομική και δημογραφική εξαθλίωση. Ανάμεσα στα βλαχοχώρια που φέρονται να επηρεάστηκαν από τις δύσκολες καταστάσεις ανάμεσα στο 1611 και 1659 ήταν και το χωριό **Μαλακάσι**, το οποίο μετακινήθηκε σε κάποια απόσταση από την αρχική θέση του και κάποιοι κάτοικοί του το εγκατέλειψαν οριστικά αναζητώντας καλύτερη τύχη στην περιοχή των Σερρών.

Όταν γύρω στα 1770 ξέσπασε το **κίνημα των Ορλωφικών**, τα βλαχοχώρια της νότιας Πίνδου βρίσκονταν στην ακμή της ανάπτυξής τους. Από τότε και μέχρι τη δημιουργία του Ελληνικού Κράτους (1832), μια

σειρά από δύσκολες και αζεπέρασες καταστάσεις έρχονταν να αποδυναμώσουν σταδιακά και τελικά να εξαφανίσουν σχεδόν ολοκληρωτικά τις συνθήκες για περαιτέρω ανάπτυξή τους. Τα γεγονότα αυτής της περιόδου γέννησαν μια σειρά από νέες πληθυσμιακές εξόδους. Τα κύματά τους έφτασαν σε μακρινές περιοχές και συνετέλεσαν στην ενίσχυση άλλων βλάχικων εγκαταστάσεων και τη δημιουργία νέων. Η πιο άγνωστη πλευρά αυτών των βλάχικων πληθυσμιακών μετακινήσεων από τη νότια Πίνδο είναι η συμβολή τους στην ανάπτυξη των ρωμαϊκών - ελληνορθόδοξων κοινοτήτων στην Ανατολική Μακεδονία, σε όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα.

Η καταστροφή της **Μοσχόπολης** το 1769 ήταν αναπόσπαστο μέρος των επαναστατικών και πολεμικών γεγονότων που ονομάζονται "Ορλωφικά", τα οποία διήρκεσαν από το 1768 έως το 1774. Μπορεί να χάθηκε η Μοσχόπολη, όμως οι ομάδες των φυγάδων - προσφύγων μετέφεραν το πνεύμα της σε δεκάδες νέους και παλιότερους βλάχικους οικισμούς και παροικίες από το Δυρράχιο μέχρι τη Φιλιππούπολη και από το Πήλιο μέχρι τη Βιέννη και τη Βουδαπέστη. Στη Δυτική Μακεδονία οι πρόσφυγες βρέθηκαν στην Καστοριά, Άργος Ορεστικό, Νεστόριο, Βογατσικό, Κλεισούρα, Πισοδέρι, Νυμφαίο, Βλάστη, Σισάνι, Σιάτιστα, Εράτυρα, Κοζάνη, Σαμαρίνα, Βελβενδό. Στην Κεντρική - Ανατολική Μακεδονία εγκαταστάθηκαν: στην Έδεσσα, Νάουσα, Βέροια, Γιαννιτσά, Θεσσαλονίκη, Άνω Πορόια, Σέρρες, Νιγρίτα, Δράμα, Προσοτσάνη, Καβάλα μέχρι τη Θράκη στη Ξάνθη και την Αδριανούπολη. Στα Βόρεια: στο Μοναστήρι, Κρούσοβο, Μεγάροβο, Τύρνοβο, Σκόπια, Κουμάνοβο, Τέτοβο κλπ. Στο Κόσοβο στην Πρίστινα κλπ. Στην Αλβανία: στην Κορυτσά, Αυλώνα, Μπεράτι, Δυρράχιο

Ελβασάν, κλπ. Νοτιότερα: στα Ιωάννινα, Ζαγοροχώρια, Δελβινάκι, Φούρκα, Μέτσοβο, Αμπελάκια, Μηλιές Πηλίου κλπ. μέχρι και Αθήνα.

Όταν αργότερα, στα 1794, ο **Αλή Πασάς** υποκίνησε επιθέσεις έμπιστων σε αυτόν Τουρκαλβανών, όπως ο Γιουσούφ Αράπης, σπέρνοντας την τρομοκρατία στα χωριά που παρουσίαζαν αντίσταση στις διαθέσεις του, ένας απροσδιόριστος αλλά μάλλον σημαντικός αριθμός κατοίκων του **Ασπροπόταμου** επέλεξε την εγκατάλειψη των εστιών του και τη φυγή από την επικράτεια του Αλή. Άλλοι τράβηξαν για Βοιωτία, Αττική και την Εύβοια, και άλλοι για την Ανατολική Μακεδονία.

Κάτω από τις πιέσεις του Αλή Πασά κάποια ομάδα από τη **Σαμαρίνα**, γύρω στα 1808, εγκατέλειψε το χωριό και τράβηξε κυρίως για την Ανατολική Μακεδονία όπου σκόρπισε στις εκεί διαμορφούμενες εγκαταστάσεις των βλάχων. Η έξοδος του 1808 θα πρέπει να σχετίζεται με την τότε αντιπαράθεση ανάμεσα στον Αλή Πασά και τον αρχιαρματωλό **Παπαθύμιο Βλαχάβα**.

Το 1814 η εύπορη **Βωβούσα** δέχτηκε επίθεση Αλβανών και Βλάχων ληστών. Η επίθεση αυτή ίσως υποκινήθηκε από τον Αλή Πασά ή έγινε με την ανοχή του. Μετά από αυτό το γεγονός, το 1817, ένα μεγάλο μέρος των κατοίκων έφυγαν ομαδικά αναζητώντας καλύτερη τύχη στα μέρη της Ανατολικής Μακεδονίας και της Ανατολικής Ρωμυλίας.

Η αντιπαράθεση ανάμεσα στις **Βλάχικες κοινότητες του Γράμμου** και τους Τουρκαλβανούς θα πρέπει να ήταν κλιμακούμενη, μέχρι να καταλήξει στην ανοικτή σύγκρουση, τη λεηλασία και την ερήμωση πολλών από τους βλάχικους οικισμούς της περιοχής αυτής. Γραμμουστιάνικα φαλκάρια βρέθηκαν στις πλαγιές του Καϊμακτσαλάν, του Πάικου, του Όρβηλου ή του Πιρίν.

Από το 1769 και μέχρι περίπου το 1830, για 60 χρόνια και για περισσότερες από δυο γενιές το βλάχικο πληθυσμιακό στοιχείο της ομάδας των Γραμμουσιτιάνων Βλάχων βρισκόταν σε μια συνεχή κινητικότητα μέχρι την οριστική διαμόρφωση του δικτύου των βλάχικων οικισμών και των εγκαταστάσεων της περιοχής.

Το μεγαλύτερο μέρος της εξόδου από το **Νυμφαίο**, λόγω των καταπιέσεων του Αλή Πασά φαίνεται ότι πήρε το δρόμο προς τα ανατολικά, προς τις Σέρρες. Ίσως σε αυτές τις περιοχές της Ανατολικής Μακεδονίας αναζήτησαν ασφάλεια κοντά σε συγγενείς και πατριώτες τους που είχαν προηγηθεί.

Μια ομάδα αξιόλογων οικογενειών από τη **Βλάστη** εγκαταστάθηκε στις Σέρρες, ενώ άλλες έφτασαν στην Κωνσταντινούπολη, στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες και την Αυστροουγγαρία.

Σε άλλες εξόδους από τη Βλάστη οι φυγάδες - πρόσφυγες σκόρπισαν και στις μικρότερες πόλεις της Ανατολικής Μακεδονίας.

Λίγο πριν την Ελληνική Επανάσταση, αλλά και κατά τη διάρκειά της, το μεγαλύτερο μέρος των κατοίκων του βλαχοχωριού **Αμάραντος** εγκατέλειψαν το χωριό τους αναζητώντας καλύτερη τύχη μακριά από την επικράτεια του Αλή. Κατευθύνθηκαν κυρίως προς τα μεγάλα, αλλά και τα μικρά αστικά και εμπορικά κέντρα της Ανατολικής Μακεδονίας. Επίσης, κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης και μια περίπου δεκαετία ακόμη, ένας σημαντικός αριθμός φαλκαριών² εγκατέλειψε οριστικά την Πίνδο και τα χειμαδιά της Θεσσαλίας και τράβηξε κυρίως για την Κεντρική και Ανατολική Μακεδονία, εκεί όπου τόσοι άλλοι Βλάχοι και μη, αναζήτησαν καταφύγιο

² **Φαλκάρι**. Βλάχικη πατριά.

και ασφάλεια για μια σειρά δεκαετιών.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1820 ξεκίνησαν και οι πρώτες μαζικές έξοδοι των **Αρβανιτόβλαχων**³ προς τη

³ Οι **Αρβανιτόβλαχοι** (**βλαχόφωνοι Έλληνες** που ονομάζονται και **Καραγκούνιοι** ή **Καραγκούνηδες** καθώς και **Φρασαριώτες** ή **Φαρσαριώτες Βλάχοι**), λόγω της συνύπαρξής τους με τους Αρβανίτες στη Βόρεια Ήπειρο, γνώριζαν εκτός από τη βλάχικη και την αρβανίτικη γλώσσα. Για τον λόγο αυτό υπάρχει ο συνδυασμός των λέξεων Αρβανίτης + Βλάχος.

Ο ετεροπροσδιοριστικός όρος “Αρβανιτόβλαχοι” - μάλλον αδόκιμος κατά τη δική μου άποψη, διότι παραπέμπει σε φυλετικό διαχωρισμό τους από τους λοιπούς Βλάχους, που δεν είναι σωστό - είναι σχετικά νέος και μάλιστα πολλοί από τους παλιότερους “Αρβανιτόβλαχους” δεν ήξεραν τον όρο αυτό. Ωστόσο, οι ίδιοι αυτοπροσδιορίζονται ως **Ρμένιοι** ή **Ρεμένιοι**, το οποίο ουσιαστικά ταυτίζεται με το όνομα **Αρμούνοι** ή **Αρωμούνοι**, με το οποίο αυτοπροσδιορίζονται και όλοι οι λοιποί Βλάχοι.

Οι “**Αρβανιτόβλαχοι**” διακρίνονταν για το σκληρό και ανδρείο χαρακτήρα τους. Διατηρούσαν πολλά παλιά έθιμά τους, ακόμα και τη βεντέτα. Επειδή ήσαν υποχρεωμένοι να μετακινούνται, για να συντηρήσουν τα κοπάδια τους, πηγαίνοντας σε διάφορες περιοχές, ειδικά οι άνδρες, μάθαιναν πολλές γλώσσες από τους ντόπιους πληθυσμούς που συναντούσαν και γίνονταν πολύγλωσσοι. Κάποιοι μιλούσαν, εκτός από τα ελληνικά, βουλγάρικα και τούρκικα.

Είναι χαρακτηριστικό ότι πολλά έθιμά τους είναι διαφορετικά από αυτά των υπόλοιπων Βλάχων, όπως επίσης και το πολυφωνικό τραγούδι, που αποτελεί σήμα κατατεθέν του εν λόγω πληθυσμού, ενώ είναι σχεδόν ανύπαρκτη η ατομική μουσική εκτέλεση.

Η γλώσσα τους είναι μια λατινογενής γλώσσα, πιο απαρχαιωμένη σε σχέση με άλλα νεολατινικά ιδιώματα, λόγω της αργής τους ανάπτυξης, με λιγότερες ξένες επιρροές από τα αλβανικά, τα τούρκικα και τα ελληνικά.

Το κύριο επάγγελμά τους ήταν η κτηνοτροφία, ενώ υπήρχαν και κάποιοι ραφτάδες και μεταφορείς. Ήσαν οργανωμένοι σε τσελιγκάτα. σε κάθε ένα από τα οποία αρχηγός ήταν ο τσέλιγκας, ένα σεβάσμιο από όλους πρόσωπο, που ρύθμιζε τις οικονομικές δοσοληψίες ακόμα και τους γάμους των νέων.

Μακεδονία. Ένα μεγάλο φαλκάρι “Αρβανιτόβλαχων” έφτασε στην ορεινή περιοχή του **Μοριχόβου**, στα βορειοδυτικά της Έδεσσας. Είναι σίγουρο ότι στην περιοχή του Μοριχόβου ήρθαν σε επαφή με βλάχικα φαλκάρια, που είχαν προηγηθεί και που προέρχονταν από την περιοχή του Γράμμου. Οι Αρβανιτόβλαχοι θα πρέπει να ήσαν η πολυπληθέστερη ομάδα νομάδων κτηνοτρόφων Μοριχόβου καθ' όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα. “Αρβανιτόβλαχοι” της ίδιας προέλευσης με αυτούς που βρέθηκαν στα ανατολικά της Κορυτσάς, στο Μοράβα. Θα πρέπει να ήσαν αυτοί που στη διάρκεια του πρώτου μισού του 19^{ου} αιώνα βρέθηκαν εγκατεστημένοι στο Πισοδέρι, για να καταλήξουν να αφομοιωθούν με τους παλιότερους Βλάχους του χωριού. Για την εγκατάσταση “Αρβανιτόβλαχων” στη Θεσσαλία δεν μπορούμε να είμαστε απόλυτα σίγουροι πότε ξεκίνησαν. Ίσως από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα και κατά την εποχή της κυριαρχίας του Αλή Πασά, κάποια φαλκάρια να είχαν ήδη αναζητήσει χειμαδιά στα πεδινά της Θεσσαλίας, κατεβαίνοντας από τη Βόρεια Πίνδο, το Γράμμο ή από τις περιοχές του Νταγκλί και της Κολώνιας.

Η αναφορά του **Pouqueville** για κάποια ομάδα, πιθανότατα “Αρβανιτόβλαχων”, που μετακίνησε ο Αλή Πασάς από τα παράλια του Παγασητικού κόλπου στα παράλια των Αγίων Σαράντα, είναι ίσως μια ένδειξη για την παρουσία αυτών των “αρβανιτοβλάχικων” χειμαδιών στη Θεσσαλία.

Ο 19^{ος} αιώνας, πριν και μετά την Ελληνική Επανάσταση, βρήκε τη Θεσσαλία να κατοικείται από ελληνόφωνους και βλαχόφωνους πληθυσμούς, πέρα από τους λίγους Τούρκους και τους ακόμη λιγότερους Εβραίους των αστικών κέντρων. Όλοι οι υπόλοιποι που πέρασαν από τη Θεσσαλία είχαν οριστικά χαθεί.

Την περίοδο της Ελληνικής Επανάστασης, αλλά και μετά την αναγνώριση της ανεξαρτησίας του Ελληνικού κράτους η κατάσταση στα βλαχοχώρια παρέμενε τραγική. Ανεξέλεγκτες ομάδες ληστών δρούσαν ανενόχλητες, εκμεταλλευόμενες τη γενική αναρχία που επικρατούσε. Μέσα σε αυτές τις τραγικές συνθήκες μια σταθερή ροή φυγάδων και προσφύγων από τα βλαχοχώρια αναζητήσαν ασφάλεια κοντά σε συγγενείς τους, οι οποίοι από τα χρόνια του Αλή Πασά είχαν καταφύγει σε περιοχές, όπως η Ανατολική Μακεδονία, όπου η επανάσταση δεν είχε πάρει μεγάλη διάσταση και η ζωή ήταν πιο ασφαλής.

Μετά την Ελληνική Επανάσταση, άγνωστο όμως πότε ακριβώς, κάποια άλλα **Περιβολιάτικα φαλκάρια** τράβηξαν για την Ανατολική Μακεδονία και ενίσχυσαν τις διαμορφούμενες βλάχικες εγκαταστάσεις της περιοχής. Στην Ανατολική Μακεδονία οι **Αβδελλιότες Βλάχοι** πύκνωσαν κυρίως τις τάξεις των νομαδοκτηνοτρόφων Βλάχων, οι οποίοι είχαν φτάσει από την περιοχή του Γράμμου. Αρχικά, οι περισσότεροι από τους Αβδελλιότες βρέθηκαν σκορπισμένοι στην περιοχή του όρους Μπέλλες. Όσοι παρέμειναν κτηνοτρόφοι πέρασαν από την Κερκίνη στις πλαγιές του Μενοίκιου όρους. Μια άλλη ομάδα Αβδελλιωτών βρέθηκε βόρεια των Σερρών. Αναμειγμένοι με τους Γραμμουσιάνους Βλάχους βρέθηκαν στο όρος Πιρίν, στη Λόποβα, την Μπόζντοβα και τη Σιάτροβα, που σήμερα βρίσκονται μέσα στη Βουλγαρία.

Μια ομάδα από τη **Σμίξη** έφτασε στην Ανατολική Μακεδονία και πιθανότατα στην Ελευθερούπολη και τα λιβάδια του Παγγαίου, αλλά ίσως και στην πόλη των Σερρών και τις βλάχικες εγκαταστάσεις της περιοχής τους. Σύμφωνα με παραδόσεις, μετά από ενδοκοινοτική

διένεξη στη **Σαμαρίνα**, το 1856 υπήρξε έξοδος κάποιων Σαμαρινιωτών προς στις πλαγιές του Καϊμακτσαλάν βόρεια της Έδεσσας, καθώς οι περισσότεροι ήταν νομαδοκτηνοτρόφοι.

Στα χρόνια που ακολούθησαν ανάμεσα στο 1881 (έτος ενσωμάτωσης της Θεσσαλίας στην Ελλάδα) και μέχρι το 1912 σημειώνεται μια σταθερή ροή για μονιμότερη εγκατάσταση Βλάχων προς τα πεδινά της ελληνικής πλέον Θεσσαλίας. Εκτός από τους Βλάχους της νότιας Πίνδου στο φαινόμενο αυτό συμμετείχαν Βλάχοι από τις περιοχές Γρεβενών, Γράμμου, Ολύμπου, Άσκιου μέχρι και Αρβανιτόβλαχοι από τις περιοχές της Κορυτσάς και του Μοναστηρίου.

Οι ηπειρώτικες παροικίες που δημιουργήθηκαν στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη είχαν στις περισσότερες περιπτώσεις μικτή σύνθεση Βλάχων, Γκραικών και Αρβανιτών από διάφορα χωριά. Η συμβολή όμως των Βλάχων στη δημιουργία τους ήταν σαφώς μεγαλύτερη από ό,τι τους αποδίδει η ιστοριογραφία. Οι κάτοικοι της Λάιστας του μεγαλύτερου χωριού του Βλαχοζάγορου φαίνεται ότι στάθηκαν οι πρωτοπόροι αυτών των μεταναστευτικών κινήσεων. Ακολουθώντας όπως και τόσοι άλλοι Ζαγορίσιοι πήγαν στη Δράμα και τη γύρω περιοχή της, ενώ σε προηγούμενους χρόνους συνήθιζαν να ξενιτεύονται στη Ρουμανία. Τους ακολούθησαν Βλάχοι από το Παλιοσέλι, τις Πάδες και τα Άρματα, αλλά και Γκραικοί από τις γύρω περιοχές. Διακτινίστηκαν στα αστικά κέντρα και τα μεγάλα κεφαλοχώρια των σημερινών νομών Δράμας, Καβάλας, Ξάνθης και Ροδόπης μέχρι την κοιλάδα του Έβρου.

Μετά το 1881 χιλιάδες Βλάχοι από την ορεινή Καλαμπάκα, τον Ασπροπόταμο, το Βλαχοτζουμέρκο, τη Χώρα Μετσόβου, το Βλαχοζάγορο, τα βλαχοχώρια των

Γρεβενών, της Κόνιτσας, του Γράμμου, του Άσκιου και της περιοχής του Ολύμπου ακολούθησαν μια σταδιακή πορεία οριστικής παραμονής στα πεδινά, είτε ως πρώην παραχειμάζοντες νομαδοκτηνοτρόφοι είτε ως αγωγιάτες και εμποροβιοτέχνες.

Την ίδια πορεία ακολούθησαν ολόκληρα φαλκάρια απόλυτα νομάδων Αρβανιτόβλαχων από τις περιοχές της Κορυτσάς και του Μοναστηρίου. Σχημάτισαν ολόκληρες συνοικίες στα Τρίκαλα και την Καλαμπάκα, στην Ελασσόνα, τον Τύρναβο και τη Λάρισα, στην Καρδίτσα και τα Φάρσαλα, στο Βόλο, το Βελεστίνο και τον Αλμυρό.

Τέλος, στις πλαγιές της νότιας Πίνδου, στις περιοχές τους **Ασπροπόταμου** και της **ορεινής Καλαμπάκας**, υπάρχουν μέχρι και σήμερα σαράντα Βλαχοχώρια, το ένα δίπλα στο άλλο. Βεβαίως, σήμερα πια, τα Βλαχοχώρια της νότιας Πίνδου έχουν σχεδόν ερημώσει και μόνο τα καλοκαίρια ζωντανεύουν για λίγο. Οι Βλάχοι όμως κάτοικοί τους δε χάθηκαν, απλά μετακινήθηκαν και ρίζωσαν οριστικά στα πεδινά, αλλάζοντας οικονομία και συμβάλλοντας στη νεότερη ανάπτυξη του θεσσαλικού κάμπου και των αστικών, οικονομικών και διοικητικών του κέντρων.

Γ. Η τοπωνυμική κατάληξη -οβα, -οβο

Εάν κάποιος ανατρέξει στο βιβλίο: *“Die Slaven in Griechenland”*, Berlin 1941, του Γερμανού, γεννημένου και σπουδασμένου στη Ρωσία, **Max Vasmer** θα διαπιστώσει με έκπληξη ότι αναφέρονται πάνω από 2.000 ξενόγλωσσα τοπωνύμια του ελληνικού χώρου που χρεώνονται ως σλαβικά.

Για ορισμένα από αυτά ο συγγραφέας-ερευνητής κάνει απόπειρα ετυμολογικής εξήγησής τους, για τα περισσότερα επικαλείται απλώς το γεγονός ότι υπάρχουν αυτούσια ή παρόμοια κάπου αλλού στο βαλκανικό χώρο. Για κανένα όμως δεν έχει πραγματοποιήσει λεπτομερή επί τόπου έρευνα - αυτοψία, ώστε να διαπιστώσει, αν η αντίστοιχη τοποθεσία που τοπωνυμικά εξετάζει είναι συμβατή με την έννοια που υποκρύπτει η ονομασία του τοπωνυμίου.

Παρόλα αυτά, ο αναγνώστης που δεν έχει εντρυφήσει σε θέματα τοπωνυμικών ερευνών, πείθεται ότι έτσι έχουν τα πράγματα, όπως δηλαδή παρατίθενται, και επομένως συμπεραίνει ότι στους σκοτεινούς μεσαιωνικούς χρόνους οι Σλάβοι καταπλημμύρισαν την Ελλάδα, και επομένως εξαφάνισαν την ελληνική φυλή, προς δόξα βεβαίως και δικαίωση του αλήστου μνήμης Αυστριακού **Jakob Philip Fallmerayer**.

Είναι σημαντικό να επισημάνουμε ότι από τα αναφερόμενα υπερδισχίλια ξενόγλωσσα τοπωνύμια του ελληνικού χώρου, τα 252 από αυτά (ποσοστό περίπου 12%) έχουν κατάληξη - **οβα**, - **οβο**, και για αυτές τις καταλήξεις ο M. Vasmer δεν κάνει καμία ειδικότερη αναφορά. Είναι φυσικό λοιπόν να εικάσουμε ότι τις θεωρεί ασυζητητί, ως σλαβικές, και προχωρεί στην όποια

εξήγηση του κυρίου θέματος των σχετικών τοπωνυμίων.

Εδώ λοιπόν βρίσκεται το πρώτο κρίσιμο ερευνητικό σταυροδρόμι, και εάν δεν αναζητηθεί με προσοχή η σωστή κατεύθυνση, χάνεται ο προορισμός, που είναι η αναζήτηση της "τοπωνυμικής αλήθειας", με αποτέλεσμα να παγιώνονται λαθεμένες αντιλήψεις.

Κατ' αρχάς τίθεται το ερώτημα, οι καταλήξεις - **οβα**, - **οβο** είναι σλαβικές ή όχι; Αυτός είναι ένας πρώτος σημαντικός τοπωνυμικός γρίφος τον οποίο αξίζει να τον αντιμετωπίσουμε.

Αρχικά, θα πρέπει να αναζητήσουμε τι λέει για αυτό το θέμα, ο γνωστός **Fr. Miklosich** στο σημαντικό λεξικό του: "**Lexicon palaeoslovenico-Graeco-Latinum**", 1862-1865.

Σύμφωνα με το εν λόγω λεξικό υπάρχουν οι παλαιοσλαβικές λέξεις:

οβη = τόπος χώρος, διάστημα τοπικό - χρονικό.

οβ = περπατάω, περιπλανώμαι, διανυκτερεύω.

οβίτισε = πάροικος

όβτσα = πρόβατο

Στα βουλγαρική γλώσσα το πρόβατο λέγεται **όφτσα**. Στη λιθουανική **avis** (= αμνάδα), στην παλαιοσλαβική **ovinu** (= κριάρι) και **ovica** (= αμνάδα), ακόμα και στην παλαιογερμανική **ouwi** (= αμνάδα) και στην αγγλοσαξωνική **ewestre** (= στάνη προβάτων).

Ίσως, οι παραπάνω λέξεις να σχετίζονται μεταξύ τους, γιατί αυτός που φυλάει πρόβατα, συνήθως περπατάει-περιπλανιέται με το ποίμνιό του για αναζήτηση τροφής, και όπου βρει κατάλληλο βοσκοτόπι μένει για όσο χρονικό διάστημα κρίνει ότι είναι ωφέλιμο για το ποίμνιό του.

Υπάρχουν όμως αντίστοιχα και οι λατινικές λέξεις : **ovis** = πρόβατο. Είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι στη βλάχικη γλώσσα που είναι λατινογενής, το πρόβατο

ονομάζεται **οάε** παραφθορά της λατινικής λέξης *onis*.

obeo = προσέρχομαι, περιέρχομαι, παρευρίσκομαι.

obero = περιπλανιέμαι.

με ανάλογη ίσως συσχέτιση μεταξύ τους που αναφέραμε προηγουμένως.

Τέλος, στην αρχαιοελληνική γλώσσα υπήρχαν οι εξής αντίστοιχες λέξεις :

όις (ομηρική) = πρόβατο. Αρχικά ήταν **όφις** όπου το αρχαιοελληνικό δίγαμμα (F) προφερόταν ως βου (κάτι δηλαδή μεταξύ β και φ).

οίη = χωριό. Σύμφωνα με το αρχαιοελληνικό λεξικό του Ι. Σταματάκου η λέξη **οίη** προέρχεται από το **ωφία** (κοινότης, σωματείο φυλή) που μαρτυρείται από το λακωνικό **ωβά** και σύμφωνα με το λεξικό του Ησύχιου (5^{ος} αιώνας) στη Θεσσαλία αναφέρονται: **ουαί** = φυλές και **ώβοι** = τόποι μεγαλομερείς (= μεγαλοπρεπείς).

Οι σημασίες των λέξεων ωβά = κοινότητα, φυλή, ουαί = φυλές και ώβοι = τόποι μεγαλοπρεπείς μπορούν να συσχετιστούν - ερμηνευτούν κάτω από ένα κοινό πλαίσιο, εφόσον θεωρηθούν ότι παράγονται από τη λέξη **όις** (όφις)= πρόβατο, γιατί οι πατριές βοσκών που εγκαθίστανται σε τόπους βουνών (βοσκοτόπια), μπορεί να δώσουν συμπαγείς οικισμούς σε υψηλά μέρη.

οιήτης και **οιάτης** = χωρικός.

Οιάτης = νομός (= βοσκότοπος) στο Δήμο **Οία** της αρχαίας Αττικής.

Οι παραπάνω λοιπόν λέξεις σχετίζονται με το **όις** = πρόβατο, δεδομένου ότι οι παλιότεροι μικροί οικισμοί όχι μόνο στα αρχαία χρόνια, αλλά και στους πρόσφατους αιώνες ήσαν ουσιαστικά πατριές κτηνοτρόφων, που έμεναν σε μια περιοχή και σιγά - σιγά καταγίνονταν και με τη γεωργία, εφόσον δε αυτό ήταν πρόσφορο, τότε η εγκατάσταση έπαιρνε μονιμότερο χαρακτήρα.

Επομένως, και το βουνό **Οίτη** πρέπει ουσιαστικά να σημαίνει το βουνό με τους πολλούς βοσκότοπους. Αρχαία τοπωνύμια που πιθανόν να έχουν άμεση σχέση με το **οίς** (οFis) είναι και η πόλη **Βόιο** της Δωρικής Τετράπολης (κοντά στη σημερινή Γραβιά, στις υπώρειες του Παρνασσού), καθώς και το όρος **Βόιον** της Δυτικής Μακεδονίας (στην Αρχαιότητα Βόιον ήταν η κορυφή της Πίνδου (ο Σμόλικας), μέρη κατάλληλα για κτηνοτροφία.

Επίσης, με τη βασική λέξη **οίς** (**όFις**) θα πρέπει να συσχετίσουμε και τις αρχαιοελληνικές λέξεις **οϊστός** (ομηρική) = το βέλος, **οβελός** = σούβλα. Έτσι, στην πρώτη περίπτωση θα χάθηκε ο ήχος του F (βαυ) και παρέμενε το φωνήεν ι, ενώ στη δεύτερη περίπτωση θα συνέβη το αντίθετο.

Πράγματι, και οι δυο παραπάνω λέξεις σημαίνουν ουσιαστικά έναν άξονα που περιστρέφεται - το κινούμενο βέλος, ως γνωστόν, εκτός από μεταφορική ταχύτητα παρουσιάζει και κάποια περιστροφική ταχύτητα λόγω των αναπτυσσόμενων τριβών και των γεωμετρικών ατελειών του - απλώς στην πρώτη περίπτωση δεν συνοδεύεται με... **οίς**(πρόβατο), ενώ στη δεύτερη περίπτωση συνοδεύεται με το **οίς**... σουβλισμένο.

Από τους *“Παράλληλους βίους”* του Πλούταρχου και ειδικότερα τους βίους των **Πελοπίδα - Μάρκελλου**, διαπιστώνεται ότι τοπωνύμιο **Ονα** (**Οβα**), που σχετίζεται με τη λατινική λέξη **ovis** = πρόβατο, υπήρχε έξω από τη Ρώμη, το νωρίτερο από τον 3^ο π. Χ. αιώνα, που έδρασε ο ύπατος Μάρκελλος, και το αργότερο το 2^ο μ. Χ. αιώνα, που έγραψε ο Πλούταρχος τους εν λόγω βίους.

Συγκεκριμένα ο αρχαίος σοφός συγγραφέας κάνει μνεία μιας πόλης κοντά στη Ρώμη, όπου οι Έλληνες την ονόμαζαν **Εύαν** και οι Ρωμαίοι **Όβα**, στην οποία ο

38

Ρωμαίος ύπατος Μάρκελλος θα έπρεπε να τελέσει το μικρό του θρίαμβο και το μεγάλο του θρίαμβο στο Αλβανό Όρος, λόγω φθόνου των αντιπάλων του στη Ρώμη. Ας δούμε όμως με λεπτομέρεια την ενδιαφέρουσα αυτή αναφορά του Πλούταρχου που, πιστεύω, ρίχνει φως στο γλωσσικό γρίφο, ο οποίος σχετίζεται με τα -οβα, -οβο.

*“Ενισταμένων δε των εχθρών τω Μαρκέλλω προς τον θρίαμβον επει και πράξεις τινές υπολιπείς ήσαν έτι περί Σικελίαν και φθόνον είχεν ο τρίτος θρίαμβος, συνεχώρησεν αυτοίς τον μεν εντελή και μέγαν εις το Αλβανόν όρος εξελάσαι, τον δ' ελάττω καταγαγείν εις την πόλιν, ον Εύαν Έλληνας, **Όβαν** δε Ρωμαίοι καλούσι. Πέμπει δ' αυτόν ουκ επί του τεθρίππου βεβηκώς ουδέ δάφνης έχων στέφανον ουδέ περισαλπίζόμενος, αλλά πεζός εν βλαύταις υπ' αυλητών μάλα πολλών, και μυρρίνης στέφανον επικείμενος, ως απόλεμος και ηδύς οφθίηναι μάλλον ή καταπληκτικός, ο και μέγιστον εμοί τεκμήριον εστι του τρόπω πράξεως, αλλά μη μεγέθει, διωρίσθαι τους θριάμβους το παλαιόν. Οι μεν γαρ μετά μάχης και φόνου των πολεμίων επικρατήσαντες τον Αρήιον εκείνον ως έοικε και φοβερόν εισήγον, ώσπερ εν τοις καθαρμοίς των στρατοπέδων ειώθεσαν, δάφνη πολλή καταστέψαντες τα όπλα και τους άνδρας· τοις δε πολέμου μεν μη δεηθείσι στρατηγοίς, ομιλία δε και πειθοί και δια λόγου πάντα θεμένοις καλώς οίον επιπαιανίσαι την απόλεμον ταύτην και πανηγυρικήν απεδίδου πομπήν ο νόμος. Και γαρ ο αυλός ειρήνης μέρος, και το μύρτον Αφροδίτης φυτόν, η μάλιστα θεών απέχθεται βία και πολέμοις. Όβας δ' ου παρά τον ευασμόν, ως οι πολλοί νομίζουσιν, ο θρίαμβος ούτος ονομάζεται και γαρ κακείνον εφ' ευάζοντες και άδοντες παραπέμπουσιν, αλλ' υφ' Ελλήνων εις το σύνηθες αυτοίς*

παρήκται τούνομα, πεπεισμένων άμα και Διονύσω τι της τιμής προσήκειν, ον Εύιον και Θρίαμβον ονομάζομεν. Ούχ ούτω δ' έχει το αληθές, αλλ' επί μεν τω μεγάλω θρίαμβω βουθυτείν πάτριον ην τοις στρατηγοίς, επί δε τούτω πρόβατον έθυον όβα δε τα πρόβατα Ρωμαίοι καλούσιν· εκ τούτου και τον θρίαμβον όβαν ωνόμασαν...”, που σημαίνει :

“Επειδή λοιπόν οι αντίπαλοί του αντιδρούσαν να τελέσει ο Μάρκελλος θρίαμβο, αφού είχαν μείνει ημιτελείς οι επιχειρήσεις στη Σικελία και προκαλούσε φθόνο ο τρίτος θρίαμβος, συμφώνησε ο ίδιος να παρελάσει για τον ολοκληρωμένο και μεγάλο θρίαμβο στο Αλβανό όρος και το μικρότερο θρίαμβο να τον τελέσει στην πόλη που οι Έλληνες την ονομάζουν "Εύαν" και οι Ρωμαίοι " **Όβα** ".Και τον τελεί όχι ανεβασμένος πάνω σε τέθριππο άρμα, ούτε φορώντας δάφνινο στεφάνι, ούτε περιβαλλόμενος από σαλπικτές, αλλά πεζός με σανδάλια, με συνοδεία πάρα πολλών ανθρώπων που έπαιζαν αυλούς και με στεφάνι μυρτιάς, έτσι που να φανεί περισσότερο απόλεμος και ευχάριστος παρά πολεμιστής. Αυτό για μένα είναι η μεγαλύτερη απόδειξη του κριτηρίου, το οποίο καθόριζαν παλαιότερα τους θρίαμβους, με βάση δηλαδή τον τρόπο που πετύχαινε κάποιος τη νίκη και όχι με το μέγεθός της. Γιατί, όσοι νικούσαν τους εχθρούς με μάχη και φονικό, τελούσαν, όπως φαίνεται εκείνο το θρίαμβο του Άρη, όπως συνήθιζαν να εξαγνίζουν τα στρατόπεδα, στεφανώνοντας τα όπλα και τους άνδρες, με πολλή δάφνη, τους στρατηγούς όμως που δεν χρειάστηκε να πολεμήσουν, αλλά που με συνομιλίες και πειθώ και με συζητήσεις ρύθμιζαν σωστά τα πάντα, ο νόμος επέτρεπε την απόλεμη και πανηγυρική αυτή παρέλαση, για να γνωστοποιήσουν την επιτυχία με παιάνες.Γιατί ο αυλός είναι γνώρισμα της ειρήνης και η

40

μυρτιά της Αφροδίτης, που κατεξοχήν είναι η θεά που απεχθάνεται τη βία και τους πολέμους. Και ο θρίαμβος αυτός ονομάζεται "οβα", όχι "ευασμός", όπως νομίζουν οι πολλοί - γιατί και σ' εκείνον παρελαύνουν με κραυγές χαράς και με τραγούδια - αλλά το όνομα αποδίδεται από τους Έλληνες στη συνήθειά τους, καθώς έχουν πεισθεί ότι αρμόζει αυτή η τιμή και στο Διόνυσο, που τον αποκαλούμε Εύιο και Θρίαμβο. Η αλήθεια όμως δεν είναι αυτή, αλλά στο μεγάλο θρίαμβο ήταν πατροπαράδοτο να θυσιάζεται από τους στρατηγούς βόδι, ενώ σ' αυτόν το θρίαμβο θυσιάζαν πρόβατο. Και "οβα" ονομάζουν οι Ρωμαίοι τα πρόβατα· από αυτό ονόμασαν και το θρίαμβο "οβα".

Σήμερα, όμως, δεν υπάρχουν τέτοιου είδους τοπωνύμια στην Ιταλική χερσόνησο. (Η Padova π. χ. δεν μπορεί να ενταχθεί σε αυτή την κατηγορία τοπωνυμίων, αφού προέρχεται από τη λατινική Patavium, ούτε επίσης και η Madona, αφού προέρχεται από τη λατινική Mantua).

Το γεγονός αυτό μπορεί να εξηγηθεί, εάν λάβουμε υπόψη μας ότι η Ιταλία ως κέντρο της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας επί πολλούς αιώνες είχε χάσει πλέον το γεωργικο-κτηνοτροφικό χαρακτήρα της.

Είναι όμως πολύ σημαντικό ότι υπάρχουν δυο τοπωνύμια: το **Ovodda** (κωμόπολη) στη κεντρική **Σαρδηνία**, και το **Onilo** (χωριό) στην ανατολική **Σαρδηνία** σε ορεινές μάλιστα περιοχές, κατάλληλες μόνο για κτηνοτροφία. Τα εν λόγω τοπωνύμια (Ovodda και Onilo) μπορούμε να τα θεωρήσουμε κρίσιμα αρχαία τοπωνυμικά κατάλοιπα, που ενισχύουν την άποψή μας για το -οβα, -οβο.

Μετά τα παραπάνω αναφερθέντα προκύπτει το συμπέρασμα ότι: η λέξη όβα ή όβο σήμαινε οικισμό -

χωριό (και υπέκρυπτε γλωσσικά και στις τρεις παραπάνω περιπτώσεις τη λέξη πρόβατο και την κτηνοτροφία), τόσο στο νότιο ελληνικό χώρο όπου μιλιόταν συμπαγώς η ελληνική γλώσσα όσο και στο χώρο της ορεινής Ηπείρου (Βορείου και Νοτίου) και Μακεδονίας όπου η ελληνική υποχώρησε έναντι της λατινικής, με αποτέλεσμα οι εκεί κάτοικοι να μιλούν τη λατινογενή (βλάχικη) γλώσσα, καθώς και στις περιοχές του βαλκανικού χώρου όπου διείσδυσαν αργότερα σλαβικοί πληθυσμοί.

Έτσι, η επίκληση από τον Max Vasmer τοπωνυμίων σε -οβα, -οβο από τις περιοχές π. χ. της Σερβίας, Κροατίας, Σλοβενίας, Σκοπίων και Βουλγαρίας, για να ερμηνεύσει υποχρεωτικά ως σλαβικά κάποια αντίστοιχα ξενόγλωσσα ή ας πούμε "κακόχη" τοπωνύμια με κατάληξη -οβα, -οβο του ελληνικού χώρου, δεν ευσταθεί.

Μάλιστα, εάν παρατηρήσει κανείς σήμερα την κατανομή των τοπωνυμίων αυτών στις χώρες της Βαλκανικής θα διαπιστώσει ότι τέτοιου είδους τοπωνύμια υπάρχουν: αρκετά στην Ελλάδα (βεβαίως αυτά, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, έχουν πια μετονομαστεί) - στην Αλβανία - στη FYROM - στη Ρουμανία (όπου τα περισσότερα από αυτά εντοπίζονται στη νότια και δυτική Ρουμανία), ενώ εκεί που κυριαρχούν είναι στη Βουλγαρία.

Την εξήγηση για αυτό το θέμα μπορεί να δώσει η ύπαρξη των οροσειρών Rila, Pirin και Ροδόπης, και όχι μόνον αυτές, δηλαδή περιοχές που μετακινήθηκαν και εγκαταστάθηκαν δραστικά Βλάχικοι πληθυσμοί.

Εάν, τελικά, ένα τοπωνύμιο με κατάληξη **-οβα, -οβο** έχει βλάχικη ή σλαβική προέλευση, εξαρτάται, κατά τη γνώμη μας, από το γλωσσικό θέμα του, που σημαίνει ότι:
1) Εάν η ρίζα του θέματος είναι βλάχικη ή αλβανική, τότε το τοπωνύμιο οπουδήποτε και εάν απαντάται στη

βαλκανική χερσόνησο, έχει δοθεί από τους Βλάχους, διότι οι Βλάχοι στη συντριπτική τους πλειοψηφία, και ειδικά οι λεγόμενοι Αρβανιτόβλαχοι, γνώριζαν και την αλβανική γλώσσα.

2) Εάν η ρίζα του θέματος είναι σλαβική και ταυτόχρονα το ίδιο τοπωνύμιο απαντάται και σε άλλες χώρες της βαλκανικής χερσονήσου, τότε το τοπωνύμιο αυτό έχει δοθεί από Σλάβους.

Ο μηχανισμός δημιουργίας, τέτοιου είδους τοπωνυμίων με βλάχικη προέλευση θα ήταν ο εξής. Όταν εντοπιζόταν από τους Βλάχους νομάδες ποιμένες, που εισέδυσαν σε νέες περιοχές, κάποιος κατάλληλος βοσκότοπος, αρχικά στήνονταν οι στάνες τους, και αργότερα, εφόσον δεν υπήρχε ολοκληρωτική μετακίνησή τους προς άλλη περιοχή η βλάχικη πατριά - το λεγόμενο **φαλκάρε** - παρέμενε εκεί και εξελισσόταν σε μικρό οικισμό και αργότερα, με τον καιρό, σε ολόκληρο χωριό.

Τέλος, ο **Jakob Philip Fallmerayer** στην πραγματεία του: *“Περί της Καταγωγής των σημερινών Ελλήνων”* που διαβάστηκε σε ανοικτή συνεδρίαση της Βαυαρικής Ακαδημίας Επιστημών το 1835, προκειμένου να υποστηρίξει τις υπερβολές του, επικαλέστηκε μια σειρά ξενόγλωσσων τοπωνυμίων της Πελοποννήσου, τα οποία θεώρησε ασυζητητί ως σλαβικά, χωρίς βεβαίως να προχωρήσει σε κάποια σχετική γλωσσική αναφορά. Ανάμεσα σε αυτά περιέλαβε και μερικά που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο. Συγκεκριμένα, ανέφερε τα εξής : **Άκοβα, Αράκλοβο, Ίσοβα** (από το “Χρονικό του Μορέως”), **Μπερέσοβα** (στην Κυνουρία), **Ζίτσοβα** (πάνω από το Μιστρά), **Γιάλοβα**, στην περιοχή από το ακρωτήριο Ματαπά έως τη Μεγαλόπολη τα : **Τσίμοβα, Τσέκοβα, Βίποβο, Αράχοβα, Πάλοβα, Κόσοβα, Λεβέτσοβα,**

Σάιδοβα, Τρικότσοβα, Σάντοβα (μικρό ρυάκι), **Σίτσοβα, Αναστάσοβα, Βάρσοβα** (κοντά στο Μιστρά), στην αριστερή όχθη του Ευρώτα τα : **Αράχοβα, Κατσίκοβο**, στην Αρκαδία προς Ηλεία και Αχαΐα τα **Γκλόκοβα, Τζελέχοβα**, και τρεις (3) φορές **Αράχοβα**.

Από τα παραπάνω μόνο τα: **Ίσοβα, Ζίτσοβα, Τσίμοβα, Τσέκοβα, Βίποβο, Πάλοβα, Λεβέτσοβα, Σάιδοβα, Σάντοβα, Τρικότσοβα**, δεν εξετάζονται από τον **M. Vasmer**. Αλλά θα προσεγγίσουμε και αυτά μαζί με τα τοπωνύμια του Vasmer στο κεφάλαιο (E) του παρόντος. Για τη διάκρισή τους, θα θέσουμε δίπλα στο καθένα από αυτά, το γράμμα (F). Επειδή για αυτά δεν γνωρίζουμε τις ακριβείς τοποθεσίες τους, θα αρκεστούμε μόνο σε γλωσσικές αναφορές. Επίσης, σε γλωσσικές αναφορές περιοριζόμαστε και για όσα τοπωνύμια του Vasmer δεν γνωρίζουμε την ακριβή γεωγραφική τους θέση - ταύτιση.

Πριν όμως κλείσουμε το παρόν κεφάλαιο, θεωρούμε σκόπιμο να αναφερθούμε, με συντομία, στον **Fallmerayer**. Αποτελεί ειρωνεία για τον άνδρα αυτόν που χαρακτηριζόταν στην πολιτική του σκέψη από απροκάλυπτη σλαβοφοβία - δεν είχε ξεχάσει ποτέ την αρχαία έριδα των προγόνων του με τους Σλάβους της ανατολής, και ούτε είχε αποκλείσει τη μελλοντική εκδίκηση των Σλάβων κατά της Γερμανίας - ότι έφτασε να αποκηρυχτεί στην Ελλάδα ως σλαβόφιλος, πανσλαβιστής και πράκτορας του τσάρου της Ρωσίας. Βεβαίως, υπάρχει μια εξήγηση, γιατί ο Fallmerayer έγινε νεροκουβαλητής στην προπαγάνδα των Σλάβων κατά της Ελλάδας. Άλλος δηλαδή ήταν ο κύριος στόχος του. Ήθελε να δείξει στους Ευρωπαίους, με κάθε τρόπο, το βάρβαρο της σλαβικής φυλής, και έτσι υποστήριξε σθεναρά ότι οι Σλάβοι ξερίζωσαν βίαια με επιδρομές, δηώσεις και εποικίσεις όλο το ελληνικό στοιχείο από όλη την Ελλάδα. Έτσι έβαλε

στη φαρέτρα του κάθε στοιχείο που τον βόλευε, και μαζί πολλές στρεβλώσεις και υπερβολές.

Προκειμένου μάλιστα να απαντήσει στο ερώτημα όσων τον αντέκρουσαν: *“Πως εξηγείται η διάσωση της ελληνικής γλώσσας στη Νότια Ελλάδα και ειδικότερα στην Πελοπόννησο, μετά την εξαφάνιση της ελληνικής φυλής;”* έφτασε στο σημείο να παραδεχτεί ότι οι Σλάβοι που υπέταξαν και τελικά εξάλειψαν τους Έλληνες από τον 6^ο έως τον 9^ο αιώνα, υποτάχθηκαν και αυτοί και αφανίστηκαν με τη σειρά τους από τους Βυζαντινούς, στα πλαίσια της ανακατάληψης της Ελλάδας από τους τελευταίους.

Μάλιστα, οι Βυζαντινοί, σύμφωνα πάντα με τον Fallmerayer, μετά την εξαφάνιση των Σλάβων έφεραν ελληνόφωνους εποίκους από τα ανατολικά εδάφη της αυτοκρατορίας (Μικρασία) και έτσι εισήχθη στην Πελοπόννησο η βυζαντινή ή χριστιανική ελληνική, δηλαδή η γλώσσα του **Φτωχοπρόδρομου** και των **Συναξαρίων**.

Δεν μας εξηγεί όμως, γιατί σε αυτή την περίπτωση οι Μικρασιάτες έποικοι δεν έθεσαν νέα δικά τους τοπωνύμια στην Πελοπόννησο, αλλά κράτησαν τα παλιά που υπήρχαν, και επιπλέον πώς τα βρήκαν αυτά, αφού είχαν εξαφανιστεί οι προηγούμενοι κάτοικοι; Επίσης, αποκρύπτει συστηματικά στοιχεία που δεν βολεύουν το στόχο του. Συγκεκριμένα, σιωπά και δεν ασχολείται καθόλου με τους Βλαχόφωνους της Πελοποννήσου, ενώ για τους Βλαχόφωνους της Ρούμελης αφιερώνει τέσσερις (4) μόνον αράδες, παρότι είναι σίγουρο ότι γνωρίζει, από τις επισκέψεις του στο νεοσύστατο τότε Ελληνικό κράτος, ότι υπήρχαν σ' αυτό παντού σημαντικοί Βλαχόφωνοι πληθυσμοί. Και όταν δυο φορές αναφέρεται μονολεκτικά στους Βλάχους του βόρειου ελληνικού τόξου, τους

αποκαλεί γενικώς Λατινοθράκες, επεκτείνοντας έτσι τα σύνορα της Θράκης μέχρι την Αδριατική (!)

Τι μπορεί να περιμένει όμως κανείς από ένα ερευνητή που, εκτός από την πολιτική, εμπλέκει στα θέματα της έρευνάς του και τη Θεία Δίκη; Συγκεκριμένα, στην υπόψη πραγματεία του αναφέρει χαρακτηριστικά τα εξής καταπληκτικά : *“Εγώ προσωπικά κατέληξα με τον καιρό στο συμπέρασμα ότι ο Θεός διάλεξε τον ελληνικό λαό ως το κατ' εξοχήν αντικείμενο της οργής του και του επέβαλε όλες του τις τιμωρίες, για να δείξει στο ανθρώπινο γένος ότι μπροστά του Μεγάλος και Μικρός είναι εξίσου μηδαμινός” (!)*

Πρέπει, μάλλον, να συμπληρώσουμε με τη σειρά μας ότι ο Θεός διάλεξε τον...Fallmerayer, για να συσπειρώσει τον ελληνικό λαό, από την αρχή της νεοελληνικής ιστορίας του, ώστε να ενδιαφερθεί νωρίς για τις ρίζες του, τις παραδόσεις του και τον πολιτισμό του, διαφορετικά οι Νεοέλληνες, με το χαρακτήρα που διαθέτουν, θα αδιαφορούσαν ακόμα μέχρι σήμερα... Είναι χαρακτηριστικά, εξάλλου, όσα γράφει ο **Hans Eideneier** : *“Ο Fallmerayer με τη θεωρία του έγινε από μια άποψη ο καταλύτης κοινών σκέψεων Ελλήνων και Φιλελλήνων για το ποιες είναι οι αληθινές ελληνικές αξίες [...] και έμμεσα ο πατέρας μιας εθνικής ελληνικής επιστήμης, που αποφάσισε ότι καταπολεμώντας τον είχε χρέος και να αναζητήσει τις ρίζες της στην αυτόχθονη ιστορία και γλώσσα [...] με τους ισχυρισμούς του για το αίμα που ρέει ή δεν ρέει στις φλέβες των Ελλήνων συνετέλεσε στην αυτοσυνειδησία των Ελλήνων και του νέου τους κράτους πολύ περισσότερο από ολόκληρη τη φιλελληνική κίνηση της Κεντρικής Ευρώπης.”*

Δ. Τρία σημαντικά τοπωνύμια Αράχοβα - Αράκλοβο - Άκοβα

Ι) Αράχοβα

Όπως είναι πολύ σημαντική η ομάδα των τοπωνυμίων με κατάληξη **-οβα**, **-οβο** σε σχέση με όλα τα λοιπά ξενόγλωσσα τοπωνύμια του ελληνικού χώρου, έτσι, αναλογικά, και το τοπωνύμιο **Αράχοβα** είναι σημαντικό σε σχέση με όλα αυτά που έχουν την εν λόγω κατάληξη, καθόσον είναι και το πλέον επαναλαμβανόμενο.

Συγκεκριμένα, τοπωνύμια με το όνομα **Αράχοβα** σε όλο τον ελληνικό χώρο υπάρχουν έντεκα (11) τον αριθμό, ήτοι:

α) **Αράχοβα** Φιλιατών (το σημερινό **Ριζό** Θεσπρωτίας).

β) **Αράχοβα** Κλεπαΐδας Αιτωλοακαρνανίας (σημερινή **Αράχοβα** Ναυπακτίας).

γ) **Αράχοβα** Παρακαμπυλίου Ευρυτανίας (το σημερινό **Πεντάκορφο** Αιτωλοακαρνανίας).

δ) **Αράχοβα** Ανεμώνειας Βοιωτίας (ως Αράχοβα Φωκίδας την αναφέρει ο Max. Vasmer), η σημερινή **Αράχοβα** Παρνασσού.

ε) **Αράχοβα** Ζεμενού Βοιωτίας (**Παλαιά Αράχοβα**, που δεν υφίσταται σήμερα).

στ) **Αράχοβα** Αιγίου Αχαΐας (η σημερινή **Κρήνη** Αιγιαλείας).

ζ) **Αράχοβα** Φελλόης Αχαΐας (η σημερινή **Εξοχή** Αχαΐας).

η) **Αράχοβα** Γορτυνίας Αρκαδίας (η σημερινή **Λύκαινα** Γορτυνίας).

θ) **Αράχοβα** Μεσσήνης Μεσσηνίας (η σημερινή **Πηγή** Μεσσηνίας).

ι)**Αράχοβα** Λεύκτρου Μεσσηνίας (το σημερινό **Καρυοβούνι** Μεσσηνίας) και

ια)**Αράχοβα** Οινούντος Λακωνίας (το σημερινό χωριό **Καρυαί** Λακωνίας).

Επίσης, υπάρχουν τα εξής συναφή τοπωνύμια:

1)**Ράχοβα** Φλώρινας (το χωριό **Πυξός** Φλώρινας, που δεν υφίσταται σήμερα).

2)**Ράχοβα** Βέροιας (η σημερινή **Ράχη** Βέροιας).

3)**Ράχοβα** Σερρών (η σημερινή **Μεσοράχη** Ζίχνης Σερρών).

4)**Ράχοβο** Τρικάλων (η σημερινή **Καστανιά** Τρικάλων).

5)**Ράχοβο** Κοζάνης (το σημερινό **Πολύραχο** Κοζάνης).

6)**Ράκοβο** Καρδίτσας (το σημερινό **Ψαθοχώρι** Καρδίτσας).

7)**Ράκοβο** Φλώρινας (το σημερινό **Κρατερό** Φλώρινας).

Εκτός Ελλάδας υπάρχουν και τα εξής συναφή τοπωνύμια:

i) **Rehovë**, χωριό στο Μπεράτι της Αλβανίας.

ii)**Rehovë**, χωριό στο μέσο περίπου του άξονα Κορυτσάς - Πρεμετής (νοτιοανατολικά από το **Βιθκούκι**).

iii)**Rehovë**, χωριό στη νότια Αλβανία, πολύ κοντά στα ελληνικά σύνορα.

iv)**Rakovo** στη FYROM (ακατοίκητη περιοχή), κοντά στα ελληνοσκοπιανά σύνορα.

v)**Rakovo**, χωριό στην ανατολική Βουλγαρία.

vi)**Rakovo**, χωριό στη δυτική Βουλγαρία.

Αναφορικά με το υπόψη σημαντικότερο τοπωνύμιο - καθότι το πλέον πολυπληθές στον ελληνικό και γιατί όχι και στο βαλκανικό χώρο - έχει γίνει, κατά τη γνώμη μας, η μεγαλύτερη σύγχυση.

Όλοι σχεδόν οι ερευνητές, ξένοι και εγχώριοι, έχουν αποφασίσει χωρίς καμιά απόδειξη, παρά μόνο με "τραβηγμένες" λεκτικές ομοιότητες, ότι το τοπωνύμιο αυτό σχετίζεται με τις παλαιοσλαβικές λέξεις: **οραχ** =

καρύδι και **οραχοβ** = καρυδένιος, άρα είναι σλαβικό, και συνεπώς **Αράχοβα** σημαίνει **καρυδότοπος**.

Όμως, εάν δούμε με προσοχή τα πραγματικά στοιχεία, όχι μόνο τα γλωσσικά αλλά και τα τοπογραφικά, θα διαπιστώσουμε καθαρά ότι άλλο είναι το κοινό χαρακτηριστικό που συνδέει όλους αυτούς τους τόπους με το υπόψη όνομα, και ότι υπάρχει και άλλη γλωσσική βάση πειστικότερη, που συνδέεται ασφαλέστερα με το πραγματικό κοινό χαρακτηριστικό.

Συγκεκριμένα, το πραγματικό κοινό χαρακτηριστικό όλων αυτών των τόπων που έχουν ως όνομα το υπόψη τοπωνύμιο (Αράχοβα, Ράχοβα, Ράχοβο, Ράκοβο, Rehonë και Rakono) είναι η ράχη βουνού σε μεγάλο υψόμετρο, πράγμα που έρχεται σε αντίθεση με την ευδοκίμηση της καρυδιάς.

Πράγματι, η καρυδιά φύεται παντού όπου δεν υπάρχουν συχνές και παρατεταμένες παγωνιές, προσαρμόζεται όμως καλύτερα σε ζεστούς τόπους.

Σε νότιους τόπους τη συναντούμε και σε υψόμετρο μέχρι και 800 μέτρα, αλλά σε βόρειους τόπους (π. χ. Βόρεια Ελλάδα, Αλβανία, FYROM, Βουλγαρία) μέχρι και στα 600μ. ύψος.

Επειδή το φθινόπωρο η ξυλοποίηση των βλαστών γίνεται αργά, παθαίνει ζημιές από πρώιμους παγετούς το χειμώνα. Ζημιές από παγετούς παθαίνει και την άνοιξη, γι' αυτό δεν πρέπει να φυτεύεται σε παγετόπληκτες περιοχές.

Επομένως υπήρχαν πολλές άλλες περιοχές στον ελληνικό χώρο (με μικρότερα υψόμετρα και πιο κατάλληλες για την ευδοκίμηση της καρυδιάς), ώστε να δώσουν αφορμή στους κατοίκους εκείνων των παλιών εποχών, για να ονοματίσουν τους οικισμούς τους με βάση το όνομα της καρυδιάς.

Ας δούμε τώρα τα βασικά χαρακτηριστικά των τοποθεσιών που πήραν το όνομα Αράχοβα ή το συναφές όνομα Ράχοβα, Ράχοβο.

Συγκεκριμένα :

α) **Η Αράχοβα Παρνασσού** έχει υψόμετρο 950μ., είναι χτισμένη σε πλάτωμα απότομης πλαγιάς στις νότιες υπώρειες του Παρνασσού μέσα στην ευρεία κοιλάδα του Πλειστού (Παρνασσία Νάπη). Από νότια ατενίζοντάς την κάποιος, νομίζει ότι είναι χτισμένη πάνω σε οχυρή θέση.

β) **Η Παλαιά Αράχοβα** στο σημερινό Ζεμενό Βοιωτίας (που δεν υφίσταται πλέον), είχε υψόμετρο 800μ. και ήταν χτισμένη στο υψηλότερο σημείο του κυρτού αυχένα, ανάμεσα στις νοτιοανατολικές υπώρειες του Παρνασσού και της βόρειες υπώρειες του βουνού Κίρφης (Ξεροβούνι).

Στη θέση αυτή από τα αρχαία χρόνια υπήρχε κάστρο όπου είχε εγκατασταθεί αρχικά μακεδονική φρουρά, αργότερα ρωμαϊκή και τέλος φράγκικη φρουρά. Σύμφωνα με τον περιηγητή **Dodwell** : *“πρέπει το κάστρο αυτό να ήταν ένα από τα έξι (6) ignobilia castella (= άσημα κάστρα) της Φωκίδας που επιλέχτηκαν από το Ρωμαίο Ύπατο T. Quinctius Flaminius και των οποίων ο ιστορικός Λίβιος δεν διαφύλαξε τα ονόματα”*.

γ) **Η Αράχοβα Ναυπακτίας** έχει υψόμετρο 960μ., είναι χτισμένη στις απότομες νοτιοδυτικές πλαγιές του βουνού Κοκκινιάς του ορεινού συγκροτήματος των Βαρδουσίων, και στο βάθος υπάρχει κοιλάδα (σήμερα τεχνητή λίμνη του Εύηνου).

δ) **Η Αράχοβα Γορτυνίας** έχει υψόμετρο 890μ., είναι χτισμένη στις νοτιοδυτικές πλαγιές του ορεινού συγκροτήματος, το οποίο βρίσκεται ανάντη της Δημητσάνας και βλέπει σε ευρεία κοιλάδα.

ε) **Η Αράχοβα Λεύκτρου** Μεσσηνίας έχει υψόμετρο

500μ., είναι χτισμένη στη συμβολή τριών απότομων πλαγιών του Δυτικού Ταΰγετου που σχηματίζουν ευρύ αυχένα.

στ) Η **Αράχοβα Οινούντος** έχει υψόμετρο 950μ., είναι χτισμένη σε πλάτωμα απότομης πλαγιάς των δυτικών υπωρειών του Πάρνωνα και βλέπει κατάντη σε ευρεία χαράδρα.

ζ) Η **Αράχοβα Φελλόης Αχαΐας** έχει υψόμετρο 1.100μ., είναι χτισμένη σε πλάτωμα απότομης πλαγιάς και βλέπει σε ευρεία χαράδρα.

η) Η **Αράχοβα Αιγίου Αχαΐας** έχει υψόμετρο 779μ., είναι χτισμένη σε απότομη πλαγιά και βλέπει σε ευρεία χαράδρα.

θ) Η **Αράχοβα Μεσσήνης Μεσσηνίας** έχει υψόμετρο 617μ., είναι χτισμένη σε απότομη πλαγιά και βλέπει σε βαθιά χαράδρα.

ι) Η **Αράχοβα Ευρυτανίας** έχει υψόμετρο 750μ., είναι χτισμένη σε απότομη πλαγιά και βλέπει σε βαθιά χαράδρα. Σύμφωνα με την Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια Π. Δρανδάκη: *“κείται εις τας κλιτύς του Παναϊτωλικού όρους εν θέσει περιόπτω.”*

ια) Η **Αράχοβα Φιλιατών** Θεσπρωτίας έχει υψόμετρο 580μ., είναι χτισμένη σε πλάτωμα απότομης πλαγιάς και βλέπει σε βαθιά χαράδρα.

Επίσης και :

1) Η **Ράχοβα** (το χωριό **Πυξός**) Φλώρινας, που δεν υφίσταται σήμερα, ήταν χτισμένη στα ριζά πλαγιάς, και είχε υψόμετρο πάνω από 1.100μ., αφού βρισκόταν σε υψηλότερη τοποθεσία από το χωριό **Βροντερό** (με υψόμετρο 1.100μ.), το οποίο Βροντερό απείχε από τη Ράχοβα οκτώ (8) περίπου χιλιόμετρα.

2) Η **Ράχοβα** (σημερινό χωριό **Ράχη**) Βέροιας, έχει υψόμετρο 394μ. και είναι χτισμένη στα ριζά των

νοτιοανατολικών υπωρειών του Βερμίου και μπροστά της ανοίγεται η πεδιάδα της Βέροιας.

3) Η **Ράχοβα** (το σημερινό χωριό **Μεσοράχη**) Ζίχνης Σερρών, έχει το μικρότερο υψόμετρο, μόλις 160μ., και είναι χτισμένη στις απαρχές των νότιων υπωρειών του Μενοίκιου όρους, ψηλότερα βεβαίως σε σχέση με την κατάντη πεδιάδα του Στρυμώνα. Το μικρό αυτό υψόμετρο ίσως υπονοεί ότι η συγκεκριμένη **Ράχοβα** προήλθε από μετεγκατάσταση από ψηλότερη θέση κάποιου ομώνυμου οικισμού, για κάποιους λόγους συγκεκριμένους π. χ. επιβίωσης, διωγμών κλπ.

4) Το **Ράχοβο** (σημερινό χωριό **Καστανιά**) Τρικάλων, έχει υψόμετρο 850μ. και είναι χτισμένο σε πλάτωμα μιας πολύ μεγάλης και κατηφορικής πλαγιάς.

Η παλιά θέση του χωριού ήταν λίγο πιο κάτω, στην τοποθεσία **Μυλότοπος**, πάλι δηλαδή σε πλάτωμα απότομης πλαγιάς, με τον ίδιο πάλι προσανατολισμό, αλλά σε λίγο χαμηλότερο υψόμετρο από αυτό των 850μ.

5) Το **Ράκοβο** (σημερινό χωριό **Κρατερό**) Φλώρινας, έχει υψόμετρο 950μ. και είναι χτισμένο στα ριζά απότομης βουνοπλαγιάς, δίπλα ακριβώς από τα ελληνοσκοπιανά σύνορα. Σύμφωνα με την ιστορία του χωριού, αυτό ιδρύθηκε το 1770 και οι κάτοικοί του είχαν έρθει από την Αλβανία (Αρβανιτόβλαχοι).

6) Το **Ράχοβο** (σημερινό χωριό **Πολύραχο**) Κοζάνης, έχει υψόμετρο 650μ. και είναι χτισμένο σε κατηφορική κορυφογραμμή λοφοσειράς ανάμεσα σε δυο ευρείες χαράδρες.

7) Το **Ράκοβο** (το σημερινό χωριό **Ψαθοχώρι** Καρδίτσας που είναι μεν πεδινό, προέκυψε όμως από μεταφορά του παλιού χωριού στη νέα τοποθεσία του, λόγω πλημμυρών).

Τέλος:

i) Ο επίσης μικρός και ορεινός οικισμός **Rehovë (Ρεχοβ^ε)**, νοτιοανατολικά του **Μπεράτι** της Αλβανίας είναι χτισμένος σε απότομη πλαγιά, έχει μεγάλο υψόμετρο και βλέπει μεγάλη αυχενοδιάβαση.

ii) Το ορεινό χωριό **Rehovë⁴ (Ρεχοβ^ε)**, στο μέσο περίπου του άξονα Κορυτσάς - Πρεμετής (νοτιοανατολικά από το **Βιθκούκι**) έχει μεγάλο υψόμετρο και είναι χτισμένο σε απότομη πλαγιά βουνού.

iii) Το ορεινό χωριό **Rehovë (Ρεχοβ^ε)** στην νότια Αλβανία, πολύ κοντά στα ελληνοαλβανικά σύνορα, είναι χτισμένο στα ριζά των νοτιοδυτικών υπωρειών του Γράμμου (περίπου αντιδιαμετρικά από το χωριό **Πληκάτι** [υψόμετρο 1.240μ.] της Ηπείρου) και έχει υψόμετρο γύρω στα 1.000μ.

iv) Το **Rakovo** στη FYROM, κοντά στα ελληνοσκοπιανά σύνορα, χαρακτηρίζει απότομη πλαγιά ψηλής βουνοκορφής.

v) Το χωριό **Rakovo** στη δυτική Βουλγαρία, είναι χτισμένο στα ριζά ορεινής πλαγιάς με μεγάλη κλίση.

vi) Το χωριό **Rakovo** στην ανατολική Βουλγαρία είναι χτισμένο στα ριζά ορεινής πλαγιάς με μεγάλη κλίση.

Κατόπιν αυτών, είναι βάσιμο να δεχτούμε ότι το πρώτο συνθετικό του εν λόγω τοπωνυμίου δεν έχει σχέση με καρύδια και καρυδιές, αλλά σχετίζεται με μεγάλο υψόμετρο και ράχες, μάλιστα στη βλάχικη γλώσσα υπάρχει η λέξη **ρέχα** = ράχη βουνού - δάνειο από την ελληνική γλώσσα - και μπορεί να σχετίζεται με τη λέξη **ραχάς - ραχάδος** (Ησύχιος, 5^{ος} αιώνας), που συχνά χαρακτήριζε τοποθεσίες στον ελληνικό χώρο κατά

⁴ Σύμφωνα με τον **Αστέριο Ι. Κουκούδη** (“**Οι Μητροπόλεις και η διασπορά των Βλάχων**”) σε 18 χωριά στην περιοχή Μοσχόπολης - Κορυτσάς (ανάμεσα και το **Rehovë**) υπάρχουν Αρβανιτόβλαχοι.

τη ρωμαϊκή εποχή και σήμαινε “χωρίον σύνδενδρον και μετέωρον”, σύμφωνα δε με το λεξικό του Μέγα Φώτιου (9^{ος} αιώνας) **ραχάδας** = τα δενδρώδη χωρία.

Μετά από τις παραπάνω αναφορές, είναι πιο ασφαλές να δεχτούμε ότι το τοπωνύμιο Αράχοβα και τα συναφή του έχουν βλάχικη προέλευση και σημαίνουν, **τοποθεσίες κατάλληλες για κτηνοτροφία με μεγάλο υψόμετρο, δασωμένες που βρίσκονται σε ράχη.**

Ένα άλλο στοιχείο που επιβεβαιώνει τη βλάχικη προέλευση του τοπωνυμίου Αράχοβα είναι το αρχικό φωνήεν (**A**). Πράγματι, στη βλάχικη γλώσσα πολλές λέξεις από τη λατινική γλώσσα ή λέξεις δάνεια από άλλες γλώσσες παίρνουν στην αρχή το γράμμα (**a**) και πιο συχνά αυτές που αρχίζουν από (**p**).

Παραδείγματα :

1) Τα τοπωνύμια π.χ. **Ρέσνα** και **Ρουκοτίνο**, που βρίσκονται στη FYROM, στα βλάχικη γλώσσα λέγονται αντίστοιχα: **Αρέσιανη** και **Αρουκουτίνο**.

2) Οι λέξεις: **αβδέλλα** αντί βδέλλα, **αβέγκλιου** και βέγκλιου = φρουρώ, επιτηρώ (από το λατινικό **vigilo**), **αραέ** αντί ραγιάς, **αράμου** = σκαλίζω (από το λατινικό **rimo**), **αράνα** και ράνα = τραύμα (από το σλαβικό **rana**), **αράντου** = ξύνω (από το λατινικό **rado**), **αράου** = κακός, δύστροπος (από το λατινικό **reus** = υπαίτιος), **αραπάσ^{ov}** = ανάπαυσις (από το λατινικό **repauso**) κλπ. Έτσι λοιπόν έχουμε **Αράχοβα** αντί **Ράχοβα**.

Μπορούμε ίσως να εικάσουμε ως εξής, για το πώς ξεκίνησε το λάθος της θεώρησης του τοπωνυμίου Αράχοβα ως σλαβικού και της συσχέτισής του με καρυδιές και καρύδια.

Η **Αράχοβα Οινούντος** ή αλλιώς **Αράχοβα η Μεγάλη** του “**Χρονικού του Μορέως**” είχε την ... ατυχία να υπάρξει κοντά στην περιοχή που βρίσκονταν οι

αρχαίες **Καρυαί**, οπότε οι λόγιοι στην προσπάθειά τους να εξηγήσουν το εν λόγω τοπωνύμιο, το συνέδεσαν εύκολα με τη σλαβική λέξη **όραχ** και έτσι θεώρησαν ότι το ζήτημα έληξε.

Έπρεπε όμως να σκεφτούν ότι οι έποικοι, που έφτασαν σε αυτήν την περιοχή, ήσαν ποιμένες το επάγγελμα και το πιο πιθανό μη ελληνόφωνοι, οπότε αγνοούσαν παντελώς την αρχαιοελληνική ιστορία, και μάλιστα τα τοπωνυμικά της αρχαίας Λακωνίας. Επομένως, ούτε γνώριζαν από πριν για το αρχαίο τοπωνύμιο "**Καρυαί**" ούτε και φρόντισαν να μάθουν, για το πώς λεγόταν ο τόπος αυτός προηγουμένως, για να τον αποδώσουν με την ίδια σημασία, στη γλώσσα τους.

Όσο για τις καρυδιές, αυτές φύονται το ίδιο παντού και μάλιστα καλύτερα σε μικρότερα υψόμετρα. Η περίπτωση να υπήρχε στον τόπο αυτό κάποιο χαρακτηριστικό δάσος με καρυδιές από την αρχαιότητα, ενώ είχε σβήσει ο αρχαίος οικισμός, και να πυροδότησε την νέα ονομασία μοιάζει λιγάκι δύσκολο, πέραν του ότι τέτοια χαρακτηριστικά δάση με καρυδιές θα έπρεπε να υπήρχαν και στις έντεκα (11) Αράχοβες, που αναφέραμε πιο πάνω, για να μπορούν να οδηγήσουν και αυτά σε ονομασία με τέτοια σημασία.

Αναφερόμενος ειδικά στην **Αράχοβα Παρνασσού**, μπορώ, λόγω καταγωγής, να δώσω τα εξής πρόσθετα στοιχεία.

α)Τους προηγούμενους αιώνες, οπότε έγινε και η ονοματοθεσία του χωριού, η γύρω περιοχή ήταν σαφώς πιο δασωμένη. Όπως προκύπτει από προφορικές παραδόσεις, παλιότερα το δάσος ελάτης έφτανε στις παρυφές του χωριού.

β) Στην περιοχή της Αράχοβας Παρνασσού, πέραν του οικισμού, υπάρχουν 459 τοπωνύμια (!) εκ των οποίων τα περισσότερα έχουν νεοελληνική ρίζα, ελάχιστα έχουν αρχαιοελληνική ρίζα, ενώ τα υπόλοιπα είναι ξενόγλωσσα (σε ποσοστό 20%), τα οποία έχουν λατινική - βλάχικη ή και αρβανίτικη ρίζα.

Είναι όμως σημαντικό να σημειωθεί ότι δεν υπάρχει **ούτε ένα τοπωνύμιο τούρκικης ή σλαβικής ρίζας**. Και για την απουσία τοπωνυμίων τούρκικης ρίζας υπάρχει εύκολη εξήγηση, καθόσον είναι ιστορικά βέβαιο - αναφορές ξένων Περιηγητών του 17^{ου}, 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα - ότι στην Αράχοβα του Παρνασσού, κατά τη μακράιωνη δουλεία, δεν υπήρξε εγκατάσταση τουρκικού στοιχείου στο χωριό, λόγω του άγονου και απρόσιτου της περιοχής.

Η απουσία τοπωνυμίων σλαβικής ρίζας στην ευρύτερη περιοχή του χωριού υποστηρίζει τη μη σλαβικότητα του ονόματος Αράχοβα, δεδομένου μάλιστα ότι δεν υπάρχουν αναφορές που να μιλάνε για κάποιο πέρασμα ή κάποια εγκατάσταση Σλάβων στην περιοχή αυτή τους περασμένους αιώνες.

Επίσης, η ύπαρξη αρκετών τοπωνυμίων λατινικής - βλάχικης και αρβανίτικης ρίζας, και κατά συνέπεια η εγκατάσταση Αρβανιτόβλαχων ποιμένων, εξηγείται από δυο κρίσιμα τοπωνύμια που υπάρχουν έξω από το χωριό.

Το ένα είναι το **Φαλάρι**, στο σημερινό αραχοβίτικο ελαιώνα, που παραπέμπει στη βλάχικη λέξη **φαλκάρε** = πατριά βλάχων νομάδων, σε συνδυασμό με το τοπωνύμιο **Παρτσιό** (Παροικιό) του ελαιώνα, τα οποία λειτουργούσαν ως χειμαδιά και το άλλο είναι η **Βλαχόλακκα** ψηλά στον Παρνασσό.

Βεβαίως, η απουσία αρβανίτικου ή βλάχικου

γλωσσικού ιδιώματος στην Αράχοβα Παρνασσού μπορεί να εξηγηθεί από τη μικρή κλίμακα εγκατάστασης βλαχοποιμένων σε σχέση με το ντόπιο στοιχείο που υπήρχε εκεί, ενώ η ύπαρξη ικανού αριθμού ξενόγλωσσων τοπωνυμίων βλάχικης ή αρβανίτικης ρίζας δεν αντιφάσκει, καθόσον μπορεί να εξηγηθεί από την ανάγκη συνεχούς αναζήτησης, από τους λίγους βλαχοποιμένες, τροφής για το ποίμνιό τους σε όλη την ευρύτερη περιοχή της Αράχοβας Παρνασσού.

γ) Η **Αράχοβα Παρνασσού**, που σύμφωνα με τον Max. Vasmer είναι η Αράχοβα Ανεμώρειας Φωκίδας, όπως είναι φυσικό, προήλθε από την **Παλιά Αράχοβα** Ζεμενού Βοιωτίας, που σύμφωνα πάλι με τον Max. Vasmer είναι η **Αράχοβα** Βοιωτίας, καθόσον η μεταξύ τους απόσταση είναι μόλις πέντε (5) περίπου χιλιόμετρα.

Ο ιστορικός και περιηγητής **Pouqueville** έχοντας υπόψη κάποια Χρονικά του 13^{ου} αιώνα, έγραψε στο βιβλίο του "Voyage de la Grece" :

*"[...] (Αυτή η Παλιά Αράχοβα) πρέπει να ήταν χτισμένη την εποχή που η Θήβα κατεχόταν από τον **Nicola Saint Omer** πρωτοστάτορα ή στρατάρχη της Βοιωτίας, τα Σάλωνα κυβερνώμενα από τον **Thomas** (εννοεί τον **Θωμά Γ' Στρομογκούρτ**) και η Αράχοβα από έναν ευπατρίδη **De Nesle**".*

Όμως, εμφανίζεται ένα κενό αναφορικά με το πότε δημιουργήθηκε η Νέα Αράχοβα, επειδή δεν υπάρχουν γραπτές αναφορές, ούτε σώζονται προφορικές παραδόσεις, για το πότε ακριβώς έγινε η μετεγκατάσταση της Παλιάς Αράχοβας στη νέα της θέση.

Το πρόβλημα μπορεί να επιλυθεί, εάν θεωρήσουμε ότι η Νέα Αράχοβα ιδρύθηκε από τον ευπατρίδη **De Nesle** την εποχή εκείνη, δηλαδή περίπου στα 1300, όταν αυτός θα υπάκουσε στον ανώτερό του **Thomas** - ο οποίος

διοικούσε την Κομητεία Σαλώνων από τα τέλη 13^{ου} αιώνα μέχρι και το 1313, οπότε και σκοτώθηκε σε μάχη κοντά στον Κηφισό ποταμό πολεμώντας κατά των Καταλανών - για τους εξής κατά τη γνώμη μας λόγους:

i) Για να οχυρωθεί το κάστρο του Ζεμενού (όπως παλιότερα είχε γίνει από τους Μακεδόνες και Ρωμαίους), προκειμένου να εξασφαλιστούν αποτελεσματικότερα τα ανατολικά σύνορά της Κομητείας Σαλώνων.

ii) Για να ενωθούν οι οικιστικοί πυρήνες οι οποίοι ήταν διασκορπισμένοι στην Παρνασσία Νάπη, με σκοπό την ανάπτυξη πιο βιώσιμου οικισμού, και βεβαίως για τον αποτελεσματικότερο έλεγχο του ευρύτερου τιμαρίου του De Nesle.

Μάλιστα, εκείνη την εποχή ίσως είχαν αυξηθεί οι οικιστικοί πυρήνες της Παρνασσίας Νάπης από νέες καθόδους Βλάχων ποιμένων από βόρεια, δεδομένου ότι υπήρξε τότε εκρηκτική δημογραφική ανάπτυξη στην Αλβανία, όπως παραδέχεται και ο καθηγητής Μεσαιωνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Νέας Υόρκης σε συνέντευξή του στο *“Βήμα της Κυριακής”* της 9^{ης} Μαΐου 1999.

Συγκεκριμένα, με αφορμή τους τότε πρόσφυγες Κοσοβάρους, ανέφερε : *“[...]Το δεύτερο ήμισυ του 13^{ου} αιώνα η μεσαιωνική Αλβανία γνώρισε τεράστια δημογραφική ανάπτυξη. Και εξαπλώθηκαν βορείως, ανατολικά και νοτίως.*

Είναι η εποχή που άρχισαν να περνούν στην Ήπειρο, στη Δυτική Μακεδονία, στην Αιτωλοακαρνανία [...]”

Εάν έτσι έχουν τα πράγματα, τότε η **Παλαιά Αράχοβα** στην περιοχή του Ζεμενού Βοιωτίας θα πρέπει να είχε δημιουργηθεί πολύ ενωρίτερα από το 1300. Ίσως να είχε δημιουργηθεί την ίδια εποχή που εμφανίστηκαν στο ιστορικό προσκήνιο οι Αράχοβες της Πελοποννήσου

ή τουλάχιστον η Μεγάλη Αράχοβα Οινούντος, που αναφέρει το “Χρονικό του Μορέως”.

Η αποσλαβοποίηση του κρίσιμου τοπωνυμίου **Αράχοβα** και των συναφών του (**Ράχοβα, Ράχοβο, Ράκοβα, Ράκοβο**), βοηθά στο να καταπέσουν πολλοί μύθοι και υπερβολές σχετικά με τις σλαβικές εποικίσεις στο νότιο ελληνικό χώρο και ειδικά στην Πελοπόννησο.

Οι Αράχοβες και Ράχοβες μοιάζουν με σταθερά μοτίβα του ίδιου πληθυσμιακού (βλάχικου) χαλιού, που ξεδιπλώθηκε από την περιοχή της Ηπείρου (Βόρειας και Νότιας) προς όλο τον ελληνικό χώρο, προς τα κάτω μεν μέχρι τις ακρότατες περιοχές του Μοριά, προς τα ανατολικά δε μέχρι την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη. Ειδικότερα:

α) Η **Αράχοβα Οινούντος**, επειδή αναφέρεται στο “Χρονικό του Μορέως” ως “**Αράχοβα η Μεγάλη**”, καθώς και οι... “Μικρές” Αράχοβες - λόγω της υπονοούμενης συσχέτισής τους με την Αράχοβα τη Μεγάλη - της Πελοποννήσου, πρέπει να υπήρχαν πριν την Φραγκοκρατία στο Μοριά.

β) Η **Αράχοβα Λεύκτρου** Μεσσηνίας (σημερινό **Καρυοβούνι** Μεσσηνίας) βρισκόταν μέσα ή δίπλα στην περιοχή των **Μηλιγγών Σλάβων** (δυτικές πλαγιές του Ταΰγετου).

γ) Η **Αράχοβα** Αιγίου Αχαΐας, η **Αράχοβα** Φελλόης Αχαΐας και η **Αράχοβα** Γορτυνίας βρίσκονταν μέσα ή κοντά σε περιοχές όπου είχαν αποτραβηχτεί, κυνηγημένοι από τις βυζαντινές αρχές οι **Εζερίτες (Νεζερίτες) Σλάβοι** της Ήλιδας.

Έτσι, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι δυο αυτές κύριες σλαβικές ομάδες (**Μηλιγγοί** και **Νεζερίτες**), στα χρόνια καθόδου των Βλάχων στην Πελοπόννησο, και εν πάση περιπτώσει, πριν τη Φραγκοκρατία, ήσαν

καταφανώς αδυνατισμένες και σε φάση προχωρημένης αφομοίωσής τους, πράγμα που υπονοεί ελάχιστο σλαβικό πληθυσμιακό μέγεθος στο Μοριά σε εκείνους τους σκοτεινούς μέσους χρόνους.

II) Αράκλοβο

Πάνω από το σημερινό χωριό **Μίνθη** της Ηλείας στη ΒΑ πλευρά του ομώνυμου βουνού, σε μια τρίκορφη βουνοπλαγιά ξεπροβάλλει ψηλό και περήφανο, ένα από τα πιο ξακουστά μεσαιωνικά κάστρα του Μοριά, το κάστρο **Αράκλοβο**.

Η ανατολικότερη κορυφή διαμορφώνεται σε ένα εξαιρετικά απόκρημνο κώνο. Αυτός ο κώνος έχει επάνω του τα ερείπια του κάστρου. Το Αράκλοβο έπαιξε σπουδαίο ρόλο στα χρόνια της Φραγκοκρατίας και γίνεται εκτεταμένη αναφορά στο *“Χρονικό του Μορέως”*, που για το χρονικό της κατάληψής του έχει αφιερώσει 270 στίχους (!)

Στέκει πάνω σε βραχοβούνι ύψους 980 μ. από την επιφάνεια της θάλασσας και κατά τη μαρτυρία του *“Χρονικού του Μορέως”*: *“μέσα στον τόπο των Σκορτών κείται κι αφεντεύει”*, οχυρό και απροσπέλαστο από όλες σχεδόν τις μεριές. Η μόνη εύκολη πρόσβαση είναι από τη δυτική πλευρά. Όταν βλέπουμε το βραχοβούνι από μακριά, φαντάζει σαν τεράστια αετοφωλιά, στην οποία κανείς δε μπορεί να αναρριχηθεί.

Στο ψηλότερο σημείο του κάστρου είχε κτιστεί πύργος, ο οποίος φαίνεται ότι χρησιμοποιείτο και ως ξενώνας. Όπως προκύπτει από το *“Χρονικό του Μορέως”* είχε φιλοξενηθεί στον πύργο αυτό ο **Γοδεφρείδος ντε Μπριγιέρ**. Σήμερα διακρίνεται μόνο το σωζόμενο τείχος της βάσης του. Έξω από το κάστρο, στη ΝΑ πλευρά

υπάρχει εκτεταμένος ερειπιώνας που αποτελούσε σύμφωνα με τη μαρτυρία του Χρονικού, το μπούρκο (εξώχωρο), οι κάτοικοι του οποίου εκμεταλλεύονταν την ασφάλεια που πρόσφερε η οχύρωση του κάστρου.

Όπως βεβαιώνεται από το “Χρονικό του Μορέως” μέσα στο κάστρο έμενε μόνο η φρουρά, οι κάτοικοι έμεναν στον μπούρκο. Καλλιεργούσαν το γύρω εύφορο κάμπο και μόνο σε στιγμές κινδύνου κατέφευγαν στο κάστρο. Σε φράγκικο κατάλογο του 1391 ο οικισμός του Αρακλόβου είχε 100 σπίτια.

Για την εξήγηση του ονόματος του κάστρου φαίνεται πολύ πιθανή η βλάχικη λέξη **αρίκλιου** = νεφρός, δεδομένου ότι ο μεμονωμένος οχυρός βράχος ξεπετάγεται σε σχέση με τη γύρω περιοχή σαν όρθιο νεφρί. Οπότε **Αρίκλιου** + **οβα** (καθόσον εξωτερικά του κάστρου υπήρχε οικισμός) > **Αρίκλοβο** > **Αράκλοβο**.

III) Άκοβα

Η **Άκοβα** ήταν μία από τις σημαντικότερες Βαρονίες της περιοχής των Σκορτών κατά τους μεσαιωνικούς χρόνους. Η περιοχή ήταν επίσης γνωστή ως **Άκοβαι**. Οι εν λόγω ονομασίες ενδέχεται να προέρχονται από τη λατινική λέξη **aqua**, που σημαίνει νερό. Η εκδοχή αυτή φαίνεται πιθανή, καθώς πράγματι η υπόψη περιοχή εξακολουθεί μέχρι σήμερα να έχει πολλά νερά, κυρίως λόγω του ποταμού Λάδωνα, ο οποίος τη διαρρέει.

Η Άκοβα, που αποτέλεσε μία από τις 12 Βαρονίες, στις οποίες διαιρέθηκε το πριγκιπάτο της Αχαΐας - ύστερα από την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους το 1204, όταν έγινε αναδιανομή των εδαφών της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας - δόθηκε στο βαρόνο **Gauthier de Rosières**, ο οποίος το 1250 έχτισε εκεί

κάστρο - που βρίσκεται κοντά στο σημερινό χωριό **Βυζίκι** Αρκαδίας - για το οποίο γίνεται λόγος στο “**Χρονικό του Μορέως**” (“*κάστρον καλόν εποίκεν κι ονόμασέ την Άκοβαν*”).

Εάν λοιπόν η ονομασία **Άκοβα** είναι λατινική (που είναι και το πιο πιθανό) τότε το εν λόγω τοπωνύμιο παραπέμπει στους μέσους Βυζαντινούς χρόνους, όταν δηλαδή οι λατινόγλωσσοι (Βλάχοι) δεν είχαν αλλοιώσει την ονομασία του νερού από **άκουα** σε **άπα** (Οι Βλάχοι πολλές φορές τρέπουν το **q** σε **p**, όπως π. χ. στη λέξη **πάτρου** = τέσσερα από τη λατινική **quattuor**).

Ε. Πρόταση ερμηνείας των τοπωνυμίων του ελληνικού χώρου με κατάληξη -οβα, -οβο.

Η ταξινόμηση των υπόψη τοπωνυμίων, που ακολουθεί, παρουσιάζεται κατά γεωγραφικές περιοχές με τρόπο ανάλογο με αυτόν που έχει δοθεί στο βιβλίο του **M. Vasmer**, δεδομένου ότι από εκεί αντλήθηκαν. Όσα τοπωνύμια έχουν προστεθεί, προερχόμενα από τον **Fallmerayer**, παίρνουν δίπλα το διακριτικό γράμμα F.

Στο κάθε τοπωνύμιο, αρχικά, γίνεται η ταύτισή του με το αντίστοιχο σημερινό ισχύον όνομα. Αυτό βοηθάει, ώστε ο αναγνώστης να λάβει γνώση για πιο συγκεκριμένο τόπο μιλάμε, διότι έχουν γίνει, ως γνωστόν, σε πολλές περιπτώσεις μετονομασίες.

Στη συνέχεια, γίνεται η παράθεση της γλωσσικής ερμηνείας του τοπωνυμίου και το τι σημαίνει αυτό για την εξεταζόμενη τοποθεσία. Μετά, αναφέρονται τα στοιχεία από την τηλεπισκόπηση στο Διαδικτυακό Πρόγραμμα **Google Earth**, για δυο λόγους ήτοι:

α) Για να γίνει, κατά κάποιο τρόπο, η επικύρωση της ερμηνείας που επιχειρήθηκε.

β) Για να πεισθεί ή να διαμορφώσει ο αναγνώστης τη δική του άποψη, προχωρώντας ο ίδιος σε τηλεπισκόπηση μέσω του αναφερθέντος Διαδικτυακού Προγράμματος.

Όποια τοπωνύμια είναι επαναλαμβανόμενα στον ελληνικό χώρο συνεξετάζονται την πρώτη φορά που συναντώνται στο κείμενο, δεδομένου ότι έτσι ενισχύεται η επιχειρούμενη ερμηνεία τους. Μάλιστα, για όλα τα τοπωνύμια έχουν γίνει αναζητήσεις στο Διαδίκτυο, ώστε να βρεθεί, εάν βρίσκονται και κάπου αλλού στο

βαλκανικό χώρο ή όχι, πράγμα που βοηθάει καλύτερα την παρούσα έρευνα.

Για όσα τοπωνύμια δεν υπάρχει ακριβής ταύτιση με συγκεκριμένες τοποθεσίες, επιχειρείται μόνο η γλωσσική ερμηνεία τους.

1. Περιοχή Ιωαννίνων - Θεσπρωτίας

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 334 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, εκ των οποίων τα 28 ανήκουν στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

1.1 Αράχοβα

Είναι η **Αράχοβα Φιλιατών** Θεσπρωτίας (το σημερινό χωριό **Ριζό** Θεσπρωτίας). Ισχύουν όσα σχετικά αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο **Δ**. Ακριβώς τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

1.2 Αρμάτοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Άρματα**, ανατολικά της Κόνιτσας, κοντά στα χωριά Σαμαρίνα και Σμίξη. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **αρματοουσί^{ov}** = εξοπλισμένος + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που μοιάζει με οχυρό ή έχει πολλούς αρματωμένους⁵.

Πράγματι:

α) Η πρόσβαση στο εν λόγω χωριό είναι πολύ δύσκολη

⁵ Σύμφωνα με το μεγάλο δάσκαλο του Γένους **Αθανάσιο Ψαλλίδα** - όπως αναφέρει ο ιστορικός **Βακαλόπουλος** - το Βλαχοζάγορο ήταν το μόνο τμήμα του Ζαγοριού, που μπορούσε να οργανώνει ένοπλα σώματα και να συμβάλλει στην επανάσταση του 1821, σε αντίθεση με τους υπόλοιπους Ζαγορίσιους, που ήσαν εντελώς αμάθητοι στα άρματα.

λόγω της θέσης του σε απόκρημνη πλαγιά της Πίνδου και των υδάτινων ρευμάτων που το περιβάλλουν, από ανατολικά (παραπόταμος **Αώου**), από νότια (ποταμός **Αώος**) και από δυτικά (παραπόταμος **Αώου**).

β) Το χωριό αυτό, που ανήκε στο **Βλαχοζάγορο**, είναι πολύ πιθανόν να είχε, παλιά, πολλούς αρματωμένους. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

1.3 Γκράμποβο

Σύμφωνα με το M. Vasmer το εν λόγω τοπωνύμιο βρισκόταν στο Ζαγόρι.

Υπάρχει επίσης τοπωνύμιο:

α) **Grabovë**⁶ (οικισμός) στη νότια Αλβανία, κοντά στην Πρεμετή, που βρίσκεται σε πλάτωμα στις βορειοανατολικές υπώρειες του βουνού **Dhembelit**.

β) **Grabova** στην νοτιοανατολική Αλβανία.

Σύμφωνα με τον **Αστέριο Ι. Κουκούδη**, ήταν εδραίος βλάχικος οικισμός της **Μοσχόπολης**.

β) **Grabovo** (χωριό) στη βορειοδυτική Σερβία, που βρίσκεται σε επίπεδο έδαφος.

γ) **Grabovo** (πόλη) στην ανατολική Κροατία, που βρίσκεται σε επίπεδο μέρος.

γ) **Grabovo** (πόλη) στη νοτιοδυτική Ρωσία, που βρίσκεται σε επίπεδο μέρος.

Κατόπιν όλων αυτών φαίνεται ότι η ρίζα του εν λόγω τοπωνυμίου **Grabovo** είναι η σλαβική και σχετίζεται μάλλον με το όνομα του δέντρου **γαύρος**, δεδομένου ότι στη σερβο-κροατική και τη βοσνιακή γλώσσα η λέξη **grab** σημαίνει το δέντρο **γαύρος** (είδος σφένδαμου).

⁶ Σύμφωνα με τον **Αστέριο Ι. Κουκούδη** (“Οι Μητροπόλεις και η Διασπορά των Βλάχων”) στην εν λόγω περιοχή υπήρχαν αρβανιτοβλάχικες θερινές εγκαταστάσεις.

1.4 Γκρίμποβο

Το χωριό **Γκρίμποβο** βρίσκεται νοτιοδυτικά της **Ζίτσας** Ιωαννίνων. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **γκριμπόσ^{ου}** = καμπούρα, ύβος + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που βρίσκεται σε κορυφή λόφου. Πράγματι, το εν λόγω χωριό είναι χτισμένο στο ψηλότερο σημείο λοφοσειράς, ανάμεσα σε δυο φαράγγια, και δεσπόζει μικρής κοιλάδας που βρίσκεται στα δυτικά του.

Υπάρχει, επίσης, το συναφές τοπωνύμιο **Γρίμποβο**, ιστορικό χωριό της Άρτας, το οποίο είναι χτισμένο στα ριζά βραχώδους γυμνής λοφοσειράς, ονόματι **Γκιλμπερίνα**, που μοιάζει με ύβος μέσα στην πεδιάδα της Άρτας. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

1.5 Ζέλοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Βουνοπλαγιά**, που βρίσκεται βορειοδυτικά της πόλης των Ιωαννίνων. Πιθανόν από τη σλαβική λέξη **zelenje** = χλωρός, πράσινος + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου κυριαρχεί η βλάστηση.

Πράγματι, το παραπάνω χωριό βρίσκεται στην πεδιάδα των Ιωαννίνων, χτισμένο στα ριζά ενός επιμήκους λόφου, ο οποίος είναι κατάφυτος από την πλευρά όπου βρίσκεται το εν λόγω χωριό.

Υπάρχει επίσης τοπωνύμιο:

α) **Ζέλοβο**, το σημερινό χωριό **Ανταρτικό** Φλώρινας, χτισμένο στις πλαγιές του Βαρνούντα, με υψόμετρο 1.060μ. Βρίσκεται στο τέλος κατάφυτου αυχένα, που αρχίζει λίγο πριν από το Πισοδέρι Φλώρινας.

β) **Ζάλοβο**, το σημερινό χωριό **Τρίκωμο** Γρεβενών, που βρίσκεται στις ανατολικές πλαγιές της Πίνδου, με

υψόμετρο 870 μ., χτισμένο πάνω στην κορυφογραμμή επιμήκους λοφοσειράς στα ριζά της οποίας ρέει ο Βενέτικος ποταμός (ο μεγαλύτερος παραπόταμος του Αλιάκμονα). Οι γύρω από το χωριό πλαγιές είναι, πράγματι, κατάφυτες. Τέλος, τοπωνύμιο (οικισμός) **Zelono** υπάρχει και στη νότια Κροατία.

1.6 Ζλάροβο

Σύμφωνα με το M. Vasmer βρίσκεται κάπου στο Ζαγόρι. Πιθανόν από τις βλάχικες λέξεις **ζούρλου** = τρελός, **αράου** = ρέμα + **οβο** (**Ζουρλάροβο** > **Ζουλάροβο** > **Ζλάροβο**) και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, που βρίσκεται κοντά σε ρέμα, το οποίο φέρνει απότομα κατεβασιές νερού (μεταφορικά "τρελόρεμα") από βροχοπτώσεις που λαμβάνουν χώρα σε ανάντη περιοχές. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

1.7 Καπέσοβο

Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **καπιστεάρε** = σκάφη + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, που βρίσκεται σε περιοχή, η οποία μοιάζει με σκάφη. Πράγματι, το χωριό **Καπέσοβο** είναι χτισμένο στα ριζά μεμονωμένου στενόμακρου (σαν αναποδογυρισμένη σκάφη) ορεινού (βραχώδους) όγκου. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

1.8 Κεράσοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Αγία Παρασκευή** Κόνιτσας. Από τη βλάχικη λέξη **τσιρέσ^{ου}** (δάνειο από την ελληνική **κέρασος**) = κερασιά + **οβο** (**Τσιρέσοβα** > **Τσερέσοβα** > **Τσεράσοβα** > **Κεράσοβα**). Το εν λόγω χωριό βρίσκεται στις βόρειες πλαγιές του Σμόλικα, μέσα σε βαθιά περικόλειστη χαράδρα και έχει υψόμετρο 960μ. Επίσης υπάρχει τοπωνύμιο:

α)**Κεράσοβο** Πωγωνίου, χωριό χτισμένο σε δυτική πλαγιά (στα ριζά) του υψώματος **Αηλιάς Τάτση**, με υψόμετρο 740μ.

β)**Άνω Κεράσοβο** Αγρινίου, χωριό κοντά στη λίμνη Λυσιμαχία (στα νοτιοανατολικά της), που είναι χτισμένο σε ανατολική πλαγιά ορεινού όγκου, με υψόμετρο 520 μ. Το **Κάτω Κεράσοβο** Αγρινίου, πιο κοντά στη λίμνη Λυσιμαχία, είναι χτισμένο σε πεδινό μέρος. Φαίνεται ότι ο οικισμός αυτός είναι νεότερος και προέκυψε, όταν ορισμένοι κάτοικοι του Άνω Κεράσοβου κατέβηκαν χαμηλότερα αναζητώντας πιο γόνιμα εδάφη.

γ)**Κεράσοβο** Ευρυτανίας, το σημερινό χωριό **Κερασοχώρι**, που είναι χτισμένο σε πλαγιά με υψόμετρο 1.000μ.

δ)**Κεράσοβα** Αχαΐας, το σημερινό χωριό **Κερασιά**, χτισμένο μέσα σε αυχένα, με υψόμετρο 566μ.

ε)**Κερέσοβα** Ηλείας, χωριό χτισμένο μέσα σε αυχένα με υψόμετρο 720μ.

Υπάρχει και το τοπωνύμιο **Chereshovo**, ορεινό χωριό στη νότια Βουλγαρία, πολύ κοντά στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα, που βρίσκεται σε πολύ απότομη πλαγιά με μεσημβρινό προσανατολισμό, ανάντη βαθιού αυχένα.

Η χρήση του εν λόγω τοπωνυμίου σε πολλές περιοχές μπορεί να εξηγηθεί από το γεγονός ότι η Κερασιά, που ευδοκίμει σε μεγάλα υψόμετρα, καθόσον αντέχει στο ψύχος, ήταν ίσως το μόνο σπυροφόρο δέντρο που συναντούσαν οι νομάδες κτηνοτρόφοι, όταν έφταναν το Μάη μήνα στα θερινά λιβάδια τους στα βουνά.

1.9 Κεράσοβο

Είναι το χωριό **Κεράσοβο** Πωγωνίου. Η ίδια εξήγηση με

το 1.8.

1.10 Κοσόβα

Σύμφωνα με τον M. Vasmer το τοπωνύμιο αυτό βρισκόταν στην περιοχή **Βαγενετίας**, που σήμερα ορίζεται από τον Αχέροντα ποταμό, τα Ιωάννινα, το Δέλβινο, και τη Χιμάρα. Πιθανόν από τη σλαβική λέξη **kosa** = δρεπάνι (είναι όμως σε ευρεία χρήση στη βλάχικη, την αλβανική και την ελληνική γλώσσα) + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, όπου υπάρχει κάποιος φυσικό κόψιμο του εδάφους (αυχένας-φαράγγι).

Να σημειωθεί ότι υπάρχουν τα συναφή τοπωνύμια:

α) **Κούσοβο**, το σημερινή χωριό **Κοκκινιά** Κιλκίς, που βρίσκεται σε αβαθή αυχένα, πάνω στον οποίο προβάλλονται κάθετα ή λοξά αρκετοί άλλοι μικρότεροι αυχένες.

β) **Κοσίνοβο** ή **Κοσένοβο**, το σημερινό πεδινό χωριό **Πολύπετρο** Κιλκίς, δίπλα από το οποίο περνάει σημαντικός παραπόταμος του Αξιού όπου θέσεις - θέσεις έχει ευρεία κοίτη και μαζί με άλλον μικρότερο παραπόταμο κυκλώνουν το εν λόγω χωριό σε σχήμα κοσιάς.

γ) **Κουσίνα**,⁷ είναι το σημερινό χωριό **Κοκκινόβρυση** Αιτωλοακαρνανίας, που βρίσκεται σε ευρύ αυχένα.

⁷ Σύμφωνα με τον **Αστέριο Ι. Κουκούδη** ("**Οι Μητροπόλεις και η διασπορά των Βλάχων**"), με βάση την καταγραφή του **Rouqueville**, η **Κουσίνα** ήταν ο σημαντικότερος οικισμός ομάδας χωριών στις νότιες πλαγιές του Παναιτωλικού με συνολική πληθυσμιακή δύναμη 1.200 οικογένειες. Στα 1807 οι Βλάχοι της Κουσίνας και των γύρω χωριών βρέθηκαν αντιμέτωποι με τον Αλή Πασά και αποτραβήχτηκαν προς τον ορεινό όγκο της Οίτης. Από τότε όμως έγιναν απόλυτα νομάδες κτηνοτρόφοι και σκόρπισαν σε όλη την Ανατολική Στερεά Ελλάδα, από την Όθρυ μέχρι τον Παρνασσό, τον Ελικώνα και την Πάρνηθα στην Αττική.

Επίσης υπάρχει :

i)στην Αλβανία κωμόπολη με το όνομα **Cosine** και χωριό **Cosovë** στην περιοχή της Πρεμετής και χωριό **Cosat** στην επαρχία **Δέλβινου**, τα οποία βρίσκονται σε αυχενοδιαβάσεις.

ii)στη FYROM χωριό με το όνομα **Koshino**, το οποίο βρίσκεται σε αυχενοδιάβαση.

iii)στη δυτική Βουλγαρία μικρός οικισμός **Kosovo**, που βρίσκεται μέσα σε διασταύρωση δυο βαθιών αυχενοδιαβάσεων.

Αλλά και η χώρα **Κόσοβο** λόγω του εν πολλοίς ορεινού της αναγλύφου, βρίθεται από αυχενοδιαβάσεις.

Και το όνομα της **Κοζάνης** σχετίζεται με τη ρίζα του υπόψη τοπωνυμίου, διότι σύμφωνα με την υπάρχουσα παράδοση, κάτοικοι της **Κόσδιανης (Cosine)** Πρεμετής κατέφυγαν στη Δυτική Μακεδονία το 1392 και εγκαταστάθηκαν σε τοποθεσία πίσω από τα υψώματα της σημερινής πόλης, τα οποία σχηματίζουν μεταξύ τους αυχένες που θύμιζαν την αρχική πατρίδα τους, οπότε ονόμασαν και τη νέα πατρίδα τους **Κόσδιανη**, που έγινε στη συνέχεια **Κοζάνη**.

Τέλος, υπάρχει και το συναφές τοπωνύμιο **Χόζοβα (Κόσοβα > Χόσοβα > Χόζοβα)**, το σημερινό χωριό **Ψωφίδα** Αχαΐας που είναι χτισμένο μέσα σε βαθύ αυχένα. Κατόπιν των ανωτέρω, θα πρέπει το υπόψη τοπωνύμιο να σχετίζεται με αυχενοδιαβάσεις μάλλον παρά με... κοτσύφια, όπως υποστήριξε ο M. Vasmer.

Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι η ρίζα του εξεταζόμενου τοπωνυμίου είναι ίσως προσλαβική, διότι τοποθεσία **Κούσινες** αναφέρεται από τον ιστορικό **Προκόπιο** στο βιβλίο του : **“Περί Κτισμάτων”**, στην παράγραφο τη σχετική με τα φρούρια που έφτιαξε ή επισκεύασε ο Ιουστινιανός.

Συγκεκριμένα: “[...] *Επί Δαρδανίας*⁸ *δε πεποιήται τάδε: νέα μεν Λαβέριον, Κάστιμον, [...] Βικτωρίας. Ανενεώθη δε τάδε: Κεσίανα [...] Κούσινες [...] Άρια υπό πόλιν Σαρδικήν*⁹ [...]”.

1.11 Λίμποβο

Είναι το σημερινό χωριό **Κρουνέρι** Θεσπρωτίας. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **λίμπιτι**^{ου} = λαμπρός, ωραίος + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχό-οικισμός σε ωραία και ευήλια θέση. Πράγματι, το εν λόγω χωριό είναι χτισμένο σε κορυφογραμμή λοφοσειράς (ευήλια θέση).

Υπάρχουν και τα εξής συναφή τοπωνύμια :

α) **Λιμπόχοβο** (**Λιμπίτοβο** > **Λιμπίκοβο** > **Λιμπίχοβο** > **Λιμπόχοβο**) Μαλακασίου, το σημερινό ευήλιο χωριό **Καλυβοχώρι** Καλαμπάκας, αργότερα **Νέα Κουτσούφλιανη** και σήμερα **Παναγιά Τρικάλων**.

β) **Λιμπόχοβα** (**Λιμπίτοβα** > **Λιμπίκοβα** > **Λιμπίχοβα** > **Λιμπόχοβα**), το σημερινό χωριό **Ζαχαριά** Οιτύλου, χτισμένο πάνω σε ορεινή κορυφογραμμή και άρα ηλιόλουστο.

γ) **Λιμπόχοβο**, το χωριό **Βραχοπλαγιά** (σημερινό **Δίλοφο**) Ανασελίτσας, με υψόμετρο 950μ. Έχει μεσημβρινό προσανατολισμό, οπότε είναι ηλιόλουστο όλη τη μέρα.

δ) **Λιμπίστοβο**, το χωριό **Αϊλιάς** Ανασελίτσας (σημερινό **Άγιος Ηλίας** Καστοριάς), χτισμένο στις πλαγιές (συγκεκριμένα σε κορυφογραμμή) του Βόιου, με υψόμετρο 1.000μ. και άρα ευήλιο. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **λιμπισίτι**^{ου} = πολύ λαμπερός + **οβο** (**Λιμπισίτοβο** > **Λιμπίστοβο**).

⁸ Η Δαρδανία βρισκόταν σε περιοχή της σημερινής χώρας των Σκοπίων.

⁹ Η Σαρδική ήταν η περιοχή της σημερινής Σόφιας, στη Βουλγαρία.

ε)**Λιμπόσοβο**, που σύμφωνα με τον M. Vasmer βρισκόταν στην περιοχή Φαλάνθου Μαντινείας (**Λιμπισίτοβο > Λιμπίστοβο > Λιμπίσοβο > Λιμπόσοβο**).

στ)**Λιβιάχοβο**, το σημερινό χωριό **Άγιος Ανδρέας** Ιωαννίνων. Πιθανόν, αρχικά, η ονομασία ήταν **Λιμπιάκοβο (> Λιμπιάχοβο > Λιβιάχοβο)**, οπότε μάλλον σχετίζεται με τις βλάχικες λέξεις: **λίμπιτ^{ου}** = λαμπρός, ωραίος, **άκου** = βελόνα, περόνη, αιχμή + **οβο**). Πράγματι, το εν λόγω χωριό είναι χτισμένο σε κορυφογραμμή (αιχμή) επιμήκους λοφοσειράς και ως εκ τούτου ευήλιο.

Αναφέρουμε, επίσης, τοπωνύμιο (χωριό) με το όνομα **Libohovë**, που βρίσκεται στη νότια Αλβανία στην επαρχία του Αργυροκάστρου, πολύ κοντά στα ελληνοαλβανικά σύνορα, χτισμένο σε ευρεία κοιλάδα και επομένως μέρος ηλιόλουστο.

1.12 Λιβιάχοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Άγιος Ανδρέας** Ιωαννίνων. Ίδια εξήγηση όπως το **1.11**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

1.13 Μέτσοβο

Το **Μέτσοβο** στα βλάχικα λέγεται **Αμίτζιο** και σε παλιά κείμενα αναγράφεται **Μέτζοβο** και **Μέσσοβο**. Είναι πιθανό το **Μίτζιο - Μέτζο** να είναι παραφθορά της λέξης «μέσο» (στη βλάχικη γλώσσα υπάρχει η λέξη **μέσε** = το μέσον και στην αλβανική η λέξη **midis** = ανάμεσα, μεταξύ) οπότε με την προσθήκη του - **οβο** έγινε: **Μέσοβο > Μέτσοβο** ή **Μίντζιοβο > Μίτζοβο > Μέτζοβο > Μέτσοβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός (σήμερα βεβαίως σημαντική πόλη), που βρίσκεται στο μέσο κάποιας κύριας διαδρομής. Στην περίπτωση μας, πρόκειται για τη διαδρομή Ιωαννίνων-Καλαμπάκας (δύο σημαντικών από παλιά προορισμών). Πράγματι, το

Μέτσοβο βρίσκεται περίπου στο μέσον αυτής της διαδρομής. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

1.14 Μπόζοβο

Σύμφωνα με το M. Vasmer βρίσκεται στην Πωγωνιανή. Εάν αρχικά ήταν **Μπούζοβο**, τότε πιθανόν από την τουρκική λέξη **buz** = πάγος + **οβο** (**Μπούζοβο** > **Μπόζοβο**) και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου επικρατεί πάγος για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Υπάρχει επίσης τοπωνύμιο :

α) **Μπόζοβο**, το σημερινό χωριό **Πριόνια** Γρεβενών, χτισμένο στους πρόποδες του βουνού Κάρπενος, με υψόμετρο 750μ.

β) **Μπούζοβα**, που βρίσκεται στο Ζαγόρι σύμφωνα με το M. Vasmer.

γ) **Μπίζοβο**, ο σημερινός οικισμός **Μεγαπλάτανος** στην πεδιάδα της Αριδαίας, του Νομού Πέλλας.

δ) **Πόζοβο (Μπόζοβο > Πόζοβο)**, που σύμφωνα με τον M. Vasmer ήταν τοποθεσία κοντά στη λίμνη Βόλβη.

Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

1.15 Μπόκοβο

Τοποθεσία στη **Χαράδρα** Χάβου κοντά στο **Σκαμνέλι** Ζαγορίου. Εάν η αρχική ονομασία ήταν **Μπούκοβο**, τότε πιθανόν από τη σλαβική λέξη **bukono** = το δέντρο οξιά και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου ευδοκimeί η οξιά.

Να σημειωθεί ότι υπάρχει τοπωνύμιο:

α) **Bukono** (χωριό) πολύ κοντά στην περιοχή του **Μοναστηρίου (Bitola)** της Δημοκρατίας των Σκοπίων.

β) **Bukono** (χωριό) στη νότια Βουλγαρία, πολύ κοντά στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα.

γ)**Bukona** (κατάφυτη τοποθεσία) στη νότια Βουλγαρία, πολύ κοντά στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα.

γ)**Bukono** (μικρός οικισμός σε κατάφυτη περιοχή) στη δυτική Σλοβενία, κοντά στα ιταλοσλοβενικά σύνορα.

1.16 Μπούζοβα

Σύμφωνα με το M. Vasmer βρίσκεται στο Ζαγόρι. Η ίδια εξήγηση όπως και στο **1.14**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

1.17 Μπριάσκοβο

Σύμφωνα με το M. Vasmer βρίσκεται στη **Βαλτσώρα** (σημερινό χωριό **Πηγάδια**) Ιωαννίνων. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη: **μπροάσκα** = χελώνα, χοιράδες (=χαμηλοί βράχοι) + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που βρίσκεται σε περιοχή, η οποία μοιάζει με το καβούκι χελώνας ή στο μέρος αυτό ζουν πολλές χελώνες. Πράγματι, τα **Πηγάδια Ιωαννίνων** περιβάλλονται από βραχώδεις λόφους που οι κορυφές τους είναι γυμνές από βλάστηση και μοιάζουν με καβούκια χελώνας στη σειρά. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

1.18 Νιάτοβο

Σύμφωνα με το M. Vasmer βρίσκεται στο Ζαγόρι. Ο οικισμός **Νιάτοβο** βρισκόταν κάπου κοντά στο **Νέο Αμαρούσι**¹⁰ που είναι το σημερινό χωριό **Δόλιανη** Ζαγορίου.

Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **νεάτα** = νεότης + **οβο**

¹⁰ Ο **Αστέριος Ι. Κουκούδης** (“Οι Μητροπόλεις και η διασπορά των **Βλάχων**”) αναφέρει: οι κάτοικοι του **Νιάτοβο**, που δεν είναι βεβαιωμένο, εάν ήταν βλαχόφωνος οικισμός, εγκαταστάθηκαν στο χωριό **Νέο Αμαρούσι**, το οποίο λόγω των συνεχών επιγαιμιών Βλάχων και Γκραικών οδήγησε στη σταδιακή αφομοίωση της βλάχικης ομάδας των κατοίκων ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα.

και σημαίνει κτηνοτροφικός οικισμός, που συστάθηκε αργότερα σε σχέση με τους γύρω παλιότερους οικισμούς. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

1.19 Ντραμπάτοβα

Η **Ντραμπάτοβα** είναι μια από τις μεγαλύτερες πηγές της λίμνης των Ιωαννίνων. Αν αρχικά η ονομασία ήταν **Τρουμπάτοβα > Τραμπάτοβα**, τότε πιθανόν από τη λέξη **τρομπέτα** (που είναι σε χρήση και στη βλάχικη γλώσσα [**τρομμπέτα**]) = σάλπιγγα + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή που μοιάζει με τρομπέτα (π. χ. πολύ κλειστός αυχένος) ή λόγω της διαμόρφωσης της περιοχής οι άνεμοι είναι ιδιαίτερα θορυβώδεις. Η εν λόγω πηγή, πράγματι, αναβλύζει πλούσια νερά κάτω από ένα τεράστιο βράχο στους πρόποδες του βουνού Μιτσικέλι, σχηματίζοντας μια σπηλιά στο εσωτερικό του, οπότε λόγω του θορύβου των εξερχόμενων νερών "ακούγεται" σαν μια τρομπέτα που ηχεί συνεχώς. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

1.20 Πόποβο

Είναι το χωριό **Αγία Κυριακή** Σουλίου Θεσπρωτίας, χτισμένο σε κοιλάδα. Πιθανόν από τη σλαβική λέξη **pop** = πρεσβύτερος (ιερέυς) + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου εδρεύει ο παπάς της περιοχής.

Επίσης υπάρχει τοπωνύμιο:

α) **Πόποβο**, το σημερινό πεδινό χωριό **Μυριόφυτο** Κιλκίς.

β) **Ρορονο** (βρίσκεται σε κορυφογραμμή βραχώδους λοφοσειράς) στη Δημοκρατία των Σκοπίων.

γ) **Ρορονο** (μεγάλη πόλη χτισμένη σε πεδινό έδαφος) στην ανατολική Βουλγαρία.

δ) **Ρορονο** στη βορειοδυτική Σλοβενία (οικισμός

χτισμένος σε κορυφογραμμή λοφοσειράς).

1.21 Ριάχοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Ριάχοβο** Ιωαννίνων. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Ριάκοβο**, τότε πιθανόν από την ελληνική λέξη **ρυάκι** + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου τρέχουν νερά. Πράγματι, το εν λόγω χωριό βρίσκεται ανάμεσα σε μια μικρή λίμνη (λίμνη Ριάχοβου) στα δυτικά του, όπου απορρέουν εκεί όλα τα ρέματα της περιοχής και του ποταμού Άνω Καλαμά, ο οποίος κυλάει στα ανατολικά του χωριού.

Επίσης υπάρχει τοπωνύμιο:

α) **Ριάχοβο**, το σημερινό χωριό **Παρόρειο** Γρεβενών, που είναι χτισμένο στην κορυφή λόφου όπου συγκλίνουν τρεις αυχένες και πιο κάτω, περιμετρικά, κυλάει ο Βενέτικος, παραπόταμος του Αλιάκμονα.

β) **Ρεάχοβο**, που σύμφωνα με τον M. Vasmer ήταν τοποθεσία κοντά στη Ρεντίνα Θεσσαλονίκης.

γ) **Ryahovo** (πόλη) στη βόρεια Βουλγαρία, στα σύνορα με τη Ρουμανία ακριβώς δίπλα στις όχθες του Δούναβη, σε επίπεδο μέρος.

δ) **Dolno Ryahovo** (κωμόπολη) κοντά στο παραπάνω Ryahovo, που βρίσκεται κυριολεκτικά μέσα σε ευρύ αυχένα, ο οποίος οριζοντιογραφικά μοιάζει με μεγάλο αποξηραμένο ρυάκι με πολλούς μάλιστα μαιανδρισμούς, το οποίο "εκβάλλει" στο Δούναβη ποταμό. Συγκεκριμένα, η εν λόγω κωμόπολη δεν είναι εντοπισμένη σε μια συγκεκριμένη θέση, αλλά έχει επεκταθεί κατά μήκος και μοιάζει σαν "οικιστικό" ρυάκι.

Και στις περιπτώσεις αυτές δεν είναι άστοχο να σκεφτούμε ότι το τοπωνύμιο Ryahovo παραπέμπει πάλι στην ελληνική λέξη **ρυάκι** (αρχαίο ίσως κατάλοιπο) που εκφράζει υδάτινο ρεύμα. Η άποψη αυτή ενισχύεται από

το γεγονός ότι στην περιοχή του Dolno Ryahono, υπάρχει μη πλακοστρωμένος ρωμαϊκός δρόμος και ερείπια ρωμαϊκού κάστρου, κληρονομιά του σημαντικού δρόμου των λεγόμενων Λεγεωναρίων, που συνέδεε τις Ρωμαϊκές πόλεις:

Δορύστολον (σημερινή Silistra), **Transmarisca** (σημερινό Tutrakan), **Sexaginta Prista** (σημερινό Ruse). Μάλιστα, κοντά στις δυο αυτές τοποθεσίες, Ryahono και Dolno Ryahono, η κοίτη του Δούναβη έχει μακρόστενες νησίδες που σπάνε το κυρίως ρεύμα του ποταμού σε περισσότερα ρεύματα, μερικά από τα οποία είναι τόσο στενά που μοιάζουν, τηρουμένων πάντα των αναλογιών, με... "ρυάκια".

1.22 Σάνοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Αετόπετρα** Κόνιτσας. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **σάν^{ου}** = υγιής + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός με υγιεινές κλιματολογικές συνθήκες. Πράγματι, το υπόψη χωριό είναι χτισμένο πάνω σε μεσημβρινή πλαγιά λοφώδους σχηματισμού, προφυλαγμένο από το βοριά και σε υψόμετρο 550μ. σχετικά χαμηλό για την ευρύτερη περιοχή, αλλά ψηλότερα από την επιφάνεια του ποταμού Αώου, ώστε να μην επηρεάζεται από την υγρασία του, με τελικό αποτέλεσμα να έχει υγιεινό κλίμα. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

1.23 Σμόκοβο

Σύμφωνα με τον Max Vasmer βρίσκεται στην περιοχή Ιωαννίνων.

α) Πιθανόν από την παλαιοσλαβική λέξη **smok** = φίδι + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου υπάρχουν πολλά φίδια.

β)Πιθανόν από τη λέξη **σουμάκι** (είναι σε χρήση και σε πολλές γλώσσες, καθόσον έχει αραβική προέλευση) = το δεντράκι ρούδι ή βυρσιά, που είχε παλιότερα ευρύτατη χρήση και μεγάλη οικονομική σημασία, καθώς τα φύλλα του έχοντας μια συγκεκριμένητανίνη χρησιμοποιούνταν στην βυρσοδεψία + **οβο** (**Σουμάκοβο** > **Σμάκοβο** > **Σμόκοβο**) και σημαίνει περιοχή κτηνοτροφική - οικισμός όπου ευδοκίμει το εν λόγω φυτό.

Η δεύτερη ερμηνεία φαίνεται πιο πιθανή, καθόσον :

α)στη βλάχικη γλώσσα το φίδι λέγεται **σάρπε** (από το λατινικό **serpens**) οπότε οι κάτοικοι π.χ. του **Σμοκόβου** Φθιώτιδας που είναι βεβαιωμένα Βλάχοι (σύμφωνα με τον Rouqueville), δεν θα χρησιμοποιούσαν το σλαβικό όνομα **smok**, για να δείξουν την τυχόν ύπαρξη πολλών φιδιών στην περιοχή τους, αλλά όπως είναι φυσικό τη δική τους ονομασία **σάρπε**.

β)Το εν λόγω τοπωνύμιο απαντάται και αλλού στον ελληνικό χώρο, και η σημασία του υπόψη δέντρου ήταν παλιότερα πολύ σημαντική όχι μόνο γενικώς για τη βυρσοδεψία, αλλά και για την επεξεργασία των δερμάτων από τα πρόβατα ή τα γίδια των ίδιων των Βλάχων.

Συγκεκριμένα, υπάρχουν τα εξής ίδια τοπωνύμια :

i)**Σμόκοβο**, το σημερινό χωριό **Λουτροπηγή** Καρδίτσας που βρίσκεται στις κατάφυτες πλαγιές των Αγράφων.

ii)**Σμόκοβο**, το σημερινό χωριό **Πύργος** Φθιώτιδας που διαθέτει πλούσια χλωρίδα και πανίδα.

iii)**Σμόκοβο** που, σύμφωνα με τον M. Vasmer, ήταν τοποθεσία στην περιοχή Δωρίδας.

Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

1.24 Στόλοβο

Είναι το χωριό **Μέγα Ανήλιο** Ιωαννίνων, το οποίο στη συνέχεια μετονομάστηκε σε **Διπόταμο**. Κοντά στο χωριό αυτό έχουν βρεθεί ερείπια ρωμαϊκού φρουρίου. Πιθανόν από τη σλαβική λέξη **stol** = θρόνος + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, η οποία βρίσκεται σε κάποιο ύψωμα με επίπεδη διαμόρφωση, που μοιάζει με φυσικό θρόνο. Η ονοματοθεσία του εν λόγω χωριού δεν αποκλείεται να δόθηκε από Αρβανιτόβλαχους, δεδομένου ότι και στην αλβανική γλώσσα υπάρχει η λέξη **stól** = σκαμνί. Πράγματι, το εν λόγω χωριό βρίσκεται στη βόρεια πλευρά του βουνού Μιτσικέλι σε υψόμετρο 820 μ., χτισμένο σε ύψωμα (πλάτωμα) λόφου, και ακριβώς πίσω - σε συνέχεια - από το χωριό ορθώνεται άλλη κορυφή, έτσι ώστε το εν λόγω χωριό να μοιάζει ότι επικάθεται σε... θρόνο.

Τέλος, υπάρχει τοπωνύμιο **Stolovi** στην κεντρική Σερβία, που βρίσκεται σε κορυφογραμμή - πλάτωμα λοφοσειράς, η οποία είναι πολύ απότομη, κομμένη σχεδόν κάθετα, που μοιάζει με φυσικό θρόνο.

1.25 Τέροβο

Είναι χωριό δίπλα στον ποταμό Λούρο και μάλιστα κοντά σε περιοχή που κάποιος σημαντικός παραπόταμος χύνεται στο Λούρο. Πιθανόν η αρχική ονομασία του ήταν **Τέροβο**, οπότε σ' αυτή την περίπτωση ισχύει η ίδια εξήγηση με το **1.26**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

1.26 Τούρνοβο

Είναι το χωριό **Γοργοπόταμος** Κόνιτσας. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **τουρνάρε** = χύσιμο + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή όπου ρέουν νερά. Πράγματι, το εν λόγω χωριό είναι χτισμένο στις όχθες

του Σαραντάπορου ποταμού, και σε λίγη απόσταση πιο κάτω χύνεται ένας παραπόταμος.

Επίσης υπάρχουν τα εξής συναφή τοπωνύμια :

α) **Τέρνοβα**, σημερινό χωριό **Δενδροχώρι** Αιτωλοακαρνανίας, το οποίο βρίσκεται κοντά σε περιοχή όπου ένας παραπόταμος συμβάλλει στον Εύηνο ποταμό, ο οποίος διέρχεται πλησίον του χωριού.

β) **Τέρνοβο**, το σημερινό χωριό **Παπαδιά** Ευρυτανίας, το οποίο βρίσκεται δίπλα στον Ταυρωπό ποταμό, όπου λίγο πιο κάτω από το χωριό χύνονται σ' αυτόν δυο παραπόταμοι.

γ) **Τούρναβο**, το σημερινό χωριό **Χρυσαιγή** Τρικάλων, από το οποίο διέρχεται κάποιο ρέμα.

δ) **Τέρνοβο**, το σημερινό χωριό **Πράσινο** Φλώρινας, χτισμένο κοντά σε σημείο συμβολής δυο ρεματιών.

ε) **Τύρνοβο**, το χωριό **Αγκαθωτό** Φλώρινας, το οποίο σήμερα δεν υπάρχει. Ήταν χτισμένο στις υπώρειες της νοτιοδυτικής απότομης όχθης της Μικρής Πρέσπας, στο σημείο όπου χύνονται τα νερά του αυχένα, τα οποία, κατεβαίνουν από το χωριό **Βροντερό** προς την λίμνη.

στ) **Τέροβο** χωριό της Ηπείρου, που βρίσκεται δίπλα ακριβώς στον ποταμό Λούρο, και μάλιστα κοντά σε σημείο που χύνεται σ' αυτόν τον ποταμό κάποιος σημαντικός παραπόταμος.

ζ) **Τύρναβος**, η γνωστή πόλη της Θεσσαλίας, η οποία αρχικά λεγόταν **Τούρνοβο**, και έχει την ίδια παραπάνω εξήγηση, διότι πράγματι από την περιοχή του Τύρναβου περνάει ο **Τιταρήσιος** ποταμός, ο οποίος χύνεται λίγο πιο κάτω στον Πηνειό ποταμό.

Να σημειωθεί ακόμη ότι υπάρχει τοπωνύμιο:

ι) **Turnovo**, χωριό στη νότια FYROM που δίπλα του διέρχεται ποτάμι, στο οποίο χύνονται εκεί κοντά δυο μικρότεροι παραπόταμοι.

ii) **Tarnovo**, πόλη στη Βουλγαρία που, επίσης, δίπλα του περνάει ποτάμι.

iii) **Turnovo**, μικρός οικισμός στην Κροατία που βρίσκεται ανάμεσα σε δυο αυχένες.

1.27 Τούροβο

Σύμφωνα με το M. Vasmer το εν λόγω τοπωνύμιο βρισκόταν στην Πωγωνιανή.

α) Πιθανόν από την αλβανική λέξη **turrë** = σωρός, στίβα + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός σε λοφώδη εδαφική διαμόρφωση.

β) Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Τούρ(ν)οβο** τότε ίδια εξήγηση με το **1.26**.

Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

1.28 Τσεπέλοβο

Εάν αρχικά ονομαζόταν **Τσελέποβο**¹¹, τότε πιθανόν από τη βλάχικη (δάνειο από την τουρκική) λέξη **τσελεπί**^{ου} = ευγενής + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, η οποία είναι η πιο σημαντική στη γύρω περιοχή. Πράγματι, το χωριό **Τσεπέλοβο** ήταν το μεγαλύτερο της περιοχής Ζαγορίου. Υπήρξε διοικητικό και εμπορικό κέντρο της εν λόγω περιοχής, και επομένως εκεί κατοικούσαν οι άρχοντες (ευγενείς) του Ζαγορίου.

Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

¹¹ Σύμφωνα με τον **Αστέριο Ι. Κουκούδη** ("**Οι Μητροπόλεις και η διασπορά των Βλάχων**") : Ο G. Weigand αναφέρει ότι, όταν στα τέλη του 19^{ου} αιώνα πέρασε από το Τσεπέλοβο, διαπίστωσε ότι κάποιοι ηλικιωμένοι κάτοικοι του χωριού καταλάβαιναν μεν τα βλάχικα, όμως οι υπόλοιποι κάτοικοι ήσαν πια ελληνόφωνοι.

2. Περιοχή Άρτας

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 50 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, εκ των οποίων τα 2 ανήκουν στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

2.1 Γρίμποβο

Το **Γρίμποβο** είναι ιστορικό χωριό της Άρτας. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Γκρίμποβο**, τότε ίδια εξήγηση όπως και στο 1.4. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

2.2 Κλίτσοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Κλειδί** Άρτας. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **κλεάστε** = τανάλια + **οβο** (**Κλεάστοβο** > **Κλίστοβο** > **Κλίτσοβο**) και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου η τοποθεσία μοιάζει με φυσική τανάλια. Πράγματι, το εν λόγω χωριό βρίσκεται στην κορυφή κωνικού λόφου που ξεχωρίζει περιμετρικά με αυχένα εν είδει κύκλου, ο οποίος αυχένος μαζί με την ανάντη και κατάντη συνέχειά του μοιάζει, οριζοντιογραφικά, με κλειστή τανάλια. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

3. Περιοχή Πρέβεζας

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 34 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, εκ των οποίων τα 2 ανήκουν στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

3.1 Βράστοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Παλιόκαστρο** Θεσπρωτίας. Εάν αρχικά ήταν **Μπράζντοβο** > **Μπράστοβο** > **Βράστοβο**, τότε πιθανόν από την αλβανική λέξη **Brazëd** = αυλακιά + **οβο** και σημαίνει

κτηνοτροφική περιοχή-οικισμός, που βρίσκεται σε αυχένα ή περιοχή που μοιάζει με κανάλι. Πράγματι, το εν λόγω χωριό είναι χτισμένο σε περιοχή, η οποία μοιάζει με ευρύ φυσικό κανάλι με απότομες βραχώδεις όχθες, όπου μάλιστα στη μια πλευρά του μαζεύονται νερά. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

3.2 Λέλοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Θεσπρωτικό** Πρέβεζας. Πιθανόν από την αλβανική λέξη **lule** = λουλούδι + **οβα** (**Λούλεβα** > **Λέλουβα** > **Λέλοβα**) και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, που έχει πολλά λουλούδια. Επίσης, υπάρχει το χωριό **Λέλοβο** Κιλκίς, το σημερινό **Άγιος Αντώνιος** Κιλκίς. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

4. Περιοχή Αιτωλίας και Ακαρνανίας

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 98 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, εκ των οποίων τα 13 ανήκουν στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

4.1 Αράχοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Αράχοβα** Ναυπακτίας. Ισχύουν όσα σχετικά αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο **Δ**. Ακριβώς τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

4.2 Βοϊνίκοβο

Σύμφωνα με τον M. Vasmer ήταν περιοχή κοντά στον Ακαρνανικό Ίναχο, παραπόταμο του Αχελώου.

Ο **Αστέριος Ι. Κουκούδης** ("**Οι Μητροπόλεις και η διασπορά των Βλάχων**") αναφέρει : "Όταν το 1430 οι

Οθωμανοί έκαναν την εμφάνισή τους στην περιοχή (της Ηπείρου) προσπαθώντας να κυριεύσουν τα Ιωάννινα, τα χωριά του κεντρικού, κυρίως, Ζαγορίου και μέχρι ένα βαθμό και αυτά του δυτικού τμήματος, υποτάχθηκαν στην οθωμανική εξουσία δίχως να προβάλλουν αντίσταση και ύστερα από συμφωνίες και συμβάσεις των ισχυρότερων τοπικά οικογενειών με τους Οθωμανούς. Το αποτέλεσμα ήταν να αποσπάσουν προνομιακή μεταχείριση. Η προνομιακή μεταχείριση ήρθε παράλληλα με υποχρεώσεις προς τον κατακτητή. Έτσι, οι κάτοικοι των χωριών του Κεντρικού Ζαγορίου ήσαν υποχρεωμένοι να σχηματίζουν και να παρέχουν στους Οθωμανούς βοηθητικές στρατιωτικές μονάδες, κυρίως υποκόμων, και να συμμετέχουν στις στρατιωτικές επιχειρήσεις τους. Αυτοί οι χριστιανοί στρατιώτες ονομάζονταν **βοϊνίκηδες** και έτσι κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας η περιοχή του Κεντρικού Ζαγορίου επικράτησε να ονομάζεται **Βοϊνίκο...**”.

Φαίνεται λοιπόν φυσικό κάποιοι Βλάχοι από το Κεντρικό Ζαγόρι (Βοϊνίκο) εγκαταστάθηκαν στην λόγω περιοχή του Ακαρνανικού Ίναχου και δημιούργησαν τον οικισμό **Βοϊνίκοβο**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

4.3 Γάβροβο

Σύμφωνα με τον M. Vasmer βρισκόταν στην περιοχή της Ακαρνανίας. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **γάβρου** = είδος σφένδαμου (δέντρο σκληρό) + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου φύονται πολλά τέτοια δέντρα.

Επίσης, υπάρχει τοπωνύμιο:

α) **Γάβροβο**, το σημερινό χωριό **Γάβρος** Καλαμπάκας.

β) **Γάβροβο**, που σύμφωνα με τον M. Vasmer βρισκόταν

στην περιοχή Δράμας.

4.4 Γκερτοβό

Είναι το χωριό **Αργυρό Πηγάδι** Αιτωλοακαρνανίας. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Γκερτζοβό**, τότε πιθανόν από την αλβανική λέξη **gërçh** = φαράγγι, γκρεμός, απόκρημνος βράχος + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που βρίσκεται σε φαράγγι. Πράγματι, το εν λόγω χωριό είναι χτισμένο στο επάνω μέρος πολύ απότομης όχθης ενός πολύ βαθιού φαραγγιού. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

4.5 Γλόγοβα

Σύμφωνα με τον Max Vasmer είναι κάποιο βουνό της Αιτωλίας.

α) Πιθανόν από την παλαιοσλαβική λέξη **glog** = φυτό Κράταιγος (*Crataegus*), γνωστό ως Τρικούκιά, Μουρζιά, Μπουρμπουτζελιά, Ξανθή Τσαμπουρνιά και Ξαγκαθιά + **οβα** (**Γκλόγκοβα** > **Γλόγοβα**), και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή που ευδοκιμεί το εν λόγω φυτό.

β) Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **γκόλ^{ου}** = γυμνός, άδειος + **οβα** (**Γκόλ(κ)οβα** > **Γκλόκοβα** > **Γλόγοβα**) και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή που είναι αδάσωτη.

Να σημειωθεί ότι βουνό με το συναφές όνομα **Κλόκοβο** συναντάται μετά το Αντίρριο, δεξιά πηγαινόντας για Μεσολόγγι (αλλιώς **Παλιοβούνα** που η αρχαία ονομασία του ήταν **Ταφίασος**), το οποίο είναι σχεδόν αδάσωτο.

Επίσης υπήρχε τοπωνύμιο:

α) **Γλόγοβα**, το σημερινό χωριό **Δρακοβούνι** Γορτυνίας, χτισμένο σε κορυφή λόφου με λίγη φυτοκάλυψη.

β) **Γκλόγκοβο**, που σύμφωνα με τον M. Vasmer βρισκόταν στη βορειοδυτική περιοχή του νομού Τρικάλων.

γ) **Γκλίκοβο**, το σημερινό χωριό **Σαραντάπορος** Λάρισας,

που βρίσκεται στις νότιες υπώρειες του βουνού **Τίταρος** με λίγη φυτοκάλυψη.

δ) **Κλόκοβα**, που σύμφωνα με τον M. Vasmer ήταν τοποθεσία στην περιοχή Πατρών (πιθανόν συμπίπτει με το παραπάνω αναφερθέν στην περιοχή Αντίρριου (Παλιοβούνα - Ταφιάσος).

Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

4.6 Δέρσοβα

Είναι το σημερινό **Σπαρτοχώρι** (οικισμός) που εντάχθηκε στο χωριό **Θύριο**, ψηλά στα Ακαρνανικά όρη. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Ντέρτσοβα > Ντέρσοβα > Δέρσοβα**, τότε πιθανόν από την αλβανική λέξη **derrce (ντέρτσε)** = παλικαρία, γενναία, αντρικά + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που "βγάζει" γενναίους άντρες - παλικάρια. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

4.7 Ζελίχοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Αγία Παρασκευή**, Αγίου Βλασίου Τριχωνίδας. Πιθανόν προέρχεται από τη σλαβική λέξη **zelika** = βοσκή, χόρτος, τροφή ζώων + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός με πλούσια βλάστηση κατάλληλη για βόσκηση κοπαδιών.

Επίσης υπάρχει τοπωνύμιο:

α) **Ζελέχοβα**, είναι το σημερινό χωριό **Αμυδαλιές** Ηλείας, κοντά στην Ανδρίτσαινα.

β) **Ζηλιάχοβα**, που βρισκόταν κοντά στη σημερινή κωμόπολη **Ν. Ζίχνη** Σερρών.

Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

4.8 Κεράσοβο

Άνω Κεράσοβο και **Κάτω Κεράσοβο** Αργινίου

κοντά στη λίμνη Λυσιμαχία (νοτιοανατολικά αυτής). Η ίδια εξήγηση με το **1.8**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

4.9 Κλόκοβο

Είναι το βουνό που συναντούμε μετά το Αντίρριο, αριστερά πηγαίνοντας για Μεσολόγγι (η αρχαία ονομασία του **Ταφίασος**). Ίδια εξήγηση όπως στο **4.5**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

4.10 Μελίγκοβα

Είναι οικισμός κοντά στο χωριό **Κοσκινάς** Θέρμου. Πιθανόν από την αλβανική λέξη **melingon** = μυρμήγκι + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου υπάρχουν, για κάποιους λόγους, πολλά μυρμήγκια ή μεταφορικά οι κάτοικοί του λόγω των δυσμενών εδαφικών συνθηκών είναι αναγκασμένοι να δουλεύουν ασταμάτητα σαν τα μυρμήγκια. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

4.11 Παλούκοβα

Είναι η σημερινή **Λεύκα** Ναυπακτίας. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη: **παλούκ^{ov}** = παλούκι + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου έβγαζαν από τα γύρω δάση ξύλα κατάλληλα για παλούκια ή είχαν οριοθετήσει την περιοχή τους με παλούκια¹².

¹² Σύμφωνα με την υπάρχουσα τοπική ιστορία :

*“Το πότε χτίστηκε η **Παλούκοβα** δεν το ξέρουμε. Η ιστορία της χάνεται μέσα στα βάθη των αιώνων. Η παράδοση λέει ότι στη **Μεγάλη Παλούκοβα**, εκεί που σήμερα είναι το ξωκκλήσι ο Άγιος Κωνσταντίνος, ζούσαν δύο αδέρφια τσοπάνηδες με τα κοπάδια τους. Ο μεγάλος έμεινε εκεί και οι απόγονοί του δημιούργησαν την Μεγάλη Παλούκοβα. Ο μικρός με το κοπάδι του ήρθε και εγκαταστάθηκε εκεί που σήμερα είναι το χωριό της Μικρής Παλούκοβας. Εκείνο που μπορεί να θεωρηθεί σαν περισσότερο*

Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

4.12 Τέρνοβα

Είναι το σημερινό **Δενδροχώρι** Αιτωλοακαρνανίας. Ίδια εξήγηση με το 1.26.

4.13 Τσίτσοβα

Σύμφωνα με τον M. Vasmer βρισκόταν στην περιοχή Μεσολογγίου.

α) Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **τσιτάτε** = φρούριο + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, που βρίσκεται ψηλά σαν φυσικό φρούριο.

β) Πιθανόν από την αλβανική **cic** (τσιτσο), δάνειο από την ελληνική τιτθός = βυζί + **οβα**, που σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός είτε πλούσια σε βλάστηση, με αποτέλεσμα τα κοπάδια να παράγουν πολύ γάλα, είτε βρίσκεται σε κάποια φυσική εδαφική προεξοχή, που μοιάζει με βυζί.

Υπάρχει επίσης και το συναφές τοπωνύμιο **Σίτσοβα** (σημερινή **Αλαγονία**) Μεσσηνίας, χτισμένη σε απότομη πλαγιά του δυτικού Ταΰγετου, με υψόμετρο 850 μ. και με μεγάλη γύρω βλάστηση, δίπλα στο μεσαιωνικό φρούριο της **Ζαρνάτας**. Η πλαγιά εξάλλου όπου είναι χτισμένη η Σίτσοβα έχει ομαλή κυρτότητα, και όπως περικλείεται από δυο αυχένες που συμβάλλουν κατάντη

θετικό είναι, ότι κάποτε ελάχιστες οικογένειες έφυγαν από τη Μεγάλη Παλούκοβα και εγκαταστάθηκαν εκεί που είναι σήμερα η Μικρή Παλούκοβα, προκειμένου να βολέψουν στη βοσκή καλλίτερα τα κοπάδια τους. Όταν πλήθυναν και αυτοί, μοίρασαν την περιφέρεια στις δύο κοινότητες-χωριά. Τέτοιο έγγραφο με τα όρια της διανομής πήραν από κάποιο Τούρκο αγά. Συχνά οι κάτοικοι των δύο αυτών χωριών έρχονταν σε προστριβές, για την οριοθέτηση των βοσκοτόπων και κυρίως για μια έκταση που είναι πάνω από την τοποθεσία Κουμάσια, στις πλαγιές της Οξιάς”.

μοιάζει σαν μαστάρι κατσίκας. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

5. Περιοχή Ιονίων Νήσων

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 18 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, και δεν ανήκει κανένα στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

6. Περιοχή Ευρυτανίας

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 48 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, εκ των οποίων τα 7 ανήκουν στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

6.1 Αράχοβα

Είναι το σημερινό **Πεντάκορφο** Αιτωλοακαρνανίας. Ισχύουν όσα σχετικά αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο **Δ**. Ακριβώς τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

6.2 Έλοβα

Είναι το χωριό **Άγιος Χαράλαμπος** Ευρυτανίας, κοντά στο Καρπενήσι, που βρίσκεται ψηλά στις βορειοανατολικές υπώρειες του Βελουχιού.

Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **λά^{ου}** = πλένω + **οβα** (**Λά^{ου}βα** > **Λόβα** > **Άλοβα** > **Έλοβα**) και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που βρίσκεται σε κοίλωμα, το οποίο μοιάζει με νιπτήρα (λαβομάνο). Πράγματι, ο **Άγιος Χαράλαμπος** Ευρυτανίας είναι κτισμένος σε κορυφογραμμή χαμηλής λοφοσειράς

ανάμεσα σε δυο αυχένες, όπου ο συνολικός αυτός εδαφικός σχηματισμός βρίσκεται μέσα σε ένα μεγάλο κοίλωμα (λεκάνη απορροής), δίκην νιπτήρα. Σε ακριβώς όμοιο τοπίο με αυτό του Αγίου Χαραλάμπους βρίσκεται και το τοπωνύμιο (οικισμός) **Eiono** που ανήκει στη FYROM, κοντά στα ελληνοσκοπιανά σύνορα. Επίσης υπάρχει τοπωνύμιο **Έλοβο**, στη Φλώρινα. Είναι το ερειπωμένο χωριό **Ελατιά**, που βρισκόταν νοτιοδυτικά της **Δροσοπηγής** Φλώρινας, σε υψόμετρο 1.040μ. μέσα σε κατάφυτο αυχένα.

6.3 Κεράσοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Κερασοχώρι**. Η ίδια εξήγηση με το **1.8**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

6.4 Λάστοβο

Είναι το χωριό **Χελιδόνα** Ευρυτανίας. Πιθανόν από την αλβανική λέξη **lasht** = δροσιά + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου επικρατεί πολύ δροσιά για μεγάλο χρονικό διάστημα του έτους. Πράγματι, το εν λόγω χωριό είναι χτισμένο λίγο πιο ψηλά από έναν παραπόταμο του Τρικεριώτη ποταμού και μάλιστα πολύ κοντά στο σημείο όπου συμβάλλει με τον Τρικεριώτη. Επομένως, είναι αναμενόμενο να επικρατεί στην εν λόγω περιοχή πολύ δροσιά. Τοπωνύμιο **Lastovo** υπάρχει σε μικρό νησάκι τη Κροατίας.

6.5 Τέρνοβο

Το σημερινό χωριό **Παπαδιά** Ευρυτανίας. Ίδια εξήγηση όπως στο **1.26**.

6.6 Χορίγκοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Κέδρα** Ευρυτανίας, κοντά στα σύνορα με το νομό Καρδίτσας. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Κουρίκοβο** (> **Χουρίκοβο** > **Χορίκοβο** >

Χορίγκοβο), τότε πιθανόν σύνθετη από τις βλάχικες λέξεις:

κουρίε = μικρό δάσος, **κου** = με + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, που διαθέτει μικρό δάσος. Πράγματι, το εν λόγω χωριό, όπως και το **Παλιοχορίγκοβο** (δίπλα στα **Κέδρα**) είναι χτισμένα μέσα σε κατάφυτη περιοχή. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

6.7 Χρίσοβο

Είναι το χωριό **Χρίσοβο** Αιτωλοακαρνανίας. Εάν αρχικά ήταν **Κρίσοβο**, τότε πιθανόν από την αλβανική λέξη **kris** = ράγισμα + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που έχει πάθει καθίζηση, κατολίσθηση. Πράγματι, το χωριό αυτό είναι χτισμένο σε ένα μικρό πλάτωμα πλαγιάς με μεγάλη κλίση, το οποίο φαίνεται να έχει σχηματιστεί μετά από κάποια τοπική εδαφική θραύση (κατολίσθηση) σε σχέση με την ανάντη πλαγιά, η οποία πλησιάζει την κορυφή λοφοσειράς που φαίνεται σταθερή. Επίσης, υπάρχει το χωριό **Χρίσοβα**, σημερινό **Χρυσότοπος** Μεσσηνίας, ανάντη του οποίου φαίνεται ξεκάθαρα μεγάλο ρήγμα (από μεγάλη κατολίσθηση). Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

7. Περιοχή Τρικάλων - Καρδίτσας

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 122 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, εκ των οποίων τα 15 ανήκουν στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

7.1 Γάβροβο

Είναι τη σημερινό χωριό **Γάβρος** Καλαμπάκας. Ίδια εξήγηση με το **4.3**.

7.2 Γκλόγκοβο

Σύμφωνα με τον M. Vasmer βρισκόταν στη βορειοδυτική περιοχή του νομού Τρικάλων. Ίδια εξήγηση με το 4.5. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

7.3 Κούρσοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Ελληνόκαστρο** Τρικάλων. Πιθανόν από την αλβανική λέξη **kurriz** = η ράχη, η καμπούρα, η κορυφογραμμή + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που βρίσκεται σε κορυφογραμμή βουνού ή στην καμπούρα κυρτής πλαγιάς.

Πράγματι, το εν λόγω χωριό είναι χτισμένο πάνω στην κορυφογραμμή κυρτής πλαγιάς, η οποία περιορίζεται από δυο αυχένες που συγκλίνουν στη βάση της πλαγιάς. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

7.4 Κράτσοβο

Είναι η κορυφή του όρους **Χάσια** (υψόμετρο 1.564μ.). Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Κρεάστοβο** > **Κράστοβο**, τότε πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **κρεάστα** = το λοφίο του πετεινού + **οβο**, και γενικά σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή που βρίσκεται στην κορυφή βουνού, όπως το λοφίο στον πετεινό. Πράγματι, το **Κράτσοβο** ως κορυφή των Χασίων μοιάζει με λοφίο του εν λόγω βουνού. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

7.5 Λιάσκαβο

Είναι το σημερινό χωριό **Πετρωτό** Καρδίτσας. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **λαέσκου** = μαυρίζω (και μεταφορικά σκοτεινιάζω) + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, η οποία είναι ανήλια

και άρα σκιερή για πολλές ώρες τη μέρα. Πράγματι, το εν λόγω χωριό βρίσκεται σε ένα ευρύ αυχένα ανάμεσα σε δυο λοφοσειρές που τρέχουν η μια ανατολικά και η άλλη δυτικά του χωριού, με αποτέλεσμα να υπάρχει αργή ανατολή και γρήγορη δύση του ήλιου. Υπάρχει και τοπωνύμιο **Λιάσκοβο**, το σημερινό χωριό **Μεσοχώρι** Φθιώτιδας, το οποίο είναι χτισμένο στην κορυφογραμμή λοφοσειράς με βορινό προσανατολισμό, που βρίσκεται όμως στη βάση άλλης ψηλότερης βουνοκορφής, η οποία υψώνεται νότια του χωριού με αποτέλεσμα τις μέρες του χειμώνα ο ήλιος, που βρίσκεται χαμηλότερα στον ορίζοντα, να μην βλέπει το εν λόγω χωριό επί πολλές ώρες. Αξίζει να σημειωθεί και η ύπαρξη του βλάχικου χωριού **Λιασκοβέτσι** του κεντρικού Ζαγορίου (σημερινό χωριό **Λεπτοκαρυά**), που βρίσκεται επίσης μέσα σε αυχένα με αποτέλεσμα και εκεί να είναι περιορισμένος ο χρόνος της ηλιοφάνειας. Επίσης υπάρχει τοπωνύμιο:

α) **Lyaskovo** (οικισμός) στη νότια Βουλγαρία, κοντά στα ελληνικά σύνορα, που βρίσκεται μέσα σε βαθύ αυχένα, και επομένως είναι τοποθεσία χωρίς πολύ ηλιοφάνεια.

β) **Lyaskovo** (χωριό) στη νότια Βουλγαρία, που βρίσκεται σε κοίλωμα, το οποίο περιβάλλεται ανατολικά, νότια και δυτικά από βουνοκορφές, και επομένως έχει περιορισμένη ηλιοφάνεια.

γ) **Lyaskovo** (χωριό) στη νότια Βουλγαρία, πολύ κοντά στη Στενήμαχο, που βρίσκεται σε κοίλωμα, το οποίο περιβάλλεται βόρεια, νότια και δυτικά από βουνοκορφές, και επομένως έχει περιορισμένη ηλιοφάνεια.

δ) **Lyaskovo** (χωριό) στη κεντρική Βουλγαρία (περιοχή Στάρα Ζαγόρα), που βρίσκεται σε βαθύ αυχένα και επομένως είναι τοποθεσία με περιορισμένη ηλιοφάνεια.

Αξίζει να επισημανθεί ότι και τα τέσσερα αυτά

βουλγαρικά τοπωνύμια βρίσκονται σχετικά κοντά το ένα με το άλλο, ειδικά τα τρία πρώτα **Lyaskovo** σχηματίζουν μεταξύ τους ένα νοητό τρίγωνο (με πλευρές 72Km, 38Km και 48Km), ενώ το τέταρτο **Lyaskovo** απέχει από την κορυφή του προηγούμενου τοπωνυμικού τριγώνου 72Km, πράγμα που δείχνει ότι ο ονοματοθέτης τους ήταν πιθανόν κοινός, ίσως Βλάχοι νομάδες, οι οποίοι όντως εισέρχονταν τους προηγούμενους αιώνες και στην περιοχή που σήμερα ανήκει στη Βουλγαρία.

7.6 Λιμπόχοβο

Βρίσκεται στην περιοχή **Μαλακασίου** Τρικάλων, είναι ο οικισμός **Καλυβοχώρι** του σημερινού χωριού **Παναγιά**¹³. Ίδια εξήγηση με το **1.11**.

7.7 Λόκοβη

Είναι το παλιό χωριό **Πέτρα** Πιερίας, που ορισμένοι κάτοικοί του μετακινήθηκαν και δημιούργησαν το χωριό **Άγιο Δημήτριο** Πιερίας και κάποιοι άλλοι το χωριό **Ταξιάρχης** Χαλκιδικής. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Λόγκοβη**, τότε πιθανόν από την ελληνική λέξη **λόγκος** (από το παλαιοσλαβικό **loga**) = πυκνό δάσος από θάμνους + **οβη < οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός μέσα σε λόγκο. Πράγματι, το χωριό Πέτρα βρισκόταν μέσα σε κατάφυτο αυχένα.

Υπάρχει επίσης τοπωνύμιο **Λόκοβα**, που σύμφωνα με τον Max Vasmer βρισκόταν κοντά στο Στρυμώνα, και τοπωνύμιο (χωριό) **Lukono** στην νότια Αλβανία κοντά στα ελληνοαλβανικά σύνορα, το οποίο πράγματι είναι

¹³ Σύμφωνα με τον **Αστέριο Ι. Κουκούδη** ("**Οι Μητροπόλεις και η διασπορά των Βλάχων**"): ο εν λόγω οικισμός ήταν βλάχικος. Μάλιστα από κάποιο βυζαντινό χρυσόβουλο έχουμε την πληροφορία για την ύπαρξη, το 1322, του Μοναστηριού της Παναγίας στο Λιμπόχοβο.

ανάμεσα σε κατάφυτη δασώδη περιοχή.

7.8 Μέλοβο

Σύμφωνα με τον M. Vasmer βρισκόταν στην περιοχή Τρικάλων. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **μέλι**^{ου} = κεχρί + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή όπου φύεται το κεχρί. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

7.9 Μυρόκοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Μυρόφυλλο** Τρικάλων. Είναι χτισμένο στις ανατολικές πλαγιές των Τζουμέρκων, με υψόμετρο 700μ.

α) Πιθανόν από τη βλάχικη **μύρου** (δάνειο από την ελληνική) = το μύρο + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που ευωδιάζει λόγω των πολλών λουλουδιών που φύονται εκεί.

β) Πιθανόν από την αλβανική λέξη **mir** = καλό + **οβο** που σημαίνει καλή κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός.

Επίσης, υπάρχει τοπωνύμιο **Μύροβο**, που είναι το σημερινό χωριό **Ελληνικό** Κιλκίς. Πρόκειται για ένα όμορφο ακριτικό χωριό του Κιλκίς, χτισμένο στις πλαγιές του ορεινού όγκου των Κρουσίων, με υψόμετρο 710μ. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

7.10 Όστροβο

Είναι το σημερινό χωριό **Αγναντιά** Καλαμπάκας. Εάν η αρχική ονομασία ήταν **Ουστούροβο** > **Ούστροβο** > **Όστροβο**, τότε πιθανόν από τη βλάχικη **ούστουρ**^{ου} = επικαίω + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή όπου είχε συμβεί πυρκαγιά. Πράγματι, το χωριό Αγναντιά βρίσκεται στην κορυφογραμμή λοφοσειράς ήπιας κλίσης εν μέσω καλλιεργήσιμων εκτάσεων, που φαίνεται ότι έχουν προέλθει από "αφανισμό" (πιθανόν με κάψιμο)

της γύρω δασώδους έκτασης.

Να σημειωθεί όμως ότι υπάρχει τοπωνύμιο:

α) **Όστροβο** (η σημερινή κωμόπολη **Άρνισσα** Πέλλας), δίπλα στη Βεγορίτιδα λίμνη.

β) **Ostrov** (πόλη) στη Ρουμανία, δίπλα στον ποταμό Δούναβη.

γ) **Ostrovo** (χωριό) στη Σερβία, δίπλα στον Δούναβη.

δ) **Ostrovo** (χωριό) στην Κροατία, δίπλα σε ποτάμι.

ε) **Ostrovo** (πόλη) στη Βουλγαρία, δίπλα σε μικρό ποτάμι.

Τα τελευταία πέντε (5) τοπωνύμια έχουν σίγουρα σλαβική ρίζα. Συγκεκριμένα, προέρχονται από την παλαιοσλαβική λέξη **ostrov** = νησί. Πράγματι, απέναντι από την Άρνισσα (Όστροβο), μέσα στη Βεγορίτιδα λίμνη, υπάρχει κάποιο νησάκι. Επίσης, υπάρχει κάποιο μικρό νησί απέναντι και από το Ostrovo της Σερβίας και από το Ostrovo τη Ρουμανίας, μέσα στο Δούναβη ποταμό. Τέλος, στο Ostrovo της Κροατίας, ο ποταμός που περνάει από εκεί, σχηματίζει τόσο έντονη θλάση, που φαίνεται να σχηματίζει νησί, και στο Ostrovo της Βουλγαρίας, λόγω της ροής του παρακείμενου ποταμού, έχουν σχηματιστεί σε κοντινές σχετικά θέσεις δυο θύλακες σαν μικρά νησιά.

7.11 Ράκοβο

Είναι το σημερινό πεδινό χωριό **Ψαθοχώρι** Καρδίτσας (που προέκυψε από μεταφορά του παλιού χωριού στη νέα τοποθεσία του, λόγω πλημμυρών). Ισχύουν όσα σχετικά αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο Δ.

7.12 Ράχοβο

Είναι η σημερινή **Καστανιά** Τρικάλων. Ισχύουν όσα σχετικά αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο Δ.

7.13 Σμόκοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Λουτροπηγή** Καρδίτσας. Βρίσκεται στις κατάφυτες πλαγιές των Αγράφων, με

υψόμετρο 740 μ. Η ίδια εξήγηση που δόθηκε στο **1.23**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

7.14 Τούρναβο

Το σημερινό χωριό **Χρυσαιγή** Τρικάλων. Ίδια εξήγηση που δόθηκε στο **1.26**.

7.15 Τζερνίτσοβο

Το τοπωνύμιο αυτό σύμφωνα με το M. Vasmer βρίσκεται στην περιοχή Καλαμπάκας. Πιθανόν από τις βλάχικες λέξεις **τζέρ^{ou}** = κρύο, παγωνιά, **νίτσι** = καθόλου + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός με σχετικά ήπιες κλιματολογικές συνθήκες (χειμαδιό). Να σημειωθεί ότι υπάρχει τοπωνύμιο (χωριό) με το όνομα **Chernichevo** στη νότια Βουλγαρία, κοντά στα σύνορα τα ελληνοβουλγαρικά, με χαμηλό υψόμετρο, άρα λογικά θα μπορούσε και αυτό να χρησιμεύει για χειμαδιό.

8. Περιοχή Λάρισας

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 38 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, εκ των οποίων τα 2 ανήκουν στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

8.1 Γκλίκοβο

Είναι το χωριό **Σαραντάπορος**. Ίδια εξήγηση όπως στο **4.5**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

8.2 Σάντοβο

Είναι το πεδινό χωριό **Καλλιθέα** Ολύμπου (Ελασσόνας), το οποίο κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας υπήρξε τούρκικο τσιφλίκι. Πιθανόν από τη παλαιοσλαβική λέξη **sad** = φυτό + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός με άφθονη βλάστηση.

Σύμφωνα με τον **Fallmerayer** υπήρχε υδρωνύμιο **Σάντοβα** στην Πελοπόννησο (κάπου στην περιοχή του Ταΰγετου), το οποίο αναφερόταν σε ρυάκι. Εάν το ρυάκι αυτό περνούσε από κοκκινωπά εδάφη, με αποτέλεσμα να μοιάζει η ροή του, από τα φερτά υλικά, κόκκινη ή σχετιζόταν με κάποια φονική μάχη όπου έτρεξε σε αυτό πολύ αίμα, τότε είναι πιθανόν το εν λόγω τοπωνύμιο να προέρχεται, μεταφορικά, από τη βλάχικη λέξη **σάντζε** = αίμα + **οβο**, οπότε **Σάντζοβο > Σάντοβο**.

Η δεύτερη αυτή εξήγηση δεν αποκλείεται να ισχύει και για το **Σάντοβο** Ελασσόνας, δεδομένου ότι το σημερινό χωριό **Καλλιθέα** βρίσκεται δίπλα σε μικρό ποτάμι, στο οποίο έχει δημιουργηθεί μικρή τεχνητή λίμνη, και μάλιστα τα γύρω εδάφη είναι κοκκινωπά, σε αντίθεση με τα εδάφη του διπλανού χωριού, τα οποία είναι ανοιχτόχρωμα και γι' αυτό το τελευταίο χωριό λέγεται **Ασπρόχωμα**.

Επίσης υπάρχει τοπωνύμιο:

- α) **Sadovo** (πεδινό χωριό) στη Βουλγαρία.
- β) **Sadovo** στην Κροατία, σε κατάφυτη πλαγιά.
- γ) **Sadovo** (πεδινό χωριό) στη Ρωσία (στην Περιφέρεια του Καλίνιγκραντ).

Τα ξένα αυτά τοπωνύμια πολύ πιθανόν να έχουν την παραπάνω αναφερθείσα σλαβική ρίζα.

9. Περιοχή Μαγνησίας

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 15 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, και κανένα δεν ανήκει στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

10. Περιοχή Φθιώτιδας

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 56 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, εκ των οποίων τα 4 ανήκουν στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

10.1 Κούρνοβο

Είναι το **Τρίλοφο** Φθιώτιδας. Εάν η αρχική ονομασία ήταν **Κόρνοβο**, πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **κόρνου** = κρανιά + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή όπου φύονται κρανιές. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

10.2 Λιάσκοβο

Το Λιάσκοβο¹⁴ είναι το **Μεσοχώρι** Φθιώτιδας. Η ίδια εξήγηση που δόθηκε στο 7.5.

10.3 Μούζντροβο

Είναι το σημερινό χωριό **Περιβόλι** Δυτικής Φθιώτιδας. Και το **Περιβόλι** Φθιώτιδας πρέπει, με βεβαιότητα να ήταν Βλαχοχώρι, καθόσον βρισκόταν μέσα στον συμπαγή πυρήνα των Βλαχοχωριών της Υπάτης. Πιθανόν από τις αλβανικές λέξεις: **muz** = το λυκόφως, το σούρουπο, το σκοτάδι, **dru** = το δέντρο, το ξύλο + **οβο** και σημαίνει σκιερή δασώδης κτηνοτροφική περιοχή. Πράγματι, η εν λόγω τοποθεσία βρίσκεται στο βάθος αυχένα με πολλά δέντρα όπου λόγω των διπλανών ορεινών όγκων ο ήλιος αργεί να ανατείλει και το απόγευμα δύει γρήγορα. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

10.4 Σμόκοβο

¹⁴ Σύμφωνα με τον **Αστέριο Ι. Κουκούδη** (“**Οι Μητροπόλεις και η διασπορά των Βλάχων**”): με βάση αναφορά του Rouqueville το **Μεσοχώρι** Φθιώτιδας ήταν Βλαχοχώρι και ανήκε στην ενότητα των Βλαχοχωριών της Υπάτης.

Είναι το χωριό **Πύργος**¹⁵ Φθιώτιδας. Η ίδια εξήγηση με το **1.23**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

11.Περιοχή Εύβοιας

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 19 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, και κανένα δεν ανήκει στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

12.Περιοχή Φωκίδας

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 45 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, εκ των οποίων τα 5 ανήκουν στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

12.1 Αράχοβα

Είναι η σημερινή **Αράχοβα** Παρνασσού. Ισχύουν όσα σχετικά αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο **Δ**. Ακριβώς τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

12.2 Βελούχοβο

Ήταν το χωριό **Κάλλιο** Δωρίδας, που κατακλύστηκε από τα νερά της τεχνητής λίμνης Μόρνου. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Μπελούχοβο**, τότε πιθανόν από τη σλαβική λέξη **μπέλου** (που είναι όμως σε χρήση στην αλβανική και στη βλάχικη γλώσσα) = λευκός + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή που ασπρίζει συχνά από τα χιόνια ή εκεί τρέχουν πολλά νερά. Συναφές είναι και

¹⁵ Σύμφωνα με τον **Αστέριο Ι. Κουκούδη**, ο.α., με βάση αναφορά του Rouqueville, ο **Πύργος** Φθιώτιδας ήταν Βλαχοχώρι και ανήκε στην ενότητα των Βλαχοχωριών της Υπάτης.

το όνομα του βουνού **Βελούχι** (Τυμφρηστός), επειδή το βουνό αυτό το χειμώνα φαίνεται λευκό λόγω των χιονιών του. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

12.3 Λούτσοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Κόκκινο Δωρίδος**. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **λουτσέσκου** = λάμπω (**λουτσιτ**^{ου} = λαμπρός) + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, όπου λάμπει ο ήλιος όλη τη μέρα. Πράγματι, το εν λόγω χωριό είναι χτισμένο στην άνω ζώνη μεσημβρινής πλαγιάς μιας ψηλής βουνοκορφής, κοντά στη λίμνη του Μόρνου. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

12.4 Σμόκοβο

Σύμφωνα με τον M. Vasmer ήταν τοποθεσία στην περιοχή Δωρίδας. Η ίδια εξήγηση που δόθηκε στο **1.23**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

Πιθανόν αυτό είναι το Σμόκοβο που αναφέρεται μεταξύ άλλων τοπωνυμίων στα γραπτά της **Άννας της Κομνηνής**, ως ανήκον στην Επισκοπή του **Λεπάντο** (Ναυπάκτου), το οποίο δίνει σε υποσημείωση της γνωστής εργασίας του ο Fallmerayer. Σε αυτή την περίπτωση το υπόψη τοπωνύμιο και πιθανόν τα όμοιά του είχαν δοθεί στον ελληνικό χώρο πριν το δωδέκατο (12^ο) αιώνα.

12.5 Χούμποβο

Σύμφωνα με τον M. Vasmer ήταν τοποθεσία στην ευρύτερη περιοχή της Ελάτειας Λοκρίδας (σήμερα ανήκει στο Νομό Βοιωτίας). Πιθανόν από την αλβανική λέξη **humb** = γκρεμός, βάραθρο + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, που βρίσκεται κοντά σε γκρεμό ή σε βάραθρο ή σε πολύ κατηφορική πλαγιά.

Το τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

13. Περιοχή Βοιωτίας

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 22 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, εκ των οποίων τα 1 ανήκει στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

13.1 Αράχοβα

Είναι η (Παλαιά) **Αράχοβα** στο Ζεμενό Βοιωτίας. Ισχύουν όσα σχετικά αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο Δ. Ακριβώς τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

14. Περιοχή Αττικής

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 18 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, και κανένα δεν ανήκει στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

15. Περιοχή Κορινθίας

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 24 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, εκ των οποίων το 1 ανήκει στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

15.1 Λέχοβα

Είναι η **Μονή Λέχοβας**, κοντά στο χωριό **Κρουονέρι** Κορινθίας. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **λάκ^{ου}** (δάνειο από την ελληνική λάκκος) = κοίλωμα + **οβα** (**Λάκοβα > Λέκοβα > Λέχοβα**) και σημαίνει περιοχή - οικισμός, που βρίσκεται σε κοίλωμα, σε αυχένα. Πράγματι, το εν λόγω Μοναστήρι βρίσκεται μέσα σε αυχένα (φυσικό κοίλωμα).

Επίσης, υπάρχει τοπωνύμιο :

α) **Λέχοβο** (χωριό) Φλώρινας, χτισμένο σε αυχένα που διαθέτει πολλά νερά.

β) **Λέχοβο**, είναι το παλαιό χωριό **Κρασοχώρι** Σιδηροκάστρου.

Τα χωριά: **Κρασοχώρι, Άνω Καρυδιά, Κάτω Καρυδιά, Δαμάσκηνο** και ανήκαν προπολεμικά στο **Άγκιστρο Σερρών**. Οι οικισμοί αυτοί μετά τη λαίλαπα του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου έσβησαν από το χάρτη.

Πιθανόν από το **Κρασοχώρι** ορισμένοι κάτοικοι (βουλγαρόφωνοι), κατά τη χάραξη των συνόρων, μετακινήθηκαν στη Βουλγαρία και έφτιαξαν δίπλα ακριβώς στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα το σημερινό βουλγαρικό **Lehovo**, που βρίσκεται και αυτό μέσα σε αυχένα.

16. Περιοχή Αργολίδας

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 18 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, εκ των οποίων το 1 ανήκει στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

16.1 Άκοβα

Βρίσκεται δυτικά της πόλης του **Άργους**. Πιθανόν από τη λατινική λέξη **aqua** = νερό + **οβα**, λόγω της ύπαρξης πολλών νερών στην εν λόγω περιοχή.

Πράγματι, η βρύση της Άκοβας με τα πλατάνια της ήταν πολυτραγουδισμένη. Επίσης, υπήρχε τοπωνύμιο **Άκοβα** (μεσαιωνικό φρούριο) κοντά στο σημερινό χωριό **Βυζίκι** Αρκαδίας (βλέπε σχετικά κεφάλαιο **Δ**). Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

17. Περιοχή Αχαΐας

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 96 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, εκ των οποίων τα 16 ανήκουν στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

17.1 Αναστάσοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Ανάσταση** Καλαβρύτων, με υψόμετρο 833 μ.

Επίσης, υπάρχει:

α) Η **Μεγάλη Αναστάσοβα**, είναι το χωριό **Νέδουσα** Καλαμών (χτισμένο στις βορειοδυτικές υπώρειες του Ταΰγετου, με υψόμετρο 700μ.).

β) Η **Μικρή Αναστάσοβα**, είναι το χωριό **Πηγές** Καλαμών (χτισμένο στις βορειοδυτικές υπώρειες του Ταΰγετου, με υψόμετρο 760μ.), σχετικά κοντά στη Μεγάλη Αναστάσοβα.

Δεν είναι απίθανο αυτά τα τρία χωριά (σε βάθος χρόνου) να σχετίζονται, και μάλιστα τα δυο τελευταία να προέρχονται από την Αναστάσοβα της Αχαΐας (ως πιο βόρειας), η οποία ίσως είχε πάρει το όνομά της από τον πρώτο οικιστή της, κάποιον ονόματι **Αναστάσιος**, οπότε και η εξήγηση του τοπωνυμίου: **Αναστάσιος + οβα**.

17.2 Αράχοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Εξοχή** Αιγιαλείας. Ισχύουν όσα σχετικά αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο **Δ**. Ακριβώς τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

17.3 Αράχοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Κρήνη** Αιγιαλείας. Ισχύουν όσα σχετικά αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο **Δ**. Ακριβώς τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

17.4 Βερσοβά

Είναι το σημερινό χωριό **Χρυσάνθιον** Αιγιαλείας. Η ίδια εξήγηση που δόθηκε στο **20.2**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

17.5 Βίδοβα

Είναι το σημερινό πεδινό χωριό **Καλαμάκι** Πατρών. Πιθανόν από την αλβανική **vidh** (βίδ) = η φτελιά, το καραγάτσι + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, στην οποία φύεται το παραπάνω δέντρο.

Επίσης, υπάρχει τοπωνύμιο :

α) **Βίδοβα**, παλαιό χωριό που βρισκόταν δυτικά της **Διποταμίας** Καστοριάς, κοντά στα ελληνοαλβανικά σύνορα, το οποίο, το 1905, κατοικείτο από Τούρκους.

β) **Βιδίσοβα**, το σημερινό χωριό **Δροσοπηγή** Τριφυλίας.

γ) **Vidova** στην κεντρική Σερβία, που βρίσκεται σε κατάφυτη κορυφογραμμή βουνοσειράς με πολύ βλάστηση.

δ) **Vidova** στην Κροατία, που βρίσκεται σε κορυφογραμμή βουνού σε νησί της Δαλματίας.

17.6 Βόδοβα

Είναι τα σημερινά χωριά **Μαυρίκι (Άνω και Κάτω)** Αιγιαλείας, που βρίσκονται στις όχθες του ποταμού Σελινούντα. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Βόντοβα**, τότε πιθανόν από τη σλαβική λέξη **voda** = νερό + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, που διαθέτει πλούσια νερά. Το αρχικό χωριό θα ήταν μάλλον το **Άνω Μαυρίκι**, η θέση του οποίου μοιάζει με λεκάνη που αποχετεύει τα νερά της στον ακριβώς από κάτω διερχόμενο ποταμό Σελινούντα. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

17.7 Δρόλοβο

Σύμφωνα με τον M. Vasmer ήταν τοποθεσία στην

περιοχή των Αροανίων. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Ντρού(λ)οβο > Ντρόλοβο > Δρόλοβο**, τότε πιθανόν από την αλβανική λέξη **dru** = το δέντρο, το ξύλο + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός με πολλά δέντρα, πλούσιο δάσος. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

17.8 Κλόκοβα

Σύμφωνα με τον M. Vasmer ήταν τοποθεσία στην περιοχή Πατρών, το οποίο πιθανόν συμπίπτει με το παραπάνω αναφερθέν τοπωνύμιο στην περιοχή Αντίρριου (Παλιοβούνα - Ταφιάσος). Η ίδια εξήγηση με το **4.5**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

17.9 Κεράσοβα

Είναι η **Κερασιά** Αχαΐας. Η ίδια εξήγηση με το **1.8**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

17.10 Κόκοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Σκοτάνη** Αχαΐας. Πιθανόν από την αλβανική λέξη **kok** = κεφάλι + **οβο** και σημαίνει σημαντική κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, κεφαλοχώρι. Πράγματι, παλιά, η **Σκοτάνη** θεωρείτο κεφαλοχώρι και είχε πληθυσμό περισσότερο από 1.000 κατοίκους. Υπολογίζεται ότι πάνω από 2.500 βρίσκονται σε διασπορά (Ελλάδα και Εξωτερικό). Είναι επίσης χτισμένη στα ριζά απότομης βουνοκορφής, που υψώνεται σαν κόλουρος κώνος, δίκην κεφαλής. Επίσης, υπάρχει τοπωνύμιο **Κόκοβα**, το σημερινό χωριό **Πολύδενδρο** Ημαθίας, που είναι το δεύτερο ψηλότερο χωριό (760μ.) των Πιερίων μετά το χωριό Ελαφίνα (1.000μ.). Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

17.11 Κρόκοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Σελινούς** Αιγιαλείας. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη (δάνειο από την ελληνική) **κρόκ^{ου}** = φυτό κρόκος + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου φυτρώνει το φυτό κρόκος. Το τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

17.12 Κιρίτσοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Κορφές** Καλαβρύτων. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **κιρίτα** = δύση + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που έχει δυτικό προσανατολισμό. Πράγματι, το εν λόγω χωριό βρίσκεται στις δυτικές βραχώδεις πλαγιές των Αροανίων. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

17.13 Μουρόχοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Πλάκα** Αχαΐας. Πιθανόν από τη βλάχικη **μούργκου** = φαιός, σκοτεινός + **οβα** (**Μούργκοβα > Μούρκοβα > Μούρχοβα > Μουρόχοβα**) και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, η οποία είναι σκιερή ή έχει σκουρόχρωμα εδάφη. Πράγματι, το εν λόγω χωριό βρίσκεται χτισμένο στην απότομη εσοχή απότομου βραχώδη λόφου, και μάλιστα η περιοχή αυτή κλείνεται ολόγυρα από ψηλούς βραχώδεις λόφους. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

17.14 Στρέζοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Δάφνη** Καλαβρύτων, το οποίο είναι χτισμένο στους πρόποδες του ΝΑ τμήματος του Αφροδίσιου όρους, σε μια καταπράσινη πλαγιά στους πρόποδες του Αγίου Μάμα, σε υψόμετρο 620μ. Το εν λόγω χωριό αναφέρεται σε έγγραφα των Φράγκων (1250), όπως και στο "*Χρονικό του Μορέως*" (1265), στο

οποίο εμφανίζεται με το όνομα **Estranses** ως τμήμα του τιμαρίου της Κερπινής (Γορτυνία) που ανήκε στην Βαρονία της Άκοβας. Πιθανόν, το όνομα αυτό σχετίζεται με την αγγλική λέξη **estrangle** = απομακρύνω, αποξενώνω που προέρχεται από τη λατινική λέξη **extraneus** = ο έξωθεν. Φαίνεται ότι το εν λόγω χωριό θα ήταν το πιο απομακρυσμένο της εν λόγω Βαρονίας. Έτσι, με τον καιρό, μετά την αποχώρηση των Φράγκων, πήρε τη συνήθη κατάληξη των χωριών (-οβα) και έγινε: **Στράνσοβα > Στράσοβα > Στρέσοβα > Στρέζοβα**. Αυτή η εξήγηση θα ήταν επαρκής, εάν δεν υπήρχε και άλλο τοπωνύμιο **Στρέζοβα**, το σημερινό χωριό **Αργυρούπολη** Κιλκίς, το οποίο μάλιστα είναι πεδινό σε αντίθεση με το Στρέζοβα (Δάφνη) Καλαβρύτων, που είναι ορεινό.

Συνεπώς, κάποιο άλλο χαρακτηριστικό έδωσε την ονομασία σε αυτά τα δυο μέρη. Πιθανόν να σχετίζονται με τη βλάχικη λέξη **στρεσ^{ou}** = σφικτός και μεταφορικά ο τσιγκούνης. Επομένως, **Στρέσοβο > Στρέζοβο** σημαίνει ίσως την κτηνοτροφική περιοχή - οικισμό που οι κάτοικοί του ήσαν πολύ ... τσιγκούνηδες (;)

Υπάρχει επίσης όνομα **Strezova** που αναφέρεται σε Ακαδημία του τένις στην πόλη των Σκοπίων, η οποία έχει πάρει το όνομά της από κάποιο ιστορικό πρόσωπο **Strez** της Βουλγαρικής δυναστείας των **Asan**. Ο Strez ήταν σημαντικός υποψήφιος για το βουλγαρικό θρόνο και αντίθετος με την άνοδο του στενού συγγενή του τσάρου **Boril**. Σκοτώθηκε κάτω από αδιευκρίνιστες συνθήκες. Από τα παραπάνω συνάγεται ότι το εν λόγω σκοπιανό όνομα **Strezova** δεν έχει καμία σχέση με το τοπωνύμιο **Στρέζοβο** στην Ελλάδα.

17.15 Τοπόλοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Αγία Παρασκευή** Πατρών.

Πιθανόν από τη σλαβική λέξη **topol** = η λεύκα + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, όπου ευδοκούν οι λεύκες. Υπάρχει συναφές τοπωνύμιο **Τοπάλοβο**, είναι το σημερινό πεδινό χωριό **Νέα Τυρολόη** Σερρών.

Επίσης, υπάρχουν τοπωνύμιο:

α) **Topolono** (κωμόπολη) στην επαρχία Haskovo της Βουλγαρίας.

β) **Topolono** (πόλη) στην επαρχία Plovdiv της Βουλγαρίας.

γ) **Topola** (πόλη) στην κεντρική Σερβία.

δ) **Topolona** (περιοχή) στην ανατολική Κροατία, κοντά στα σύνορα με τη Σερβία.

ε) **Topolono** (μικρός οικισμός) στην ανατολική Σλοβενία, κοντά στα σύνορα με την Κροατία.

17.16 Χόζοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Ψωφίδα** Καλαβρύτων. Η ίδια εξήγηση όπως στο **1.10**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

18. Περιοχή Ηλείας

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 34 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, και κανένα δεν ανήκει στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

19. Περιοχή Τριφυλίας

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 42 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, εκ των οποίων τα 3 ανήκουν στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

19.1 Βιδίσοβα

Είναι το χωριό **Δροσπηγή** Τριφυλίας. Ίδια εξήγηση με το **17.5**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

19.2 Ζελέχοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Αμυγδαλιές** Ηλείας, κοντά στην Ανδρίτσεινα. Ίδια εξήγηση με το **4.7**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

19.3 Ρίσοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Κρουνοί** Ηλείας. Πιθανόν από την αλβανική λέξη **ryz** = το βότανο απήγανος + **οβο** (**Ρίζοβο** > **Ρίσοβο**), που σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου ευδοκίμει το εν λόγω βότανο. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

20. Περιοχή Αρκαδίας

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 94 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, εκ των οποίων τα 9 ανήκουν στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

20.1 Αράχοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Λύκαινα** Γορτυνίας. Ισχύουν όσα σχετικά αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο **Δ**. Ακριβώς τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

20.2 Βέρζοβα / Μπερτζοβά

Είναι το σημερινό ορεινό χωριό **Παρθένι** Μαντινείας, κοντά στα σύνορα με την Αργολίδα. Είναι χτισμένο στους πρόποδες του όρους Παρθένιο Αρκαδίας, με υψόμετρο 850μ. Εάν αρχικά ήταν **Βέρσοβα**, τότε

πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **βέρσου** = χύνω + **οβα**, που σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, όπου χύνονται πολλά νερά.

Πράγματι, στο **Παρθένι** βρίσκονται δυο από τις τρεις καταβόθρες του βουνού Παρθένιου. Τα νερά από αυτές τις καταβόθρες βγαίνουν κοντά στο σιδηροδρομικό σταθμό του Αχλαδόκαμπου και φτάνουν στο Κυβέρι Αργολίδας. Επίσης, υπάρχει τοπωνύμιο **Βερσοβά** στην Αιγιαλεία. Είναι το σημερινό χωριό **Χρυσάνθιον**. Το εν λόγω χωριό βρίσκεται στην κορυφογραμμή λοφοσειράς που ορίζεται εκατέρωθεν από δυο βαθιούς-κατηφορικούς αυχένες, οι οποίοι παροχετεύουν τα ανάντη νερά, που κατεβαίνουν από το βουνό Βελαίτικο, στο μικρό ποτάμι που κατεβαίνει και χύνεται στην Αιγείρα. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

20.3 Γλόγοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Δρακοβούνι** Γορτυνίας. Η ίδια εξήγηση με το **4.5**.

20.4 Ζαράκοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Μαίναλο** Μαντινείας, κοντά στη **Δαβιά**. Πιθανόν σύνθετο από τις αλβανικές λέξεις: **zë (zura, zëne)** = πιάνω, συλλαμβάνω, αρχίζω, **aku** = πάγος + **οβα (Ζουράκοβα > Ζαράκοβα)** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που πιάνει πάγο. Πράγματι, το υπόψη χωριό βρίσκεται σε κοίλωμα, που περιβάλλεται από βραχώδεις ράχες του Μαινάλου, σε υψόμετρο 880μ., οπότε είναι φυσικό να το πιάνει εύκολα παγετός. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

20.5 Ζάτοβα

Σύμφωνα με τον M. Vasmer ήταν τοποθεσία στην

περιοχή Βουφάγιον (**Παλαιόκαστρο**) Γορτυνίας. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **σιάτε** = δίψα + **οβα** (**Σιάτοβα** > **Σάτοβα** > **Ζάτοβα**) και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που δεν έχει πολλά νερά. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

20.6 Ζέρζοβα

Είναι το χωριό **Παναγιά** Γορτυνίας. Πιθανόν από την αλβανική λέξη **zhurisht** = χαλικότοπος + **οβα** (**Ζουρίστοβα** > **Ζουρίσοβα** > **Ζούρσοβα** > **Ζούρζοβα** > **Ζέρζοβα**) και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή, η οποία βρίσκεται σε χαλικότοπο. Πράγματι, το εν λόγω χωριό είναι χτισμένο σε βραχώδη πλαγιά με χαμηλή φυτοκάλυψη από πουρνάρια, δείγμα ότι το έδαφος εκεί είναι "αδύνατο" σε χώμα και έχει πολλές μικρές πέτρες. Το τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

20.7 Κερέσοβα

Είναι η σημερινή **Κερέσοβα** Ηλείας. Η ίδια εξήγηση με το **1.8**.

20.8 Κράμποβο

Είναι το χωριό **Καστανοχώρι** Μεγαλόπολης. Εάν αρχικά η ονομασία δεν ήταν **Γκράμποβο**, γιατί σε αυτή την περίπτωση θα ίσχυε η εξήγηση που αναφέρεται στο **1.3**, τότε πιθανόν προέρχεται από την αλβανική λέξη **krepe** = βράχος + **οβο** (**Κρέποβο** > **Κράποβο** > **Κράμποβο**) και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που βρίσκεται πάνω σε βράχο ή βραχώδη λόφο. Πράγματι, το εν λόγω χωριό είναι χτισμένο πάνω σε κορυφογραμμή βραχώδους λοφοσειράς.

20.9 Λιμπόσοβο

Σύμφωνα με τον M. Vasmer ήταν τοποθεσία στην περιοχή Φαλάνθου Μαντινείας. Ίδια εξήγηση με το **1.11**.

21. Περιοχή Μεσσηνίας

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 50 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, εκ των οποίων τα 18 ανήκουν στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

21.1 / 21.2 Αναστάσοβα (Μεγάλη / Μικρή)

Η **Μεγάλη Αναστάσοβα** είναι το χωριό **Νέδουσα** Καλαμών (χτισμένο στις βορειοδυτικές υπώρειες του Ταΰγετου, με υψόμετρο 700μ.) και η **Μικρή Αναστάσοβα** είναι οι **Πηγές** Καλαμών (χτισμένο στις βορειοδυτικές υπώρειες του Ταΰγετου, με υψόμετρο 760μ.) σχετικά κοντά στη Μεγάλη Αναστάσοβα. Ίδια εξήγηση με το **17.1**.

21.3 Αράχοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Καρυοβούνι** Μεσσηνίας. Ισχύουν όσα σχετικά αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο **Δ**. Τέτοιο ακριβώς τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

21.4 Αράχοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Πηγή** Μεσσηνίας. Ισχύουν όσα σχετικά αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο **Δ**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

21.5 Βίποβο (F)

Εάν η αρχική ονομασία ήταν **Μπίμποβο > Βίποβο**, πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **μπίμπα** = πάπια (είναι σε χρήση και στην αλβανική γλώσσα) + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου λόγω κάποιου ίσως υδροβιότοπου συγκεντρώνονται αγριόπαπιες.

21.6 Γιάλοβα

Πιθανόν από την ελληνική λέξη **γιαλός** + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που βρίσκεται δίπλα στη θάλασσα. Πράγματι, η **Γιάλοβα** της Μεσσηνίας είναι παραθαλάσσια τοποθεσία κοντά στην Πύλο.

Εντύπωση κάνει η ερμηνεία που έδωσε για αυτό συγκεκριμένα το τοπωνύμιο ο ίδιος ο **Fallmerayer**. Γράφει σχετικά ότι το όνομα **Γιάλοβα** (Jalona) σημαίνει δάσος ελάτων(!) Δεν αναρωτήθηκε όμως ότι κύριο χαρακτηριστικό στις παραθαλάσσιες περιοχές, όπως είναι αυτή της Πελοποννήσου, δεν είναι το έλατο που ευδοκimeί, αλλά τα ... βότσαλα και οι παραλίες.

21.7 Δήμ(ι)οβα

Είναι τοπωνύμιο (περιοχή) κοντά στο **Ελαιοχώρι** (**Γιάννιτσα**) Μεσσηνίας, όπου αργότερα χτίστηκε το **Μοναστήρι της Δήμ(ι)οβας** (ή **Ντήμιοβας**).

Εάν η αρχική ονομασία ήταν **Ντίμοβα**, τότε πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **ντιμ** = χαμηλά + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή που βρίσκεται χαμηλά σε αυχένα ή σε κοιλάδα-λαγκαδιά. Ας σημειωθεί ότι υπάρχει τοπωνύμιο (χωριό) **Dimono** στη βορειοδυτική Βουλγαρία, που βρίσκεται είναι σε χαμηλή επίπεδη ζώνη σε σχέση με το γύρω περιβάλλον.

21.8 Ζίτσοβα (F)

Το τοπωνύμιο αυτό αφορούσε περιοχή που βρισκόταν στον Ταΰγετο. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Σίτσοβα**, τότε ίδια εξήγηση με το **21.14**.

21.9 Ίσοβα (F)

Το εν λόγω τοπωνύμιο που είναι άγνωστο που ακριβώς βρισκόταν, αναφέρεται στο "*Χρονικό του Μορέως*", όπως σημειώνει ο Fallmerayer. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Ίσιοβα** > **Ίσοβα**, τότε πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **ίσι**^{ov} (δάνειο από την ελληνική γλώσσα) = ευθύς, ίσιος + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή που βρίσκεται σε επίπεδο έδαφος.

21.10 Κασίκοβο

Είναι οικισμός πολύ κοντά στο χωριό **Καλάμι**

Μεσσηνίας. Πιθανόν από τη λέξη **κατσίκια** + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, που εκτρέφονταν κυρίως γίδια. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

21.11 Λεβέτσοβα (F)

Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **λεβέντου**, πληθυντικός **λεβέντσι** = λεβέντης, ες + **οβα** (**Λεβέντσοβα** > **Λεβέτσοβα**) και σημαίνει περιοχή που "βγάζει" λεβέντες.

21.12 Πάλοβα (F)

Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Πάλιοβα**, τότε πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **πάλι**^{ου} = άχυρο + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου καλλιεργούνται σιτηρά.

21.13 Σάιδοβα (F)

Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Σάντοβα** (> **Σάιντοβα** > **Σάιδοβα**), τότε ίδια εξήγηση με το **8.2**.

21.14 Σίτσοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Αλαγονία** Μεσσηνίας. Ίδια εξήγηση με το **4.13**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

21.15 Τρικότσοβα (F)

Εάν η αρχική ονομασία ήταν **Τρικότσοβα** > **Τρικότσοβα**, τότε πιθανόν σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή όπου συναντιούνται τρεις αυχένες, δεδομένου ότι **Κοσόβα**, όπως έχουμε αναφέρει στο **1.10** σημαίνει περιοχή σε αυχένα.

21.16 Τσέκοβα (F)

Πιθανόν από τη αλβανική λέξη **cek**(τσεκ) = η ξέρα + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή-οικισμός που βρίσκεται σε μέρος χωρίς πολλά νερά.

21.17 Τσίμοβα (F)

Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Τσέμοβα** > **Τσίμοβα**, τότε πιθανόν από την αλβανική λέξη **cem** (τσεμ) = ρυάκι με κρύο νερό σε βουνό + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που διαθέτει κρύα βουνίσια πηγή.

21.18 Χρύσοβα

Είναι το χωριό **Χρυσότοπος** Μεσσηνίας. Ίδια εξήγηση με το **6.7**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

22. Περιοχή Λακωνίας

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 82 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, εκ των οποίων τα 9 ανήκουν στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

22.1 Αράχοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Καρυαί** Λακωνίας. Ισχύουν όσα αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο **B**. Τέτοιο ακριβώς τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

22.2 Βάρσοβο

Είναι το χωριό **Αγία Ειρήνη** Λακωνίας, κοντά στη Σπάρτη. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **βαρόσε** (δάνειο από την τουρκική γλώσσα) = προάστιο + **οβο**.

Πράγματι, το εν λόγω χωριό βρίσκεται πολύ κοντά, σε απόσταση τριών (3) μόνο χιλιομέτρων από την καστροπολιτεία του Μιστρά, ήταν δηλαδή παλιά ένα προάστιο του Μιστρά. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

Όμως, ο "εφευρετικός" Fallmerayer το εν λόγω τοπωνύμιο το συσχέτισε με τη **Βαρσοβία** (!) και δεδομένου ότι και την Κρόκοβα της Αιγιαλείας τη συσχέτισε... ευφυώς με την **Κρακοβία** (!) μας έδειξε, με...

συνδυασμένο ισχυρό επιχείρημα, ούτε λίγο ούτε πολύ, ότι οι... Πολωνοί πριν σταθεροποιηθούν στη σημερινή τους θέση στην Ευρώπη, είχαν κάποτε περάσει από το Μοριά!

22.3 Δίχοβα

Βρίσκεται στη βορειοανατολική **Μάνη**. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Ντούχοβα > Ντίχοβα > Δίχοβα**, τότε πιθανόν από τη βλάχικη **ντούχ^{ου}** = φύσημα + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου φυσούν έντονα άνεμοι. Το εν λόγω μέρος είναι πεδινό, με θέα στο βάθος τη θάλασσα, στην ευρύτερη περιοχή του οποίου συμβάλλουν αυχένες, οι οποίοι ίσως προκαλούν ισχυρούς ανέμους στην εν λόγω περιοχή. Επίσης υπάρχει τοπωνύμιο (χωριό) **Dihovo** στη FYROM, κοντά στην περιοχή του **Μοναστηρίου (Bitoly)**. Είναι χτισμένο σε πεδινό μέρος στην έξοδο αυχένα που ίσως εκ του λόγου τούτου εμφανίζονται και εκεί ισχυροί τοπικοί άνεμοι.

22.4 Λιμπόχοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Ζαχαριά** Οιτύλου. Η ίδια εξήγηση με το **1.11**.

22.5 Νίκοβο

Σύμφωνα με τον M. Vasmer ήταν τοποθεσία στην περιοχή Καρδαμύλης. Εάν δεν σχετίζεται με το όνομα **Νίκος**, τότε πιθανόν:

α) από τη βλάχικη λέξη **νίκ^{ου}** = μικρός + **οβα**, που σημαίνει μικρός οικισμός.

β) από τη βλάχικη λέξη **νούκα** = καρδιά + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή-οικισμός όπου ευδοκούν οι καρδιές.

Υπάρχει τοπωνύμιο (πόλη) **Nikolovo** στη βόρεια Βουλγαρία κοντά στο Δούναβη, το οποίο σαφώς σχετίζεται με το ελληνικό όνομα Νικόλαος.

22.6 Ρόζοβα

Είναι το χωριό **Λεμονέα** Λακωνίας. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Ρότζοβα > Ρόζοβα**, τότε πιθανόν από τη λατινική λέξη **rogus** = φωτιά (στο γλωσσικό ιδίωμα της Αράχοβας Παρνασσού **ρότζ'** σημαίνει καμένο κομμάτι δάσους, προκειμένου να γίνει βοσκότοπος) + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που έχει καεί από πυρκαγιά. Πράγματι, η περιοχή του εν λόγω χωριού είναι ένα μεγάλο ξέφωτο (ρόγκι), που καλλιεργείται, ανάμεσα στην ευρύτερη κατάφυτη (δασώδη) περιοχή. Το τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

22.7 Σάντοβα (F)

Υδρωνύμιο στην περιοχή του Ταΰγετου. Ίδια εξήγηση με το 8.2.

22.8 Τσέροβα

Είναι το σημερινό χωριό **Δροσοπηγή** Γυθείου.

α) Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **τσέρ^{ou}** = είδος δρυός + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου φύεται αυτό το είδος δρυός. Η εξήγηση αυτή μπορεί να ευσταθεί, μόνο εάν στην περιοχή ευδοκίμωσε η δρυς.

β) Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Κέροβα (> Τσέροβα)**, τότε πιο πιθανόν από την αλβανική λέξη **kërr** = γυμνός, ξερός τόπος + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, χωρίς μεγάλη βλάστηση. Πράγματι, το εν λόγω χωριό είναι χτισμένο σε κορυφή γυμνού λόφου.

Επίσης, υπάρχει τοπωνύμιο **Τσέροβο**, το σημερινό χωριό **Κλειδί** Φλώρινας, το οποίο είναι μεν χτισμένο σε επίπεδη εδαφική λωρίδα, αλλά βρίσκεται ανάμεσα σε δυο γυμνούς βραχώδεις λόφους. Τέλος, υπάρχει τοπωνύμιο (πεδινή κωμόπολη) **Tserova Korìa** στην κεντρική Βουλγαρία. Εάν και το δεύτερο μέρος (**Korìa**) σχετίζεται με τη βλάχικη λέξη **χοάρα** = χωριό), τότε

αυξάνεται η πιθανότητα, ολόκληρη η ονομασία **Tserona Koria** να έχει βλάχικη προέλευση.

22.9 Χέρσοβα

Είναι το χωριό **Πύργος Διρού** Λακωνίας. Πιθανόν από την ελληνική **χέρσος** = ακαλλιέργητος τόπος, ξηρός, άγονος τόπος + **οβα** και σημαίνει ακαλλιέργητη κτηνοτροφική περιοχή. Πράγματι, το εν λόγω χωριό είναι χτισμένο σε επίπεδο μέρος της Μάνης όπου παλιότερα φαίνεται ήταν ακαλλιέργητο, λόγω του μη γόνιμου και μη αρδεύσιμου εδάφους. Επίσης, υπάρχει τοπωνύμιο **Χέρσοβο**, που είναι το σημερινό πεδινό χωριό **Χέρσον** Κιλκίς, το οποίο ίσως παλιά έμενε ακαλλιέργητο. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

23. Περιοχή Κρήτης

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 17 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, και κανένα δεν ανήκει στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

24. Περιοχή Κοζάνης - Γρεβενών

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 116 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, εκ των οποίων τα 14 ανήκουν στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

24.1 Βούρμποβο

Είναι το σημερινό χωριό **Ιτέα** Γρεβενών. Πιθανόν σύνθετη από την αλβανική λέξη **nur** = βούρκος - βουρκότοπος, τη βλάχικη λέξη **μπιά^{ov}** = πίνω + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που δεν έχει

νερά τρεχούμενα. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

24.2 Γιάκοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Μεσοπόταμο** Ανασελίτσας. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν:

α)**Γκιάκοβα**, πιθανόν από την αλβανική λέξη **gjak** = αίμα, αιματοχυσία, φονικό + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή-οικισμός όπου είχε συμβεί κάποια αιματοχυσία-φονικό από μάχη ή εκδίκηση.

β)**Γιάγκοβα**, πιθανόν από το όνομα **Γιάγκος** + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφικό χωριό με οικιστή κάποιο Γιάγκο.

Να σημειωθεί ότι υπάρχει τοπωνύμιο **Yakovo** στη νοτιοδυτική Βουλγαρία που ίσως σχετίζεται με κάποιον πρώτο οικιστή ή τσιφλικά ονόματι **Ιάκωβο**.

24.3 Γραμματίκοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Γραμματικό** Πτολεμαΐδας. Πιθανόν από την ελληνική λέξη **γραμματικός** + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός από όπου προήλθαν πολλοί μορφωμένοι άνθρωποι, είτε πήρε το όνομα του επειδή κάποτε ήταν διοικητικό κέντρο των γύρω χωριών. Κάτι ανάλογο δηλαδή που είχε συμβεί με το όνομα του χωριού **Γραμματικό**¹⁶ Αττικής.

Επίσης υπάρχει τοπωνύμιο (φροντισμένο χωριό με πολύ καλή ρυμοτομία) **Gramatikovo** στη νοτιοανατολική

¹⁶ Συγκεκριμένα: Η ονομασία του **Γραμματικού** Αττικής καθιερώθηκε επί τουρκοκρατίας. Ο μπέης της περιοχής έδρευε λίγο έξω από τον Μαραθώνα (στη σημερινή διασταύρωση της Λεωφόρου Μαραθώνα προς Σχινιά) όπου ο τοπικός συνοικισμός φέρει την ονομασία "Μπέη". Ο γραμματέας του έπασχε από άσθμα και για μεγάλο χρονικό διάστημα διέμενε στη περιοχή του Γραμματικού όπου το κλίμα ήταν πιο ξηρό από τη πεδιάδα του Μαραθώνα. Όποιος λοιπόν πήγαινε στον Μπέη και ζητούσε κάποιο χαρτί, αυτός τον παρέπεμπε στο "γραμματικό" του, έτσι καθιερώθηκε η ονομασία Γραμματικό.

Βουλγαρία κοντά στα σύνορα με την Τουρκία (Ανατολική Θράκη).

24.4 Δοβράτοβο

Σύμφωνα με τον M. Vasmer ήταν τοποθεσία στην περιοχή Γρεβενών. Εάν αρχικά ήταν **Ντομπράτοβο**, πιθανόν από τη σλαβική λέξη **ντόμπρο** = καλό + **οβο** και σημαίνει την ωραία - καλή κτηνοτροφική περιοχή - οικισμό. Υπάρχει επίσης τοπωνύμιο :

α) **Dobrono** (χωριό) στη δυτική Βουλγαρία.

β) **Dobrono** (χωριό) στη δυτική Σλοβενία, πολύ κοντά στα ιταλοσλοβενικά σύνορα.

24.5 Ζάλοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Τρίκωμο** Γρεβενών.

Σύμφωνα με τον **Αστέριο Ι. Κουκούδη** ("**Οι Μητροπόλεις και η διασπορά των Βλάχων**") το εν λόγω χωριό κατοικούσαν **Κουπατσαραίοι**, δηλαδή ελληνόφωνοι, που σύμφωνα με κάποιες απόψεις και αυτοί ήσαν αρχικά βλαχόφωνοι, αλλά με τα χρόνια αφομοιώθηκαν από τους ελληνόφωνους και χάθηκε μαζί η βλάχικη γλώσσα τους.

Ίδια εξήγηση με το **1.5**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

24.6 Λιμπίστοβο

Είναι ο **Αϊλιάς** Ανασελίτσας, το σημερινό χωριό **Άγιος Ηλίας** Καστοριάς. Ίδια εξήγηση με το **1.11**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

24.7 Λιμπόχοβο

Είναι η σημερινή **Βραχοπλαγιά** Ανασελίτσας, το σημερινό **Δίλοφο** Βοΐου. Η ίδια εξήγηση με το **1.11**.

24.8 Μπίσοβο

Είναι το χωριό **Δύσβατο**, που σήμερα λέγεται **Κυπαρίσσι**, Γρεβενών. Πιθανόν από την αλβανική λέξη **bish** = το αγρίμι, ο λύκος + **οβο** και σημαίνει

κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου γύρω υπάρχουν πολλά αγρίμια - λύκοι. Το εν λόγω χωριό είναι χτισμένο στις ανατολικές πλαγιές της Πίνδου με υψόμετρο 940μ., όπου τα αγρίμια δεν λείπουν. Υπάρχει επίσης το συναφές τοπωνύμιο **Μπίζοβο (Μπίσοβο > Μπίζοβο)**, είναι ο σημερινός οικισμός **Μεγαπλάτανος** του δήμου Αριδαίας. Το τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

24.9 Μπόζοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Πριόνια** Γρεβενών. Η ίδια εξήγηση με το **1.14**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

24.10 Ράχοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Πολύραχο** Κοζάνης. Ισχύουν όσα σχετικά αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο **Δ**.

24.11 Ριάχοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Παρόρειο**¹⁷ Γρεβενών. Ίδια εξήγηση με το **1.21**.

24.12 Σινίχοβο

Είναι το χωριό **Σχίνοβο**¹⁸ (σημερινό **Δεσπότης**) Γρεβενών. Εάν αρχικά ήταν **Σινιάκοβο > Σινιάχοβο > Σινίχοβο**, τότε πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **σινιάκ^{ov}** = πάχνη + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή όπου πέφτει συχνά πάχνη. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

24.13 Σίτοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Σιταράς** Γρεβενών. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Τσίτσοβο > Σίτσοβο > Σίτοβο**,

¹⁷ Σύμφωνα με τον **Α. Ι. Κουκούδη (Οι Μητροπόλεις και η διασπορά των Βλάχων)** το εν λόγω χωριό κατοικούσαν **Κουπατσαράιοι**.

¹⁸ Σύμφωνα με τον **Αστέριο Ι. Κουκούδη, ό.α.**, το εν λόγω χωριό κατοικούσαν **Κουπατσαράιοι**.

τότε ίδια εξήγηση με το **4.13**. Πράγματι, το εν λόγω χωριό βρίσκεται σε κορυφογραμμή, χτισμένο σε υψόμετρο 750μ. Να σημειωθεί ότι τοπωνύμιο (οικισμός) **Sitovo** υπάρχει και στη βορειοανατολική Βουλγαρία. Ο εν λόγω όμως οικισμός είναι πεδινός, οπότε η προέλευση του ονόματός του μάλλον είναι διαφορετική από αυτή του χωριού Σίτοβο Γρεβενών.

24.14 Σούλποβο

Είναι το σημερινό πεδινό χωριό **Άρδασσα** Πτολεμαΐδας. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Ζουλάποβο > Ζούλποβο > Σούλποβο**, τότε πιθανόν από την αλβανική λέξη **zullap** (είναι σε χρήση και στη βλάχικη [**ζλάπε**] και στην ελληνική) = αγρίμι, λύκος + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου πλησιάζουν πολλά αγρίμια. Πράγματι, το εν λόγω χωριό βρίσκεται πολύ κοντά στις ανατολικές υπώρειες του βουνού Άσκιου (Σινιάτσικου), οπότε η επίσκεψη αγριμιών σε αυτό ήταν πάντα δυνατή. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

25. Περιοχή Φλώρινας - Καστοριάς

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 165 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, εκ των οποίων τα 15 ανήκουν στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

25.1 Βίδοβα

Ήταν παλαιό χωριό, που το 1905 κατοικείτο από Τούρκους. Βρισκόταν δυτικά της **Διποταμίας** Καστοριάς κοντά στα ελληνοαλβανικά σύνορα. Η ίδια εξήγηση με το **17.5**.

25.2 Γκορνίτσοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Κέλη** Φλώρινας. Πιθανόν

από την αλβανική λέξη **gorre** = γκρεμός, τη βλάχικη λέξη **νίτσι** = καθόλου + **οβο** και σημαίνει ομαλή κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός χωρίς γκρεμούς και βάραθρα. Πράγματι, το εν λόγω χωριό είναι χτισμένο σε επίπεδο μέρος (κοιλάδα) σε αντίθεση με τους βραχώδεις γυμνούς λόφους που βρίσκονται εκατέρωθεν αυτού. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

25.3 Έλοβο

Είναι το ερειπωμένο χωριό **Ελατιά** Φλώρινας, που βρισκόταν νοτιοδυτικά της **Δροσοπηγής**, με υψόμετρο 1.040μ. Η ίδια εξήγηση με το **6.2**.

25.4 Ζέλοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Ανταρτικό** Φλώρινας. Η ίδια εξήγηση με το **1.5**.

25.5 Κομανίτσοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Λιθιά** Καστοριάς. Εάν αρχικά ήταν **Κουμανίτσοβο**, τότε πιθανόν από τις λέξεις: **Κουμάνοι** = τουρκικό φύλλο (τουρανικής καταγωγής), τη βλάχικη **νίτσι** = καθόλου + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, χωρίς Τούρκους (Κουμάνους). Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

Η αναφορά σε απουσία Κουμάνων στον οικισμό αυτό που θα κατοικείτο φαίνεται από Βλάχους, ίσως εξηγείται, εάν θεωρήσουμε ότι σε κάποια άλλα γειτονικά μέρη της Καστοριάς θα παρέμεναν ορισμένα "υπολείμματα" Κουμάνων πολεμιστών που έλαβαν μέρος στην κρίσιμη και σημαντική **μάχη της Πελαγονίας** (κοντά στην Καστοριά) το έτος 1259, στο πλευρό του νικητή Ιωάννη Παλαιολόγου κατά των Φράγκων του Μοριά και της Ρούμελης και των ιπποτών του Μάνφρεντ. Γνωρίζουμε ότι στη μάχη αυτή οι Κουμάνοι και οι

Ούγγροι τοξότες του Ιωάννη Παλαιολόγου χτύπησαν τα άλογα των Φράγκων ιπποτών και έτσι όλοι μάχονταν με τα σπαθιά τους. Μάλιστα, ο ηλικιωμένος βαρώνος της Καρύταινας **Γοδεφρείδος**, αν και ήταν χωρίς άλογο συνέχισε να μάχεται πεζός, και ο Παλαιολόγος, επειδή του έκαμε εντύπωση το θάρρος του, όρμησε στη συμπλοκή με το άλογό του, τον έσωσε από το θάνατο και τον αιχμαλώτισε με αξιοπρέπεια. Στην ίδια μάχη πιάστηκε αιχμάλωτος και ο **Βιλλαρδουίνος**, ενώ σκοτώθηκαν και οι τετρακόσιοι ιππότες του **Μάνφρεντ** της Ιταλίας.

25.6 Λέχοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Λέχοβο** Φλώρινας. Η ίδια εξήγηση με το **15.1**.

25.7 Λούδοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Κρύα Νερά** Καστοριάς. Πιθανόν από την αλβανική λέξη **luadh** (λουάδ) = λιβάδι + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που βρίσκεται σε λιβάδι. Πράγματι, το εν λόγω χωριό είναι χτισμένο μέσα σε κατάφυτη κοιλάδα, από την οποία κυλάει κάποιος παραπόταμος του Αλιάκμονα. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

25.8 Μαύροβο

Είναι το σημερινό χωριό **Μαυροχώρι** Καστοριάς. Από την ελληνική λέξη **μαύρος** + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου ίσως υπάρχουν φιά εδάφη. Πράγματι, το εν λόγω χωριό είναι χτισμένο κοντά στις όχθες της λίμνης Καστοριάς, επομένως η υπάρχουσα ιλύς με τα οργανικά της στοιχεία (υπολείμματα) θα έδιναν αυτό το χρώμα, οσάκις η υδατική στάθμη της λίμνης έπεφτε λόγω παρατεταμένης ξηρασίας. Επίσης, υπάρχει το **Μαύροβο** (σημερινό χωριό

Μαυρούδα) Λαγκαδά. Και αυτό το χωριό είναι χτισμένο κοντά σε λίμνη, η οποία λίγα χρόνια πριν αποξηράνθηκε ένεκα της ελονοσίας. Σήμερα, γίνεται προσπάθεια να δημιουργηθεί ξανά για περιβαλλοντικούς λόγους. Υπάρχει και τοπωνύμιο (χωριό) **Μαύροβο** στη βορειοδυτική περιοχή της FYROM, που βρίσκεται πάλι κοντά σε λίμνη, στη λεγόμενη **λίμνη Μαύροβου**.

25.9 Ορέχοβο

Είναι το χωριό **Πυξός** Φλώρινας που σήμερα είναι ακατοίκητο. Λεγόταν και **Ράχοβα**. Η ονομασία **Ορέχοβο** πρέπει κατά τη γνώμη μας να είναι μεταγενέστερη (στην προσπάθεια να εξισλαβιστεί το τοπωνύμιο [από τη σλαβική λέξη **οραχ** = καρυδιά + **οβο**]), διότι όλη η γύρω περιοχή ανάμεσα στις Λίμνες Πρέσπες είναι κατάφυτη από δάση άλλων δένδρων και όχι από καρυδιές, στις οποίες παραπέμπει η εν λόγω ονομασία. Επιπλέον δε, το εν λόγω χωριό βρισκόταν στην κορυφή (στη ράχη) το ορεινού όγκου ανάμεσα στη Μικρή και τη Μεγάλη Πρέσπα και άρα οι ονομασίες **Ράχοβα** ή **Ράχοβο** είναι πιο πιθανές.

Υπάρχει βεβαίως τοπωνύμιο :

α) **Gorno Orehovo** στη FYROM, κοντά στην πόλη **Μοναστήρι (Bitola)**, χτισμένο στα ριζά απότομης ορεινής πλαγιάς, δίπλα στα ελληνοσκοπιανά σύνορα.

β) **Orehovo** (πεδινό χωριό) στη Ανατολική Σλοβενία, δίπλα ακριβώς στις όχθες του ποταμού **Σάβα**.

25.10 Ράκοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Κρατερό** Φλώρινας. Ισχύουν όσα σχετικά αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο **Δ**.

25.11 Στίρκοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Πλατύ** Φλώρινας, δίπλα στις Πρέσπες. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Στίρκοβα**,

τότε πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **στρικόρ^{ου}** = στραγγίζω + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, που αποστραγγίζει την ανάντη περιοχή. Πράγματι, από το εν λόγω χωριό περνούν τέσσερα ρέματα, τα οποία συμβάλλουν σε τάφρους και αποστραγγίζουν τα νερά της ανάντη ορεινής περιοχής προς τη Μικρή Λίμνη Πρέσπα. Το τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

25.12 Τέρνοβο

Είναι το χωριό **Πράσινο** Φλώρινας. Η ίδια εξήγηση με το **1.26**.

25.13 Τσέροβο

Είναι το σημερινό χωριό **Κλειδί** Φλώρινας. Η ίδια περίπτωση με **22.7**.

25.14 Τσιρίλοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Άγιος Νικόλαος** Καστοριάς. Πιθανόν από το όνομα **Κύριλλος** + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός με πρώτο οικιστή ή τσιφλικά κάποιον ονόματι **Κύριλλο**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

25.15 Τύρνοβο

Είναι το χωριό **Αγκαθωτό** Φλώρινας, δίπλα στη Μικρή Πρέσπα, το οποίο δεν υφίσταται σήμερα. Η ίδια εξήγηση με το **1.26**.

26. Περιοχή Πέλλας - Κιλκίς

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 94 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, εκ των οποίων τα 19 ανήκουν στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

26.1 Βλάδοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Άγρας** Έδεσσας. Εάν

αρχικά η ονομασία ήταν ήταν **Βλάντζοβο > Βλάντοβο > Βλάδοβο**, τότε πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **βλάντζα** = υγρασία + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή-οικισμός, όπου επικρατεί υγρασία. Πράγματι, η περιοχή έχει αυξημένη υγρασία, λόγω του εκεί υδροβιότοπου. Το τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

26.2 Γιαννάκοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Γιαννακοχώρι** Έδεσσας. Από το όνομα **Γιαννακός** + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που φέρει, ίσως, το όνομα του πρώτου οικιστή του. Το εν λόγω χωριό πιθανόν να ήταν παλιό τσιφλίκι.

26.3 Δάμποβο

Είναι το σημερινό πεδινό χωριό **Βαλτοτόπι** Κιλκίς. Πιθανόν από την αλβανική λέξη **dhemb** (δεμπ) = υποφέρω + **οβο** (**Δέμποβο > Δάμποβο**) και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που υποφέρει από κάποιο παράγοντα π. χ. περιβαλλοντικό. Τον εν λόγω ισχυρισμό ενισχύει και το σημερινό όνομα του χωριού (**Βαλτοτόπι**), που δείχνει ότι παλιά οι άνθρωποι εκεί, θα υπέφεραν από ελονοσία λόγω στάσιμων νερών, δεδομένου ότι δίπλα από εκεί περνάει ο Αξιός ποταμός, ενώ από την άλλη πλευρά του χωριού διέρχεται κάποιος άλλος παραπόταμος, οπότε κατακλυζόταν για πολύ καιρό η υπόψη περιοχή. Υπάρχει επίσης τοπωνύμιο (πόλη πεδινή) **Dabovo** στη κεντρική Βουλγαρία.

26.4 Κονίκοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Δυτικόν** (πρώην **Στίβα**) Γιαννιτσών. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Κονίσκοβο**, τότε πιθανό προέρχεται από το γνωστό τοπωνύμιο **κόνισκος** + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που βρίσκεται σε αυχένα.

Η ονομασία **κόνισκος**, σύμφωνα με τον Σωκράτη Λιάκο, προέρχεται από τα: **canana** = τάφος - όρυγμα, **chanecia** = υπόγειο όρυγμα **chinsica** = κρυψώνα - υπόγειο κοίλωμα της μεσαιωνολατινικής (βλάχικης), οπότε **Κονίκοβο** σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, που βρίσκεται σε κάποιο φυσικό κοίλωμα - αυχένα. Πράγματι, στις παρυφές του χωριού περνάει παραπόταμος του Αξιού - και διευρύνεται η κοίτη του εν είδει αυχένα - που πηγάζει από την περιοχή της Γουμένισσας. Τέτοιο ακριβώς τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο. Να σημειωθεί ότι στα νότια της Δημοκρατίας των Σκοπίων, κοντά στα ελληνοσκοπιανά σύνορα υπάρχουν δίπλα - δίπλα τοπωνύμια **konsko** και **Konjsko** που βρίσκονται στην ίδια όχθη ενός μεγάλου σε μήκος αυχένα.

26.5 Κοσίνοβο

Είναι το σημερινό πεδινό χωριό **Πολύπετρο** Κιλκίς. Η ίδια εξήγηση με το **1.10**.

26.6 Κρουτσέλοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Κερασιές** Έδεσσας. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **κρούτσε** = σταυρός + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που βρίσκεται σε σταυροδρόμι. Πράγματι, το εν λόγω χωριό βρίσκεται σε σταυροδρόμι από νότια προς τα βόρεια (δηλαδή Έδεσσα - Κέλη / Βεύη προς Φλώρινα) και από τη δυτική Πέλλα προς την ανατολική Πέλλα (δηλαδή Άρνισσα - Αριδαία). Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

26.7 Λέσκοβο

Μετονομάστηκε σε **Τρία Έλατα**. Ήταν οικισμός της κοινότητας **Αρχαγγέλου**, της επαρχίας Αλμωπίας που ερήμωσε μετά τον εμφύλιο πόλεμο.

Υπάρχει επίσης τοπωνύμιο:

α) **Leskovo** (πεδινό χωριό). Βορειοανατολική Βουλγαρία.

β) **Leskovo** (ορεινό χωριό σε ευρύ αυχένα) στην ανατολική Σερβία.

γ) **Λεσκοβίκι** (ορεινό χωριό) στη νότια Αλβανία, κοντά στα ελληνοαλβανικά σύνορα.

δ) **Leskoec** στη νοτιοδυτική FYROM, κοντά στη λίμνη Οχρίδα.

Επομένως, η ρίζα του εν λόγω τοπωνυμίου πρέπει να είναι σλαβική. Να σημειωθεί ότι στη σλοβενική και σλοβακική γλώσσα υπάρχει λέξη **lesk** = λάμψη. Σε αυτή την περίπτωση η ονομασία **Λέσκοβο** σημαίνει μέρος ευήλιο - φωτεινό.

26.8 Μπάχοβο

Είναι το σημερινό πεδινό χωριό **Πρόμαχοι** Πέλλας. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Μπάγκοβο** (> **Μπάκοβο** > **Μπάχοβο**), τότε πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **μπάγκ**^{ου} = κείτομαι, ξαπλώνω + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που βρίσκεται σε οριζόντια τοποθεσία σε σχέση με τους γύρω λοφώδεις σχηματισμούς. Πράγματι, το εν λόγω χωριό είναι χτισμένο σε επίπεδη θέση στα ριζά, δηλαδή αμέσως κάτω από τις νότιες υπώρειες του βουνού **Βόρας** (Καϊμακτσάλαν). Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

26.9 Μπίζοβο

Μετονομάστηκε σε **Μεγαπλάτανος**. Σήμερα είναι οικισμός του δήμου Αριδαίας, του νομού Πέλλας. Η ίδια εξήγηση με το **24.8**. Το τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

26.10 Όσλοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Παναγίτσα** Πέλλας. Πιθανόν από τις βλάχικες λέξεις **ουσα** = θύρα, στόμιο,

λοκ^{ου} = έδαφος, χώρα, τόπος + **οβο** (**ουσλόκοβο** > **οσλόκοβο** > **όσλοβο**) και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που βρίσκεται στην είσοδο - στόμιο αυχένα. Πράγματι, το εν λόγω χωριό είναι χτισμένο στην είσοδο αυχένα που σχηματίζουν δυο υψηλοί βραχώδεις λόφοι. Το τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

26.11 Όστροβο

Είναι η σημερινή πεδινή κωμόπολη **Άρνισσα** Πέλλας. Η ίδια εξήγηση με το **7.10**.

26.12 Πέτροβο

Είναι το σημερινό πεδινό χωριό **Άγιος Πέτρος** Γουμένισσας. Από το κύριο όνομα **Πέτρος** + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή-οικισμός, που φέρει το όνομα του πρώτου οικιστή ή τσιφλικά, ονόματι **Πέτρου**.

26.13 Ρίζοβο

Είναι το σημερινό πεδινό χωριό **Ριζό** Έδεσσας. Πιθανόν από την ελληνική λέξη **ρίζα** + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή-οικισμός, που βρίσκεται στα ριζά λόφου. Πράγματι, το εν λόγω χωριό είναι χτισμένο στα ριζά λόφου. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

26.14 Ρόδοβο

Σύμφωνα με τον M. Vasmer ήταν τοποθεσία στην περιοχή Ενωτίας (Αλμωπίας). Η αρχική ονομασία του υπόψη τοπωνυμίου πρέπει να ήταν **Ρόντοβο**.

Ο **Αστέριος Ι. Κουκούδης** ("**Οι Μητροπόλεις και η διασπορά των Βλάχων**") αναφέρει: "Το 1856, οι κομματικές αντιπαραθέσεις για κοινοτικό έλεγχο που ξέσπασαν ανάμεσα στους κατοίκους της Σαμαρίνας, οδήγησαν τη χαμένη παράταξη (τους "**Μπατούτς**" = χαμένους) σε έξοδο σε διάφορες περιοχές: Βέρμιο, Κατερίνη αλλά και Μπεράτι Αλβανίας. Κάποιος όμως

αριθμός οικογενειών κατευθύνθηκε στις πλαγιές του Καϊμακτσαλάν, βόρεια της Έδεσσας. Καθώς οι περισσότεροι από αυτούς τους φυγάδες ήσαν νομαδοκτηνοτρόφοι, είχαν ανάγκη από θερινά λιβάδια για τα κοπάδια τους. Έτσι κατά διάρκεια του β' μισού του 19^{ου} αιώνα δημιούργησαν μια θερινή καλυβική εγκατάσταση στη **Ρόντοβα**, στην περιοχή του σημερινού χωριού **Άνω Κορυφή** Αλμωπίας, δίπλα στην προϋπάρχουσα καλυβική εγκατάσταση μιας ομάδας Γραμμουσιάνων (δηλαδή από το Γράμμο) Βλάχων”.

Η εξήγηση λοιπόν του εν λόγω τοπωνυμίου πιθανόν να είναι η βλάχικη λέξη **ρούντ^{ου}** = αρίστης ποιότητας μαλλί προβάτου + **οβο** (**Ρούντοβο** > **Ρόντοβο** > **Ρόδοβο**) και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου παράγεται αρίστης ποιότητας μαλλί προβάτου. Το τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

26.15 Ροσίλοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Ξανθόγεια** Έδεσσας. Πιθανόν από τις βλάχικες λέξεις: **ρούσος** = ξανθοκόκκινος (από τη λατινική **russus**), **ιλ** = λαγόνα (λεκάνη) + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που βρίσκεται σε επίπεδη έκταση (μικρή λεκάνη) με έδαφος κιτρινωπό. Πράγματι, το εν λόγω χωριό βρίσκεται σε στενή επίπεδη έκταση (μικρή λεκάνη) πίσω από την Άρνισσα και ίσως το έδαφός του είναι κιτρινωπό από ό,τι δείχνει και το σύγχρονο όνομα του υπόψη χωριού. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

26.16 Σέχοβο

Είναι το σημερινό πεδινό χωριό **Ειδομένη** Γουμένισσας, ακριβώς δίπλα από τα ελληνοσκοπιανά σύνορα. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Σέκοβο** > **Σέχοβο**, τότε πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **σέκ^{ου}** = ξηρός + **οβο**

και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή-οικισμός, που δεν έχει πολλά νερά.

Ίσως το χωριό αυτό θεωρείται ξηρό συγκρινόμενο με τις γύρω τοποθεσίες που διαθέτουν πολλά νερά, καθόσον διέρχονται απ' εκεί ο Αξιός ποταμός και ένας παραπόταμός του. Υπάρχει, επίσης, τοπωνύμιο **Sehovo** (μικρός οικισμός χτισμένος πάνω σε κορυφή λοφοσειράς) στη δυτική Σερβία.

26.17 Τέχοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Καρυδιά** Έδεσσας. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **τεάκα** = θήκη + **οβο** (**Τεάκοβο** > **Τέκοβο** > **Τέχοβο**) και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός σε βαθύ κοίλωμα ή σε βαθύ αυχένα. Πράγματι, το εν λόγω χωριό βρίσκεται κατά μήκος του πυθμένα βαθιού αυχένα σαν να βρίσκεται σε θήκη. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

26.18 Τσερνέσοβο

Είναι το σημερινό πεδινό χωριό **Γαρέφειο** Αλμωπίας. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **τσέρνου** = κοσκινίζω **έσ^{ου}** = εξέρχομαι + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, όπου υπάρχει στην έξοδο μεγάλο αλώνι για κοσκίνισμα σιτηρών ή θέση όπου γίνεται διαλογή αδρανών υλικών από φερτά ποταμού. Πράγματι, το εν λόγω χωριό βρίσκεται κοντά σε κάποιο ποτάμι που κατεβάζει από τα βουνά πολλά φερτά υλικά, κατάλληλα, μετά από κοσκίνισμα και διαλογή, για οικοδομικά υλικά. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

26.19 Τσιγάροβο

Είναι το σημερινό πεδινό χωριό **Άνυδρος** Γουμένισσας. Από τη λέξη **τσιγάρο** + **οβο** και σημαίνει

περιοχή - οικισμός όπου καλλιεργούνται καπνά. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

27. Περιοχή Θεσσαλονίκης - Βέροιας - Χαλκιδικής.

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 152 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, εκ των οποίων τα 30 ανήκουν στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

27.1 Αμάτοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Άσπρος** Κιλκίς. Πιθανόν από τις βλάχικες λέξεις **αμ^{ου}** = έχω, **άτ^{ου}** = άλογο + **οβο** και σημαίνει την κτηνοτροφική περιοχή - οικισμό όπου έχει άλογα. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

27.2 Βόσοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Σφηκιά** Βέροιας. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Βόζοβα**, τότε πιθανόν από την αλβανική λέξη **voz** = ρυάκι + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, όπου υπάρχει κάποιο ρυάκι. Πράγματι, το εν λόγω χωριό βρίσκεται ανάμεσα σε δυο αυχένες που χύνουν τα νερά τους δίπλα στον Αλιάκμονα. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

27.3 Ζάροβα

Είναι το σημερινό χωριό **Νικόπολη** Λαγκαδά. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Σάροβα**, τότε πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **σάρ^{ου}** = πηδών + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου οι κάτοικοι είναι αναγκασμένοι λόγω κάποιων εμποδίων π. χ. ρεματιών να

πηδούν, προκειμένου να φτάσουν ή να αφήσουν την εν λόγω περιοχή - οικισμό. Πράγματι, το εν λόγω χωριό είναι στενά περικυκλωμένο (κατά 80% περίπου) από ρεματιές, επομένως οι κάτοικοι το χειμώνα λόγω των μεγάλων υδάτινων παροχών θα ήσαν αναγκασμένοι, τα παλιότερα χρόνια, να πηδούν τα ρέματα αυτά, για να βρεθούν στο χωριό ή να απομακρυνθούν από αυτό. Το τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

27.4 Θεοδώροβο

Είναι το σημερινό χωριό **Θεοδώρειο** Σερρών. Από το κύριο όνομα **Θεόδωρος** + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, με πρώτο οικιστή ή τσιφλικά κάποιον ονόματι **Θεόδωρο**.

27.5 Κόκοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Πολύδενδρο** Ημαθίας. Η ίδια εξήγηση με το **17.10**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

27.6 Κούσοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Κοκκινιά** Κιλκίς. Η ίδια εξήγηση όπως στο **1.10**.

27.7 Λέλοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Άγιος Αντώνιος** Κιλκίς. Η ίδια εξήγηση με το **3.2**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

27.8 Λιαρίγκοβα

Είναι η σημερινή κωμόπολη **Αρναία** Χαλκιδικής. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Λιαρούγκοβα** τότε πιθανόν:
α) Από τις βλάχικες λέξεις: **λιά^{ου}** = λαμβάνω, **ρούγκ^{ου}** = βάτος, άγρια τριανταφυλλιά + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου φύονταν πολλά βάτα ή αγριοτριανταφυλλιές.

β) Από τις βλάχικες λέξεις: **λιά^{ου}** = λαμβάνω, **ρούγκα** =

μισθός + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που απασχολούσε εργαζόμενους σε κτηνοτροφικές ασχολίες ή δασικές (λόγω του γειτονικού βουνού Χολομώντα) ή ακόμα και γεωργικές. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

27.9 Λόκοβα

Σύμφωνα με τον Max Vasmer το εν λόγω τοπωνύμιο βρισκόταν κάπου κοντά στο Στρυμόνα. Η ίδια εξήγηση όπως στο 7.7.

27.10 Ματσικόβο

Είναι το σημερινό χωριό **Εύζωνοι** Κιλκίς. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **ματσιούκα** = ρόπαλο + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου φύονται δέντρα κατάλληλα για την κατασκευή ραβδιών. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

27.11 Μαύροβο

Είναι το σημερινό χωριό **Μαυρούδα** Λαγκαδά. Η ίδια εξήγηση με το 25.8.

27.12 Μουτούλοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Μεταξοχώρι** Κιλκίς. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Μουτσούλοβο**, τότε πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **μουτσιλέσκου** = λερώνω με ακάθαρτο νερό ή λάσπη + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφικός οικισμός που γεμίζει εύκολα με λασπόνερα. Πράγματι, γύρω από το εν λόγω χωριό περνούν πολλά ρέματα, που κάποιες χρονικές περιόδους πλημμυρίζουν τη γύρω πεδινή περιοχή. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

27.13 Μπέροβα

Είναι το σημερινό χωριό **Βερτίσκος** Θεσσαλονίκης. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **μπεάρε** = η πόση + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός με πολλά

νερά. Πράγματι, η περιοχή του Βερτίσκου¹⁹ παρουσιάζει τραχύ ανάγλυφο με έντονες εναλλαγές ομαλών και απότομων πτυχώσεων, το οποίο διασχίζεται από μεγάλο αριθμό ρεμάτων και χαραδρών. Επομένως, είναι περιοχή πλούσια σε νερά.

27.14 Μπουγαρίοβο

Είναι το χωριό **Καραβία** (σήμερα **Νέα Μεσημβρία**) Θεσσαλονίκης. Πιθανόν από την τούρκικη λέξη **μπούγα** = ταύρος + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου εκτρέφονταν ταύροι. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

27.15 Μύροβο

Είναι το σημερινό χωριό **Ελληνικό** Κιλκίς. Η ίδια εξήγηση με το **7.9**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

27.16 Πόζοβο

Σύμφωνα με τον M. Vasmer το εν λόγω τοπωνύμιο βρισκόταν κάπου κοντά στη λίμνη Βόλβη. Εάν αρχικά ήταν **Μπούζοβο** > **Μπόζοβο** > **Πόζοβο**, τότε η ίδια εξήγηση με το **1.14**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

27.17 Πόποβο

Είναι το σημερινό χωριό **Μυριόφυτο** Κιλκίς. Η ίδια εξήγηση με το **1.20**.

27.18 Ράχοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Ραχιά (Ράχη)** Βέροιας. Ισχύουν όσα σχετικά αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο **Δ**.

¹⁹ Αξίζει να σημειωθεί η αναφορά του αξιωματικού **Κλ. Μπουλαλά** που έλαβε μέρος στον ελληνοβουλγαρικό πόλεμο (*“Ιστορία 2^{ου} Συντάγματος Πεζικού 1912-1913, 1918-1919, 1920”*) ότι η **Μπέροβα** ήταν ελληνικό χωριό στα χρόνια του ελληνοβουλγαρικού πολέμου. Συγκεκριμένα, ο Κλ. Μπουλαλάς γράφει σχετικά : “[...]Τα τμήματά μας προχωρούν και φτάνουν στη **Μπέροβα**, ελληνικό χωριό, που παρέδωκε προ ολίγου στις φλόγες ο εχθρός [...]”.

27.19 Ρεάχοβο

Σύμφωνα με τον M. Vasmer, το εν λόγω τοπωνύμιο βρισκόταν κοντά στη Ρεντίνα Θεσσαλονίκης. Εάν αρχικά ή ονομασία ήταν **Ριάχοβο**, τότε ισχύει η ίδια εξήγηση με το **1.21**.

27.20 Ρόμποβο

Είναι το σημερινό χωριό **Ροδώνας** Κιλκίς. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **ρούϊμπ^{ou}** = το φυτό ερυθρόδανον, κοινώς ριζάρι + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου ευδοκimeί το ριζάρι, κατάλληλο για παραγωγή κόκκινης χρωστικής ουσίας απαραίτητης, παλιά, για την κόκκινη βαφή νημάτων.

Επίσης υπάρχει:

α) τοπωνύμιο (πεδινό χωριό) **Robovo**, στη νοτιοανατολική Βουλγαρία, κοντά στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα.

β) τοπωνύμιο (πεδινό χωριό) **Robovo**, στη νοτιοανατολική περιοχή της FYROM, κοντά στα ελληνοσκοπιανά σύνορα.

27.21 Σέσλοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Σεβαστό** Κιλκίς. Πιθανόν από την αλβανική λέξη **shesh** = πλατύ μέρος + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός με επίπεδη εδαφική διαμόρφωση. Πράγματι, το εν λόγω χωριό βρίσκεται σε πεδινό έδαφος. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

27.22 Σαλαμούροβο

Χωριό στην πεδιάδα της Θεσσαλονίκης, το οποίο υπαγόταν στη **Χαλάστρα**. Στα χρόνια της τουρκοκρατίας λεγόταν **Σοαρί Ομέρ**. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη (είναι σε χρήση και στην ελληνική) **σαλαμούρα** = άλμη + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που είναι κοντά στη θάλασσα και άρα αλμυρότοπος.

Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

27.23 Σοκόλοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Παραπόταμος** Σιδηροκάστρου. Πιθανόν από την αλβανική λέξη **sokol** = γεράκι, πετρίτης και μεταφορικά το ατρόμητο παλικάρι + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου υπάρχουν πολλά γεράκια ή που "βγάζει" ατρόμητα παλικάρια (η τελευταία εξήγηση πιο πιθανή).

Επίσης υπάρχει :

α)τοπωνύμιο (στην κορυφή λοφοσειράς) **Sokolov Kamen** στην περιοχή της FYROM.

β)τοπωνύμιο (βιομηχανική περιοχή) **Sokolovo** στην κεντρική Βουλγαρία.

27.24 Σούλοβο

Είναι το σημερινό πεδινό χωριό **Σκεπαστό** Λαγκαδά. Πιθανόν από την αλβανική λέξη **sul** = ορμών, ρίχνομαι, χύνομαι + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου χύνονται πολλά νερά. Πράγματι, στην περιοχή το εν λόγω πεδινού χωριού κατεβαίνουν πολλά ρέματα, τα οποία χύνονται στην κοντινή λίμνη της **Μαυρούδας**, που σήμερα είναι αποξηραμένη. Υπάρχει τοπωνύμιο (σε βαθύ αυχένα) **Sulove** στη νότια Αλβανία.

27.25 Σούρλοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Αμάραντα** Κιλκίς. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **σούρλα (σουϊάρα)** = φλογέρα, σφυρίχτρα + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που βρίσκεται σε μέρος ή περιοχή, η οποία διαθέτει καλάμια ή δέντρα κατάλληλα για την κατασκευή φλογέρας, σφυρίχτρας. Πράγματι, το εν λόγω πεδινό χωριό βρίσκεται κοντά στη λίμνη Δοϊράνη, μέσα και κοντά στο οποίο κυλούν ρέματα με μικρή - ήπια κλίση (κατάλληλες θέσεις για καλάμιώνες) που καταλήγουν στην εν λόγω λίμνη. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει

εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

27.26 Σπάντσοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Λατόμι (Λατομείο)** Κιλκίς. Πιθανόν από την αλβανική λέξη **shratin** = πλαγιά, λοφίσκος, κατηφορικό μέρος + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου έχει επικλινή εδαφική διαμόρφωση. Πράγματι, το εν λόγω χωριό είναι χτισμένο κάτω από λόφο που ξεχωρίζει στο γύρω κάμπο. Το τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

27.27 Στρέζοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Αργυρούπολη** Κιλκίς. Η ίδια εξήγηση με το **17.14**.

27.28 Τόχοβα

Είναι το χωριό **Παλιονέλληνη** (σημερινό **Τρίλοφος**) Κατερίνης. Εάν είναι παραφθορά της λέξης **τόκοβα**, τότε πιθανόν από την αλβανική λέξη **τόκ** = μαζί + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμό που περικλείει μια κάποια ενότητα. Πράγματι, το εν λόγω χωριό είναι χτισμένο πάνω σε τρεις λοφοσειρές, οι οποίες ξεχωρίζουν από δυο αυχένες, που συνδέονται στο ένα άκρο τους εν είδει εδαφικής τριάινας εξ ου και το σημερινό όνομα Τρίλοφος. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

27.29 Τρίγλοβο

Είναι το σημερινό πεδινό χωριό **Τριλοφιά** Βέροιας. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Τρίκλοβο**, τότε πιθανόν από την αλβανική λέξη **trikul** = τρίκρανο + **οβο**, και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου υπάρχουν τρία ρέματα, τα οποία συμβάλλουν και δημιουργούν την εικόνα υδατικού τρίκρανου. Πράγματι, το εν λόγω χωριό έχει, πίσω του ακριβώς, τρεις λόφους που με τους αυχένες τους μοιάζουν με τρίκρανο, εξ ου και το

σημερινό όνομα Τριλοφιά. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

27.30 Χέρσοβο

Είναι το σημερινό πεδινό χωριό **Χέρσον** Κιλκίς. Η ίδια εξήγηση με το **22.8**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

28. Περιοχή Σερρών - Νιγρίτας - Σιδηροκάστρου.

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 111 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, εκ των οποίων τα 16 ανήκουν στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο.

28.1 Βράνκοβο

Είναι το χωριό **Κάτω Καρυδιά** (οικισμός του σημερινού χωριού **Άγγιστρου**) Σιδηροκάστρου, που σήμερα δεν υφίσταται.

α)Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Μπράνκοβο**, τότε πιθανόν από το σλαβικό όνομα **Бранко(Μπράνκο) + οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που έχει πάρει το όνομά της από κάποιον πρώτο οικιστή ονόματι **Бранко (Μπράνκο)**.

β)Πιθανόν από τις παλαιοσλαβικές λέξεις **βραν** = πάλη, μάχη, **κόβιλα** = ίππος + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου συνέβη σκληρή ιππομαχία.

γ)Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Βάρκοβο > Βάργκοβο > Βράγκοβο > Βράνκοβο**, τότε πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **βαρκό** = μέρος που κρατάει νερά, τέλμα + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός σε εδαφικό κοίλωμα που οποίο κρατάει νερά. Υπάρχει επίσης τοπωνύμιο (μικρός οικισμός) **Brankovo** στη νότια Σλοβενία, κοντά στα κροατικοσλοβενικά σύνορα.

28.2 Γρίζοβο

Σύμφωνα με τον M. Vasmer το εν λόγω τοπωνύμιο βρισκόταν κοντά στη **Ζίχνη** Σερρών. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Γκρίγκιοβο > Γκρίτζιοβο > Γκρίζοβο**, τότε πιθανόν από την αλβανική λέξη **grigj** = κοπάδι, ποιμνιο, αγέλη + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή με πολλά κοπάδια. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

28.3 Ζηλιάχοβα

Σε βυζαντινά έγγραφα αναφέρεται μια πόλη με το όνομα **Ζελίχοβα, Ζιλίχοβα ή Ζηλιάχοβα**, που βρίσκονταν σε μικρή απόσταση από την τοποθεσία της σημερινής Νέα Ζίχνης. Η ίδια εξήγηση με το **4.7**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

28.4 Καρλίκοβα

Είναι το σημερινό πεδινό χωριό **Μικρόπολη** Δράμας. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **καρλίγκ^{ου}** = ποιμενικό ραβδί + **οβα** (**Καρλίγκοβα > Καρλίκοβα**) και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου βρίσκονται δέντρα κατάλληλα για την κατασκευή ποιμενικών ραβδιών. Να σημειωθεί ότι το χωριό αυτό βρίσκεται στα ριζά των ανατολικών κατάφυτων υπωρειών του Μενοίκιου όρους όπου είναι φυσικό να υπάρχουν δέντρα, τα οποία δίνουν ξύλα κατάλληλα για ποιμενικά ραβδιά.

Υπάρχει επίσης τοπωνύμιο (κωμόπολη) **Karlukovo** στη δυτική Βουλγαρία. Κατά την άποψη των Βουλγάρων της περιοχής υπάρχουν δύο θεωρίες σχετικά με την προέλευση του ονόματος "**Karlukovo**". Σύμφωνα με την πρώτη, προέρχεται από το όνομα του **Kral Luko** (**Βασιλιάς Luko**). Σύμφωνα με τη δεύτερη, η οποία ακούγεται πιο πιθανή (κατά την άποψή τους πάντα)

προέρχεται από την τουρκική λέξη **kartal** = αετός (!) Αρχικά, εκεί υπήρχαν δυο χωριά το **Gorno Karlukovo** και το **Dolno Karlukovo**. Ο πληθυσμός της Dolno Karlukovo εξορίστηκε από το χωριό κατά τη διάρκεια της οθωμανικής κυριαρχίας και το Gorno Karlukovo μετακόμισε στη γη όπου είναι το σημερινό Karlukovo.

Από τα παραπάνω αναφερθέντα προκύπτει ότι τα δυο τοπωνύμια, δηλαδή το ελληνικό **Καρλικοβα** και το βουλγαρικό **Karlukovo** δεν σχετίζονται, εκτός και εάν θεωρηθεί ότι συνδέονται μέσω βλάχικης εποίκησης.

28.5 Κίρτσοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Καρυδοχώρι** Σιδηροκάστρου. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **κιρίτα** = δύση + **οβο** (**Κιρίτοβο** > **Κίρτοβο** > **Κίρτσοβο**) και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου δύει γρήγορα ο ήλιος. Πράγματι, το εν λόγω ορεινό χωριό βρίσκεται μέσα σε κατηφορικό αυχένα με αποτέλεσμα να δύει ο ήλιος εκεί πιο νωρίς. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

28.6 Κρούσοβο

Είναι το σημερινό πεδινό χωριό **Αγλαδοχώρι** Σιδηροκάστρου. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **κρούσ^{ου}** = μουσμουλιά + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου φύεται η μουσμουλιά. Παρότι, γλωσσικά, η ερμηνεία αυτή είναι βολική εν τούτοις δεν φαίνεται πιθανή. Πιο σωστή ερμηνεία ίσως είναι αυτή που στηρίζεται στη βλάχικη λέξη **κρούτσε** = σταυρός, διότι το εν λόγω χωριό το διασχίζει το ρέμα της περιοχής. Επομένως, είναι πιθανόν αρχικά η ονομασία του εν λόγω τοπωνυμίου να ήταν **Κρούτσεβο** > **Κρούτσοβο** > **Κρούσοβο**.

Επίσης, υπάρχει:

α) τοπωνύμιο (χωριό) **Krushevo** στη νότια Βουλγαρία, το οποίο διασχίζεται από ρεματιά που συμβάλλει, κατάντη του χωριού, σε μεγαλύτερο ποτάμι.

β) τοπωνύμιο (πόλη) **Krushevo** στη Δημοκρατία των Σκοπίων, η οποία επίσης διασχίζεται από αυχένα (ρέμα).

28.7 Λέχοβο

Είναι το παλαιό χωριό **Κρασοχώρι** Σιδηροκάστρου. Η ίδια εξήγηση με το 15.1.

28.8 Πούρσοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Ανθοχώρι** Δράμας. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Μπούρτσοβα > Μπούρσοβα > Πούρσοβα**, τότε πιθανόν σχετίζεται με τη βλάχικη λέξη **μπουρτσίρε** = βράχος + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που είναι πάνω ή κοντά σε βραχώδες έδαφος. Πράγματι, το εν λόγω χωριό έχει χτιστεί στα ριζά βραχώδους λοφοσειράς, ενώ κατάντη του απλώνεται η μεγάλη πεδιάδα της Δράμας. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

28.9 Ράδοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Χαρωπό** Σιδηροκάστρου. Πιθανόν από τη βουλγαρική λέξη **ράντοστ** = χαρά + **οβο** και σημαίνει όμορφη κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που σου δημιουργεί αίσθημα χαράς. Υπάρχει επίσης τοπωνύμιο :

α) **Radovo** (χωριό) στη Βουλγαρία.

β) **Radovich** (πόλη) στη ανατολική περιοχή της FYROM.

28.10 Ράχοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Μεσοράχη** Ζίχνης. Ισχύουν όσα σχετικά αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο Δ.

28.11 Ρεσίλοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Χαριτωμένη** Δράμας. Εάν αρχικά ήταν **Ρεσούλοβο**, τότε πιθανόν από τις αλβανικές

λέξεις **resh** = βρέχει, χιονίζει, **ul** = κατεβάζω + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου συχνά πέφτουν βροχές και χιόνια. Πράγματι, το εν λόγω χωριό βρίσκεται ακριβώς στο σημείο όπου ένας σημαντικός αυχένας καταλήγει (εκβάλλει) στην κατάντη πεδιάδα, οπότε είναι λογικό μετά από ραγδαίες βροχοπτώσεις ή το λιώσιμο των χιονιών του βουνού να κατεβάζει σημαντικές παροχές νερού. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

28.12 Σκρίτζοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Σκοπιά** Ζίχνης. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Σκρέτοβα** > **Σκρέτσοβα** > **Σκρέτζοβα** > **Σκρίτζοβα**, τότε πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **σκέτ^{ου}** = έρημος, ξηρός, άθλιος + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή που δεν έχει κατάλληλες συνθήκες για καλή διαβίωση.

Πράγματι, το εν λόγω χωριό είναι χτισμένο κοντά σε φαλακρές πλαγιές του Μενοίκιου όρους, με υψόμετρο 680μ. και σε σχέση με τα διπλανά του χωριά δεν είναι πολύ κατάλληλο για ανάπτυξη κτηνοτροφίας. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

28.13 Σπάτοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Κοίμηση** Σιδηροκάστρου. Ας δούμε αρχικά την ιστορία του ονόματος, όπως την είπαν οι γέροντες του χωριού (από το βιβλίο: **“Λαογραφικά Κοίμησης Σερρών”** του **Θ. Μποζιάρη**, 1979).

-- Παππού (**Χατζητόλης Πέτρος**, 84 χρονών από την Κοίμηση), πες μου τι ξέρεις για την ιστορία τούτου του χωριού;

-- Τούτο το χωριό έχει ζωή εφτακόσια χρόνια πάνω – κάτω, μπορεί και παραπάνω. Θυμάμαι τον παππού μου, που μου 'λέγε τούτη την ιστορία:

Μετά την άλωση της Πόλης οι Τούρκοι τους αξιωματικούς του στρατού τους, επειδή δεν μπορούσαν να τους πληρώνουν μιστό, τους σκόρπισαν στα μέρη της Ελλάδας που κατάλαβαν και τους έδωσαν, για δικά τους, τσιφλίκια μεγάλα. Έτσι κι εδώ, βόρεια από κει που σήμερα βρίσκεται το χωριό, είχε το τσιφλίκι του κάποιος τέτοιος Τούρκος. Αυτός με τον καιρό μάζεψε στη δούλεψή του Έλληνες από τα γύρω υψώματα.

Αυτός με τον καιρό μάζεψε στη δούλεψη του Έλληνες από τα γύρω υψώματα. Αυτοί οι χριστιανοί ήταν δούλοι του Τούρκου τσιφλικά που είχε σπίτια – παλάτια μπαξέδες ζώα. Πολύ «έχει» δηλαδή! Εγώ που γεννήθηκα το 1895 πρόλαβα τέτοιους Τούρκους εδώ. Τον λέγαμε Μπέη, στα Τούρκικα ήταν (Μπίνιμπασης) = αυτός που διοικεί 1.000 νοματαίους, χιλίαρχος ή ταγματάρχης σε μας. Ανώτερος του δικού μας Μπέη ήταν ο Ισούφμπεης (= στρατηγός) του Ποντισμένου.

Για το όνομα του χωριού μας λέγανε οι παππούδες μας όταν ήμουνα μικρός τούτη την ιστορία:

Οι μπέηδες που είπαμε πρωτύτερα είχαν τα σπίτια τους στα σημερινά μνήματα. Πίσω απ' την εκκλησία δηλαδή. Κάποτε πολύ παλιά, δυο ομάδες χριστιανών, που μπορεί να ήταν από εδώ κι οι δυο, όπως μπορεί να ήταν και ξένες, τσακώθηκαν δίπλα απ' τα σπίτια του Μπέη. Ήταν και καρναβαλισμένοι.

Τόμαθε ο Τούρκος Μπέης πάει στον τόπο της σφαγής και ξεστόμισε (από τρομάρα;) τούτη τη φωνή: **Ισπάτ** που στα τούρκικα σημαίνει: μαρτύρησαν, καθαρίστηκαν. Φαίνεται πως το γεγονός αυτό θάταν πολύ μεγάλο γιατί Ισπάτ, Ισπάτ, Ισπάτ, Ισπάκιοϊ κατάντησε ο τόπος μας να πάρει και τούτο το όνομα. (Ισπάκιοϊ=τόπος μαρτυρίου). Αργότερα που ήρθαν οι Βούλγαροι κράτησαν την ίδια ονομασία σχεδόν Σπάτοβο που όμως σημαίνει Κοιμησοχώρι ή χωριό κοιμησιάρηδων.

Αυτά θα τα είχαν υπόψη τους αυτοί που ορίστηκαν σαν επιτροπή από το κράτος 1927 ή 1928 για να προτείνουν καινούργια ονόματα στα χωριά εδώ. Αρχηγός αυτής της επιτροπής ήταν κάποιος δικηγόρος απ' το Σιδηρόκαστρο Δημ. Πλαταρίδης που μια φορά μούπε:

-- Τα καινούργια ονόματα τα ταιριάσαμε με τα προηγούμενα. Όπως το Χαροπό πρώτα τόλεγαν Ράντοβο (ράντ=χαίρομαι, στα Βουλγάρικα). Έτσι και το δικό μας από Σπάτοβο σε Κοίμηση αφου Σπάτ= κοιμιέμαι.

-- κ. **Γιάννη Πέννα** (61 χρονών, ντόπιος), από πού και πως το χωριό ονομάστηκε *Κοίμηση*;

Στα χρόνια που το χωριό αφέντευαν οι Τούρκοι, το χωριό τόλεγαν *Ισπάκιοϊ*. *Ισπάτ* στα τούρκικα σημαίνει (= μαρτυρία) και η κατάληξη – *κιοϊ* (= χωριό, τόπος). Θα λέγαμε δηλαδή ότι *Ισπάκιοϊ* σημαίνει (= χωριό, της μαρτυρίας, μαρτυροχώρι δηλαδή).

Αργότερα που στα χωριό πατούσαν οι Βούλγαροι τόπανε *Σπάτοβα*. *Σπάτ* στα Βουλγάρικα σημαίνει (= κοιμάμαι) και η κατάληξη – *οβα* ή και – *οβο* σημαίνει χωριό και έτσι χρησιμοποιείται όπως εμείς λέμε *Στρυμωνοχώρι, Καμποχώρι, Μεγαλοχώρι*. Δηλαδή *Σπάτοβα* σήμαινε (= χωριό που κοιμούνται ή χωριό κοιμησιάρηδων). Στα βουλγάρικα γράφεται *СПАТОВО*.

Από το 1928 το κράτος μας, η Ελλάδα δηλαδή άλλαξε τα ονόματα αυτά όλων των χωριών κι όχι μονάχα του δικού μας. Έτσι το δικό μας τόπανε *Κοίμηση*, την *Τζουμαγιά (Ηράκλεια)*, το *Λάτροβο (Χορτερό)*, το *Μπαρακλί (Βαλτερό)*.

Όπως φαίνεται, το σημερινό όνομα του χωριού μας δεν είναι άσχετο με τη βουλγαρική ονομασία του κι ακόμα - ακόμα και με την κεντρική μας εκκλησία που είναι αφιερωμένη στην *Κοίμηση της Θεοτόκου*. Να κι αυτηνής η ιστορία:

Η εκκλησία μας αυτή χτίστηκε στα 1885. Τούρκοι ήταν τότε εδώ. Οι Έλληνες, εμείς δηλαδή, ζητήσαμε την άδεια του Τούρκου Μπέη, που ήταν στο χωριό εδώ, να χτίσουμε μια εκκλησία.

Μας άφησε αλλά πρώτα μας έδωσε «σφραγισμένο σχοινί» τα μέτρα της. Ξεσφραγίσαμε το σχοινί κι είδαμε ότι μ' αυτά τα μέτρα γινόταν μια εκκλησούλα ούτε για δέκα νομάτες να χωρούσε. Εμείς όμως κρυφά αλλάξαμε τα σχέδια κι όλοι μαζί, άλλος κουβαλούσε πέτρες, άλλος ξύλα κλπ. βαλθήκανε να προλάβουν να την τελειώσουν γρήγορα και προτού προφτάσουν να αντιδράσουν οι Τούρκοι. Ήταν σωσμένη πια όταν το κατάλαβε ο Μπέης. Τόπε στον *Καημακάμη(=Νομάρχη)* στις *Σέρρες*. Αυτός κάλεσε το Μπέη του *Ποντισμένου* πούταν ο πιο ισχυρός Μπέης στην περιοχή και του ανέθεσε να γκρεμίσει την εκκλησία. Κι αυτός όμως δεν τόκαμε γιατί φοβότανε, λένε, μήπως κάνα βράδυ οι Έλληνες πάνε και τον σφάξουν. Έτσι σώθηκε η μεγάλη εκκλησία. Στα χρόνια των *Βουλγάρων* ύστερα την ονομάζανε (*Οουσπένιε μπογορόντιτσονιο*) που σημαίνει πάλι κάτι με το δικό μας (= *Κοίμηση της Θεοτόκου*).

-- Πως πήρε το χωριό μας το όνομα του παππού; (**Νάσκος Β.** 62 χρονών, ντόπιος).

-- Τα χωριό μας παλιά οι Τούρκοι τόλεγαν 'Σπάτοβο'. Τόλεγαν έτσι γιατί κάποτε οι Τούρκοι ήθελαν να τουρκέψουν τους χριστιανούς του χωριού που ήταν οχτώ οικογένειες και γι αυτό έκαναν δικαστήριο και πήραν μια γυναίκα στο δικαστήριο για να ομολογήσει αν θέλει να γίνει. Στο δικαστήριο, εκεί που ο πρόεδρος τη ρωτούσε από τη στεναχώρια της αυτή ξέσκισε την πάζουλά της και φάνηκαν τα βυζιά της.

Τότε ο πρόεδρος είπε 'Σταματήστε! Έγινε ισπάτ' (δηλ. διαμαρτυρήθηκε). Έτσι το δικαστήριο σταμάτησε. Και το ονόμασαν το χωριό 'Ισπάτοβο' ή 'Σπάτοβο' που ελληνικά θα πει 'Κοίμηση'.

-- Παππού (**Δάγκος Πέτρος**, 80 χρονών, από την Κοίμηση). Από πού τόπανε Κοίμηση το χωριό;

-- Όταν ζούσε ο παππούς μου συζητούσαμε και μούλεγε για το χωριό μας, πως πήρε το όνομα, Σπάτοβο. Και αυτό μου έλεγε αυτό το χωριό έχει μεγάλη ιστορία, παιδί μου. Έναν καιρό τους έλεγαν οι πιο γέροι, ότι είχε πάθει μεγάλη συμφορά αυτό το μέρος, που ευρίσκεται το χωριό μας. Επειδή είχε πάθει αυτή τη συμφορά αυτό το μέρος, οι Τούρκοι το είχαν ονομάσει Ισπάτ. Εξηγείται μαρτύριο. Και όταν χτίστηκε το ονόμασαν αντί Ισπάτ, Σπάτοβο.

Κι όταν χτίσανε την εκκλησία το 1885, την ονόμασαν Κοίμηση της Θεοτόκου. Και το 1926 το κράτος άλλαξε σ' όλα τα χωριά τα ονόματα, το χωριό μας πήρε το όνομα της εκκλησίας, Κοίμηση.

Ο Χατζίδης Χαράλ. (65 περίπου χρόνων από την Κοίμηση) μας είπε τα παρακάτω:

-- Το χωριό αυτό ήταν τσιφλίκι. Τον καιρό, έναν καιρό, περνούσαν καμηλάρηδες και οι κάτοικοι, οι πρώτοι, έσφαξαν τον καμηλάρη και τις καμήλες τις λήστεψαν. Ήρθε ο Τούρκος ανακριτής για να πάρει ανάκριση, αλλά καμιά ανάκριση δεν πήρε και μετά πήγε στο Νομάρχη και λέει τι έγινε σ' εκείνο τον κάμπο. Κάμπος!... και το όνομα το πήρε από το τουρκικό την ανάκριση 'ισπάτ ολμάς' δεν μαρτυριέται, δηλαδή αμαρτύρητο χωριό είναι, «Ισπάτ» θα πει βουλγάρικα «Κοίμηση», κοιμισμένο. Δύο εκδοχές είναι αυτές. Η μια είναι από τον Τούρκο και η άλλη απ' τη βουλγάρικη λέξη 'ισπάτ'. «Κοίμηση» το όνομα το νέο πήρε από την εκκλησία που ήταν η Κοίμηση της Θεοτόκου. Το χωριό πρώτα λεγόταν «Σπάτοβο».

Ο Τσικάλης Άγγελος θυμάται:

-- Εδώ, στο δικό μας το χωριό έχουν γίνει πολλοί - πόλεμοι ακόμη και επί Βασιλείου Βουλγαροκτόνου πάνω στο δημόσιο, ανατολικά της εκκλησίας του χωριού. Ο Βουλγαροκτόνος μάλιστα, όπως θυμάμαι

από τον παππού μου, όταν κυνηγούσε τους Βουλγάρους είχε χτυπήσει πρώτα εδώ στο χωριό, μετά στα γύρω χωριά του Μπέλλες και μετά στο Κλειδί. Λοιπόν σκοτώθηκαν εκεί γύρω της εκκλησιάς πολλοί άνθρωποι. Γέμισε ο τόπος τάφους γι αυτό και τον ονόμασαν "Σταυρός" και "Μνήματα". Οι πολλές ταφόπετρες σώζονταν πριν ακόμη απ τον αναδασμό γιατί τότε πέρασαν μηχανές και τις ισοπέδωσαν.

Μετά την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως, που ήρθαν οι Τούρκοι, επειδή τα χωράφια του χωριού ήταν πολύ πλούσια και καλά, ήθελαν να τα πάρουν. Οι κάτοικοι δεν το επέτρεψαν να πάρουν τα χωράφια τους. Για τούτο πολέμησαν και σκοτώθηκαν πολλοί Τούρκοι έξω απ' το χωριό χωρίς να μπουν μέσα. Οι Τούρκοι τότε επειδή δε μπόρεσαν να μπουν μέσα και επειδή έχασαν πολλούς δικούς τους το ονόμασαν το χωριό με δικές τους λέξεις "σπάτ - οβαλ" που στα ελληνικά σημαίνει "χωράφια μαρτυρίου". Πολλοί λένε, ότι είναι βουλγάρικη η ονομασία. Γιατί έστω κι αν υπήρχε - που δεν υπάρχει έτσι ακριβώς η λέξη ισπάτ - δεν εξηγείται η λέξη οβά. Έτσι για συντομία ονομάστηκε Σπάτοβο.

Η ύπαρξη όμως τοπωνυμίου (μικρό χωριό) **Spatono** στη νοτιοδυτική Βουλγαρία, πολύ κοντά στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα (μεταξύ **Μελένικου** και **Sandanski**), αποδυναμώνει την εξήγηση του ονόματος που σχετίζεται με την τουρκική γλώσσα. Επίσης, η ερμηνεία που στηρίζεται στη βουλγαρική λέξη **СПАТ** = κοιμάμαι, δεν μοιάζει και αυτή να ευσταθεί, διότι φαίνεται απίθανο οι κάτοικοι και των δυο αυτών χωριών να ήσαν...τόσο κοιμισμένοι. Άλλο χαρακτηριστικό στοιχείο πρέπει να αναζητηθεί, και αυτό φαίνεται ότι είναι το νερό. Πράγματι, το εν λόγω χωριό βρίσκεται κοντά στη λίμνη Κερκίνη, και πολύ κοντά στο χωριό κυλάει ο Στρυμώνας ποταμός που τροφοδοτεί την εν λόγω λίμνη (σαν να είναι ο κρουνός της). Επίσης μέσα στο χωριό Sratono της Βουλγαρίας καταλήγουν κάποια ρέματα. Επομένως, πιο πιθανή είναι η ερμηνεία, η οποία στηρίζεται στη βλάχικη λέξη **σόπουτ**^{ou} = βρύση, κρουνός

+ **οβα** (**Σοπούτοβο** < **Σπούτοβο** < **Σπάτοβο**) και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, που διαθέτει νερά.

28.14 Τοπάλοβο

Είναι το σημερινό πεδινό χωριό **Νέα Τυρολόη** Σερρών. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Τοπόλοβο**, τότε ισχύει η ίδια εξήγηση με το **17.15**.

28.15 Τούραβο

Σύμφωνα με τον M. Vasmer το εν λόγω τοπωνύμιο βρισκόταν στην περιοχή Σερρών.

α) Εάν αρχικά ήταν **Τούροβο**, τότε ίδια σημασία με **1.27**.

β) Εάν αρχικά ήταν **Τούρνοβο** > **Τούρναβο** > **Τούραβο**, τότε ίδια σημασία με το **1.26**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

28.16 Χότζιοβο

Είναι το παλιό χωριό **Άνω Καρυδιά** Σιδηροκάστρου, που δεν υφίσταται σήμερα. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Κόσιοβο** > **Κόζιοβο** > **Χόζιοβο** > **Χότζιοβο**, τότε ισχύει η ίδια εξήγηση με το **1.10**, διαφορετικά σχετίζεται με τη λέξη **Χότζας**, που σημαίνει ότι το εν λόγω χωριό ήταν έδρα Χότζα ή εκεί συνέβη κάποιο επεισόδιο με Χότζα. Το τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

29. Περιοχή Καβάλας - Δράμας

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 92 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, εκ των οποίων τα 21 ανήκουν στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο

29.1 Βίτοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Δέλτα** Νευροκοπίου. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Μπίτοβα**, τότε πιθανόν από την

αλβανική λέξη **mbyti** = βύθιση, καταπόντιση + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που βρίσκεται σε βαθούλωμα. Πράγματι, το εν λόγω χωριό είναι χτισμένο σε εδαφικό κοίλωμα. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

29.2 Βούλκοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Χρυσοκέφαλος** Νευροκοπίου. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **βουλοάγκα** = λιβάδι + **οβο** (**Βουλοάγκοβο** > **Βουλοάκοβο** > **Βουλάκοβο** > **Βούλκοβο**) και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, που έχει λιβάδια. Πράγματι, το χωριό αυτό είναι χτισμένο στα ριζά πλαγιάς, και διαθέτει κατάντη κατάλληλα λιβάδια που είναι σήμερα καλλιεργούμενες πεδινές εκτάσεις. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

29.3 Γάβροβο

Σύμφωνα με τον M. Vasmer βρισκόταν στην περιοχή Δράμας. Η ίδια εξήγηση με το **4.3**.

29.4 Δάροβα

Είναι το σημερινό χωριό **Κεχρόκαμπος** Καβάλας. Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Νταϊρόβα** > **Ντάροβα** > **Δάροβα**, τότε πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **νταϊρέ** = μικρό τύμπανο + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός, η οποία είναι επίπεδη και περικλειστη εν είδει τυμπάνου. Πράγματι, το εν λόγω χωριό βρίσκεται σε μικρή κοιλάδα σχεδόν κυκλική, η οποία περικλείεται από τους γύρω ορεινούς όγκους, και μοιάζει με μορφή κυκλικού τυμπάνου. Να σημειωθεί ότι υπάρχει, επίσης, η πεδινή κωμόπολη **Darova** στη Δυτική Ρουμανία, η οποία

βρίσκεται σε χαμηλότερο υψόμετρο σχετικά με τη γύρω πεδινή περιοχή, σαν σε φυσικό βαθούλωμα, που μοιάζει πάλι με την επιφάνεια ενός τυμπάνου.

29.5 Κάλοβο

Σύμφωνα με τον M. Vasmer το εν λόγω τοπωνύμιο βρισκόταν στη Δράμα.

α)Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **κάλ^{ου}** = άλογο + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός στην οποία εκτρέφονται άλογα.

β)Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **κάλε** = κατσικόδρομος + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που δεν διαθέτει καλό δρόμο ή δεν έχει καλή πρόσβαση.

γ)Εάν η ονομασία, αρχικά, ήταν **Κάλβοβο**, τότε πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **κάλβου** = φαλακρός + **οβο**, που σημαίνει την γυμνή από δέντρα κτηνοτροφική περιοχή – οικισμός.

Να σημειωθεί ότι υπάρχει τοπωνύμιο :

α)**Kalovo** (μικρός οικισμός) στη νοτιοανατολική Βουλγαρία, κοντά στα σύνορα με την Τουρκία (Ανατολική Θράκη), χτισμένο σε ξέφωτο με πυκνό γύρωθε δάσος.

β)**Kalovo** (ορεινός αυχέννας) στη Νότια Σερβία, πολύ κοντά στα σύνορα με τη FYROM.

29.6 Καρίλοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Ζαρκαδιά** Καβάλας. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **γκαλίρε** = αιθρίαση + **οβα** (**Γκαλίροβα** > **Γκαρίλοβα** > **Καρίλοβα**) και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που έχει ανοιχτό ορίζοντα, διαυγή ουρανό.

Πράγματι, το εν λόγω χωριό χτισμένο στις νότιες υπώρειες του όρους **Λεκάνη**, έχει διαυγή ουρανό και

ανοιχτό ορίζοντα σε σχέση με τις ομίχλες της κατάντη πεδιάδας της **Χρυσούπολης**. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

29.7 Μπίτσοβο

Είναι το ορεινό χωριό **Πετρότοπος** Δράμας. Μετά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο ερήμωσε. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **μπιστηριάο** = βράχος + **οβο** (**Μπίστοβο** > **Μπίτσοβο**) και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός σε βραχώδη τοποθεσία. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

29.8 Μπόροβο

Είναι το σημερινό χωριό **Ποταμοί** Δράμας. Πιθανόν από τη λέξη **μπόρα** (που είναι σε χρήση και στη βλάχικη γλώσσα) + **οβο**, και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου πέφτουν ραγδαίες βροχές, οι οποίες έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην περιοχή. Πράγματι, δίπλα στο εν λόγω χωριό διέρχεται παραπόταμος του Νέστου με το όνομα **Δεσπότης**, ο οποίος σε περίπτωση ραγδαίων ανάντη βροχοπτώσεων, από τη Ροδόπη, εμφανίζει μεγάλες πλημμυρικές παροχές στην περιοχή, όπως αποδεικνύει η κοίτη του, που είναι ευρεία και με πολλά φερτά υλικά.

Υπάρχουν επίσης τα εξής τοπωνύμια :

α) **Borovo Naselje** (πεδινή πόλη) στην ανατολική Κροατία, δίπλα στον Δούναβη ποταμό, ακριβώς δίπλα στα σύνορα με τη Σερβία.

β) **Borovë** (οικισμός δίπλα σε ποτάμι), στη νότια Αλβανία πολύ κοντά στα ελληνοαλβανικά σύνορα.

γ) **Borovo** (σε κορυφογραμμή λοφοσειράς), στη βορειοανατολική περιοχή της FYROM.

δ) **Βορονο** (πόλη), στη βόρεια Βουλγαρία.

Η ρίζα αυτών των ξένων τοπωνυμίων πρέπει να έχει σλαβική προέλευση.

29.9 Μπούκοβο

Είναι η **Οξιά** (ερημωμένο χωριό) Δράμας. Ίδια εξήγηση με το 1.15.

29.10 Μπούρχοβο

Είναι το (ερημωμένο χωριό) **Κόκκινα** Δράμας. Πιθανόν από τη σλαβική λέξη **burg** (δάνειο από τη λατινική **burgus** = φρούριο) = κωμόπολη + **οβο** (**Μπούργκοβο** > **Μπούρκοβο** > **Μπούρχοβο**) και σημαίνει κάποια σημαντική κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός ή κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός σε οχυρή θέση. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο. Συναφές βεβαίως τοπωνύμιο είναι το **Μπουργκάς**, η γνωστή πόλη της Βουλγαρίας, της οποίας το αρχικό ελληνικό της όνομα ήταν **Πύργος**.

29.11 Πάστροβα

Είναι το **Καλλίκρουνο** (ερημωμένο χωριό από τη δεκαετία '60), βρισκόταν κοντά στο **Περίβλεπτο** Δράμας. Πιθανόν, από τη βλάχικη λέξη **παστεάρε** = το βόσκημα + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή κατάλληλη για βοσκή προβάτων. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

29.12 Πούλοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Θερμοπηγή** Σιδηροκάστρου. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **πούλι**^{ου}

(που είναι σε χρήση και στην ελληνική) = πουλί + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου υπάρχουν πολλά πουλιά.

Πράγματι, στην υπόψη περιοχή υπάρχουν πολλά πουλιά, δεδομένου ότι εκεί κοντά βρίσκεται ο υδροβιότοπος της λίμνης Κερκίνης. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

29.13 Πρέτζοβα

Είναι το σημερινό χωριό **Αμισιανά** Καβάλας. Πιθανόν, από τις βλάχικες λέξεις **πρε** = επάνω, **τζόπε** = τσέπη, **θυλάκιο** ενδύματος + **οβα** (**Πρετζόποβα** > **Πρετζόβα** > **Πρέτζοβα**) και σημαίνει περικλειστη κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός.

Πράγματι, το αναφερόμενο πεδινό χωριό είναι περικλειστο, εν είδει **θυλακίου**, από τις υπώρειες της βουνοσειράς με την οποία τελειώνει ανατολικά το όρος **Σύμβολον**.

Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

29.14 Ράσοβο

Είναι το ερημωμένο χωριό **Λειμών** Δράμας. Πιθανόν από τη σλαβική λέξη **rasovo** = βάση. Πρέπει να σημειωθεί ότι υπάρχει τοπωνύμιο (πόλη) **Rasovo** στη βορειοδυτική Βουλγαρία, σε επίπεδο εύφορο καλλιεργημένο μέρος.

29.15 Ρούσκοβο

Είναι το **Καισαριανόν** (ερημωμένο χωριό) Δράμας. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **ρούσκου** (είναι σε χρήση

και στην αλβανική [rrushku]) = λαγομηλιά²⁰ ή αγριομερσίνη + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου ευδοκίμει το εν λόγω φυτό. Υπάρχει επίσης τοπωνύμιο (πόλη σε αυχένα) **Ruskova** στη βόρεια Ρουμανία.

29.16 Ρούσοβο

Είναι το **Μαυρολίθι** (ερημωμένο χωριό) Δράμας. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη: **ρούσος** = ξανθοκόκκινος (από τη λατινική **russus**) + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που βρίσκεται σε επίπεδη έκταση με έδαφος κιτρινοκοκκινωπό.

Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

29.17 Σιρτίλοβα

Σύμφωνα με τον M. Vasmer βρισκόταν στην περιοχή Νευροκοπίου.

α) Πιθανόν από τις βλάχικες λέξεις **σειρ^{ου}** = η παρυφή, το σειρήτι, **τίλι^{ου}** = το δέντρο φιλύρα + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου στις παρυφές του ευδοκίμει το δέντρο φιλύρα.

β) Πιθανόν από τις βλάχικες λέξεις **σιρουϊτ^{ου}** = πριονισμένος, **τίλι^{ου}** = το δέντρο φιλύρα + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου είχε πριονιστεί (κοπεί) κάποια χαρακτηριστική φιλύρα που βρισκόταν εκεί.

²⁰ Η **Λαγομηλιά** με το επιστημονικό όνομα **Ruscus aculeatus** ή **Ρούσκος ο κεντρωτός** είναι αγκαθωτός αειθαλής θάμνος, που απαντάται στα δάση της Ελλάδας και της Βαλκανικής, καθώς και στη Δυτική Ασία. Χαρακτηρίζεται από τους σφαιρικούς κόκκινους καρπούς του. Ο καρπός χρησιμοποιείται ως φαρμακευτικό βότανο.

Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

29.18 Στέρκλοβα

Σύμφωνα με τον M. Vasmer βρισκόταν στην περιοχή της Δράμας. Πιθανόν από τις βλάχικες: **στρι** = επάνω, **κούλα** = πύργος, οχυρή θέση + **οβα** (**Στρικούλοβα** > **Στρικούλοβα** > **Στίρκλοβα**) και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός πάνω σε κορυφή λόφου εν είδει οχυρού πύργου.

Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

29.19 Τίκλοβα

Είναι οι **Καστανιές** (ερημωμένο χωριό) Δράμας.

α) Πιθανόν από τις βλάχικες λέξεις **του** = σε, **κούλα** = πύργος, οχυρή θέση + **οβα** (**Τουκούλοβα** > **Τούκλοβα** > **Τίκλοβα**) και σημαίνει οικισμός, που βρίσκεται σε οχυρή θέση.

β) Εάν αρχικά η ονομασία ήταν **Τίνγκλοβα**, τότε πιθανόν από την αλβανική λέξη **tingëll** = αντηχώ + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός που βρίσκεται σε θέση όπου δημιουργείται αντίλαλος.

Το τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στον υπόλοιπο βαλκανικό χώρο.

29.20 Τίσοβα

Πρόκειται για το εγκαταλελειμμένο σήμερα χωριό **Μαυροχώρι** Νευροκοπίου, που βρισκόταν στις νοτιοδυτικές πλαγιές της οροσειράς Ροδόπης, δίπλα στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα και κοντά στα βουλγαρικά χωριά **Brashten** και **Tuhovista**.

Πιθανόν από τη σλαβική **tisa** = δρυς (στη σημερινή σερβική γλώσσα **tis** = πουρνάρι) + **οβα** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου ευδοκίμει η δρυς.

Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο λοιπό βαλκανικό χώρο.

29.21 Τσερέσοβο

Είναι το σημερινό χωριό **Παγονέρι** Δράμας. Πιθανόν από τη βλάχικη λέξη **τσιρέσ^{ου}** = κερασιά + **οβο** και σημαίνει κτηνοτροφική περιοχή - οικισμός όπου ευδοκίμει η κερασιά.

Υπάρχει επίσης τοπωνύμιο **Chereshovo**, ορεινό χωριό στη νότια Βουλγαρία πολύ κοντά στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα.

30. Περιοχή Ξάνθης

Στην εν λόγω περιοχή υπάρχουν 9 ξενόγλωσσα τοπωνύμια, εκ των οποίων τα 2 ανήκουν στην κατηγορία αυτών που έχουν κατάληξη -οβα, -οβο

30.1 Βαλνάτοβα

Είναι το σημερινό Πομακοχώρι **Αιμόνιο** Ξάνθης. Πιθανόν η ρίζα του έχει σλαβική προέλευση. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

30.2 Μπραμτάκοβα

Είναι το σημερινό Πομακοχώρι **Γοργόνα** Ξάνθης. Πιθανόν η ρίζα του έχει σλαβική προέλευση. Τέτοιο τοπωνύμιο δεν έχει εντοπιστεί στο βαλκανικό χώρο.

ΣΤ. Επίλογος

Από την πρόταση ερμηνείας των τοπωνυμίων του ελληνικού χώρου με κατάληξη **-οβα, -οβο** που επιχειρήθηκε πιο πάνω, προκύπτουν τα εξής, κατά τη γνώμη μας, ενδιαφέροντα συμπεράσματα :

1) Τα εν λόγω τοπωνύμια, τα οποία στη συντριπτική τους πλειοψηφία βρίσκονται σε ορεινές περιοχές με μέσα και μεγάλα υψόμετρα, δηλαδή σε τοποθεσίες κατάλληλες για κτηνοτροφία, πρέπει να δόθηκαν από πληθυσμούς που ασχολούνταν κατά κύριο λόγο με την κτηνοτροφία. Ελάχιστα από αυτά, βρίσκονται σε πεδινά μέρη, και τούτο εξηγείται από την ύπαρξη νομαδικής ζωής στις παλιότερες εποχές (μετακινήσεις σε χειμαδιά).

2) Από τη γλωσσική ανάλυση των υπόψη τοπωνυμίων προκύπτει ότι αυτά πήραν το όνομά τους :

i) Σε ποσοστό περίπου **60%** από τα ιδιαίτερα γνωρίσματα του γύρω χώρου τους (π. χ. πλαγιά, αυχένος, κοίλωμα, ποτάμι, γκρεμός, βάραθρο κλπ), από τον προσανατολισμό της τοποθεσίας τους και τέλος από τα χαρακτηριστικά του μικροκλίματος της περιοχής τους (π. χ. παγωνιά, πάχνη, υγρασία, άνεμοι).

ii) Σε ποσοστό περίπου **30%** από την υπάρχουσα χλωρίδα και πανίδα της περιοχής τους (π. χ. έντονη βλάστηση, χέρσο, φυτά και δέντρα που ευδοκιμούν κλπ).

iii) Και περίπου **10%** από λοιπές αιτίες (π. χ. ονόματα οικιστών, κοινωνικοί λόγοι, σημαντικά συμβάντα κλπ).

Η γλωσσική αυτή διαστρωμάτωση, ενισχύει ακόμη περισσότερο την άποψη ότι οι ονοματοθέτες ήσαν ποιμένες, διότι οι ποιμένες πρώτιστα ενδιαφέρονται για το πώς είναι και από τι επηρεάζεται μια περιοχή, στην οποία εγκαθίστανται και τι τέλος πάντων αυτή παράγει και προσφέρει.

3) Η συντριπτική πλειοψηφία των εξετασθέντων τοπωνυμίων

έχει λατινική ή αρβανίτικη βάση, πράγμα που υποδεικνύει ότι οι ονοματοθέτες τους ήσαν, κατά κύριο λόγο, Βλάχοι στην καταγωγή, καθόσον αυτοί ήσαν λατινόφωνοι, και πολλοί από αυτούς (π.χ. οι Αρβανιτόβλαχοι) γνώριζαν και την αρβανίτικη γλώσσα, λόγω του συγχρωτισμού τους, επί πολλούς αιώνες, με τους Αρβανίτες της Βορείου Ηπείρου.

4) Τα ελάχιστα από τα υπόψη τοπωνύμια, τα οποία έχουν σλαβική ρίζα (ποσοστό περίπου **13%**) δεν είναι απίθανο, σε ορισμένες περιπτώσεις, να έχουν ονοματοθέτες και πάλι Βλάχους νομαδοκτηνοτρόφους, δεδομένου ότι αρκετές συνηθισμένες σλαβικές λέξεις είχαν περάσει σε όλες τις βαλκανικές γλώσσες, άρα και στη βλάχικη γλώσσα.

Αυτοί λοιπόν οι Βλάχοι νομάδες κτηνοτρόφοι τόσο στους μεσοβυζαντινούς και υστεροβυζαντινούς χρόνους όσο και στους χρόνους της τουρκοκρατίας διέτρεχαν σχεδόν όλο τον ελληνικό χώρο από την Ήπειρο (Βόρεια - Νότια) μέχρι:

i) Τη Θεσσαλία, Στερεά Ελλάδα και Πελοπόννησο (έφτασαν ακόμη στη Μεσσηνία και Λακωνία).

ii) Τη Δυτική, Κεντρική και Ανατολική Μακεδονία, έφτασαν ακόμη και στη Θράκη.

5) Η αποσλαβοποίηση του κρίσιμου τοπωνυμίου **Αράχοβα** και των συναφών του (**Ράχοβα, Ράχοβο, Ράκοβα, Ράκοβο**), καθώς και των τοπωνυμίων **Αράκλοβο** και **Άκοβα**, οδηγεί στην άποψη ότι οι Βλάχοι άρχισαν τον εποικισμό τους στο Μοριά πολύ πριν την Φραγκοκρατία.

6) Δεδομένου ότι οι **Αράχοβες του Μοριά** δημιουργήθηκαν εντός ή σε επαφή περιοχών όπου είχαν αρχικά εγκατασταθεί ή αποτραβηχτεί οι δυο κύριες σλαβικές ομάδες (**Μηλιγγοί** και **Νεζερίτες**), οδηγεί στην άποψη ότι οι εν λόγω σλαβικές ομάδες ήσαν, πριν τη Φραγκοκρατία, καταφανώς αδυνατισμένες και σε φάση προχωρημένης αφομοίωσής τους, πράγμα που υπονοεί μικρό σλαβικό πληθυσμιακό δυναμικό στο Μοριά σε εκείνους τους σκοτεινούς μέσους χρόνους.

Βιβλιογραφία

1. "Η Τοπωνυμολογία και οι Εφαρμογές της", Παύλου Γεννηματά, Έκδοση Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος, Αθήνα 1984.
2. "Die Slaven in Griechenland", Max Vasmer, Berlin 1941.
3. "Περί της καταγωγής των σημερινών Ελλήνων", Ι.Φ. Φαλλμεράυερ, Μετάφραση - Παρουσίαση Κωνσταντίνος Ρωμανός, Εκδόσεις Νεφέλη, 1984.
4. "Lexicon Palaeoslovenic Graeco - Latinum: emendatum auctum", Fr. Miklosich, 1862-1865.
5. "Λεξικόν Λατινοελληνικόν", Ερρίκου Ουλέριχου - Στεφ. Κουμανούδη, Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 1972.
6. "Ετυμολογικόν Λεξικόν της Κουτσοβλάχικης Γλώσσης", Κωνσταντίνου Νικολαΐδη, Εν Αθήναις 1909.
7. "Λεξικό Αλβανοελληνικό", Κωνσταντίνου Γεωρ. Παπαφίλη, Εκδόσεις Μ. Σιδέρη, Αθήνα.
8. "Λεξικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης", Ιωάννου Σταματάκου, Εκδόσεις "Φοίνιξ" Ε.Π.Ε., Αθήνα 1972.
9. "Τα 150 ονόματα των οικισμών της Λύγκου (περιοχή Φλώρινας-Μοναστηρίου)", Σωκράτη Λιάκου, Θεσ/νίκη.
10. "ΑΡΑΧΟΒΑ, Τοπωνυμολογικά και άλλα", Στάθη Ασημάκη, Εκδόσεις "Συλλογές", Αθήνα 2006.
11. "Μετονομασίες των χωριών της Ελλάδας" (2005), Δημήτρη Λιθοξόου (lithoksou.net).
12. "Οι Μητροπόλεις και η διασπορά των Βλάχων", Αστέρη Ι. Κουκούδη, Εκδ. Ζήτρος, Θεσσαλονίκη 2000.
13. "Οι Βλάχοι στο Θεσσαλικό τον Κάμπο", Ομιλία - Άρθρο του Αστέρη Ι. Κουκούδη.
14. "Η Αρωμουνική και αι μετά της ελληνικής σχέσεις αυτής", Αχιλλέα Λαζάρου, Αθήνα 1983.
15. "Το Χρονικό του Μορέως", από το Διαδίκτυο.
16. "Τα Γιάννινα", Κώστα Ν. Νικολαΐδη, Εκδ. "Δωδώνη", 1995.
17. Λαογραφικά Κοίμησης Σερρών, Θ. Μποζιάρη, 1979.
18. Λεύκα Ορεινής Ναυπακτίας (Ιστορικά στοιχεία),www.

19. “Η Ελληνική Αρχαιότητα : Πόλεμος - Πολιτική - Πολιτισμός” των Δ. Ι. Κυρτάτα και Σ. Ι. Ράγκου, στο πλαίσιο του Προγράμματος: “Αρχαιογνωσία και αρχαιογλωσσία στη Μέση Εκπαίδευση”. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], έκδοση “Βήμα της Κυριακής”.
20. “Η οργάνωσις της Άνω Μακεδονίας κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους”, ανακοίνωση - άρθρο το Δ. Κανατσούλη, από τον τόμο “Ancient Macedonia”, έκδοση Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1970.
21. “Ιστορία του Ελληνικού Έθνους”, Τόμος Η΄, Εκδοτικής Αθηνών Α.Ε.
22. “Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν Ηλίου”, Τόμοι Κ΄, ΙΔ΄, ΙΣΤ΄.
23. “Βίοι Παράλληλοι, Πελοπίδας-Μάρκελλος”, Πλουτάρχου, Εκδόσεις Ζήτηρος.
24. “ΚΥΡΙΑΚΗ ΦΩΣ ΙΛΑΡΟΝ (ΦΩΚΙΚΑ - ΑΤΤΙΚΟΒΟΙΩΤΙΚΑ)”, Χαράλαμπου Ν. Παπαλουκά, Κυριάκι Βοιωτίας 2012.
25. “Voyage de la Grece”, F.C.H.L. Rouqueville, Paris 1826.
26. “A classical and topographical tour through Greece during the years 1801, 1805 and 1806”, Edward Dodwell, London 1819.
27. “Ιστορία 2^{ου} Συντάγματος Πεζικού 1912-1913, 1918-1919, 1920”, Κλ. Μπουλαλά, Αθήνα 1921 (αναφορά στο βιβλίο “Ημερολογιακές σημειώσεις από τη συμμετοχή του στους Βαλκανικούς πολέμους (1912-1913), Ιωάννου Αθ. Ψυχογιού”, Επιμέλεια έκδοσης Δημ. Β. Γόννη - Αθαν. Βελέτζα, Αθήνα 1913.)
28. “Ετυμολογικό Λεξικό των Νεοελληνικών Οικωνυμίων”, Τόμος Πρώτος, Χαράλαμπου Π. Συμεωνίδη, Έκδοση Κέντρου Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, Λευκωσία-Θεσσαλονίκη 2010.
29. Το Πρόγραμμα τηλεπικοινωνίας **Google Earth** του Διαδικτύου.

ISBN: 978-960-93-5660-2